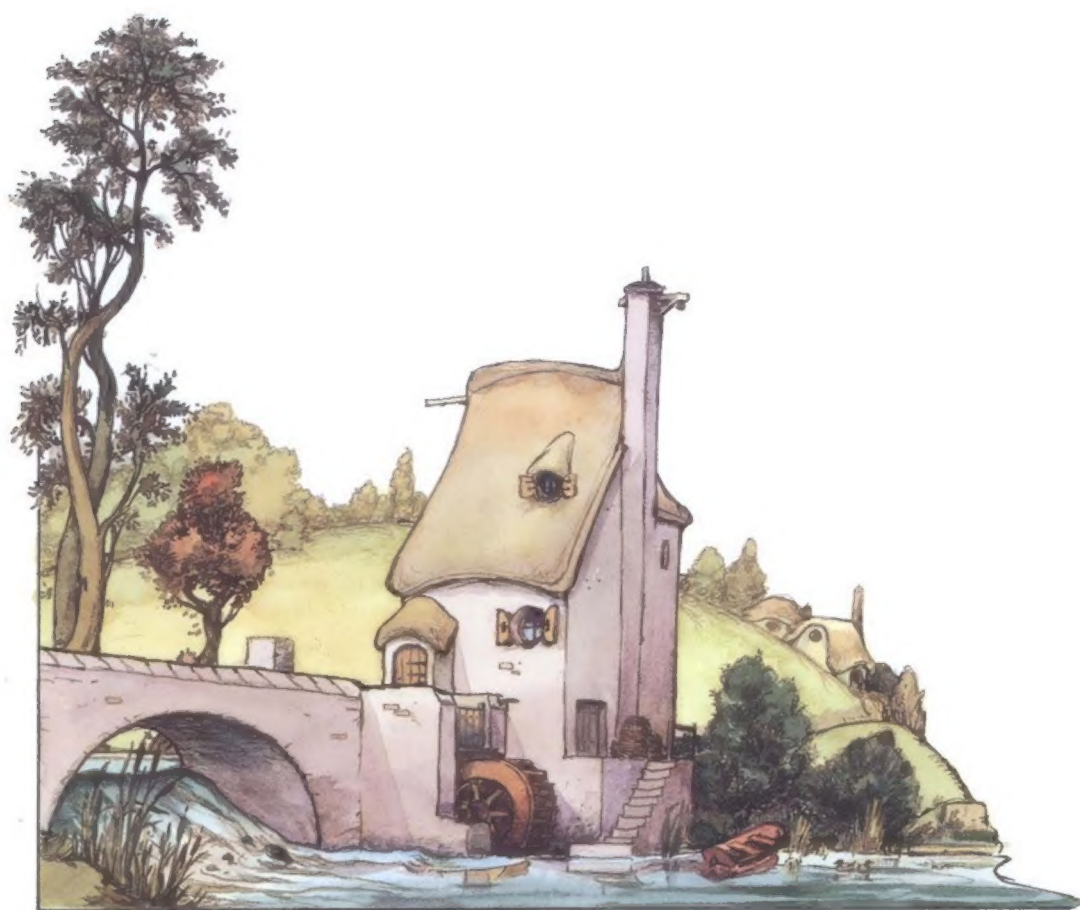

Дж. Р. Р.
ТОЛКІН

МОРІМ

*або вандройка
туди і назад*

J.R.R.
TOLKIEN
THE HOBBIT

An illustrated edition of the fantasy classic

Illustrated by
David Wenzel

Adapted by
Charles Dixon with Sean Deming

BALLANTINE BOOKS NEW YORK

У нары і зямлі жый хобіт. І была гэта не сцяра,
брыдняя ды цёмная нара, не сухая зямлянка,
а нара хобіта, а значыць – цыцільная
ды вельмі добра ўладкаваная.

Гэтая хобітавая нара была ў Стrome, як называлі той пагорак
людзі на шмат верстаў найкол. А хобіта звалі Торбінс.

Торбінсы карысталіся вялікай павягай наваколя, і не
столькі за сваю заможнасць, колькі
за адметна спакойны характар.

Гэта гісторыя пра тое, як Торбінс
трапіў – такі ў авантуры, дзе рабій
і казалі рэчы цалкам нечаканыя.

Што ж такое хобіт?

Здаецца мне, трэба прамавіць колькі
словаў пра хобітаў, бо цяпер іх сустрачаюць
не часта, ды і пазбягаюць яны даўгалыгіх
(так яны нас клічуць).

Яны ёсць малым народам,
менивым за зномай. Хобіты звычайна
тайставаць, апратку любяць яркіх
калераў, абуткам не карыстаюцца,
бо падзівіў і іх шорстка, а
ногі зараслі густым
валосам, як на галаве.

Матуляй гэтага канкрэтнага хобіта
– Білба Торбінса, была знакамітая
Беладона Хват! Час ад часу хто-
небудзь з сямейства Хватяў скіроў-
ваўся вандраваць ды шукаць прыгоды!
Звычайна яны знікалі, а сям'я справы
прыцішчала. Але ўсё ж Хватяў
паважалі мени, чым Торбінсаў.

Аднак жа мажымі, што
Білба, які выглядаў ды
паводзіўся быў дакладнай
копіяй свайго сямнага ды
паважнага бацькі, атрымаў
каліва дзівосай з Хватавага
боку, якое толькі чакала
часу, каб праявіць сябе.

Ой...

Добрый
день!

Што гэта значыць?
Ты жадаеш мне добрага дня?
Ці, магчыма, паведамляеш, што
дзень добры, хачы я таго ці не, альбо
ты адціняеш сябе добра гэтым
днём альбо звычайна
дню быць добрым?

Усе
разам.

Дзень
спрайды добры,
асабліва для людзі
тытуньку на двары.
Сядзіце, пачастую
вас тытунём!

Надрэнна.
Але ж я не маю
часу пуськаць дым
з гэтай раницы. Я шукаю
асобу для прыгавы, што
збіраюся хутка пачаць,
а героя знайсці
нялёгка.

Вядома -
і нашых краях!

Мы - народ прасты,
спакойны, аніякія прыгавы
нам непатрэбныя.

На другі
абед 3-я іх можна
спазніцца, калі не
горы!

Добры дзень!
Нам тут не
патрэбныя аніякія
прыгавы, вялікі
дзякці!

Колькі ж гатункай
і твайго "добрага дня"!

Зараз,
напрыклад, гэта
значыць, што мне
лепей сысці, і тым
лепей, чым
хутэй.

Не, не, не,
шынойны пане,
што вы! Але ж я
не ведаю вашага
прозвішча...

Але ты яго
ведаеш, Білба Торбінс,
хоць і не памятаеш,
што яно належыць
мне.

Я - Гэндальф,
і Гэндальф - гэта
я!

Цявіць сабе,
што дажыві да часу, калі
сын Беладанны Хват будзе
адпачываць ад мяне
"добрый днём", быццам
я гэзікі прадую!

Гэндальф!
Той самы вандарны чараўнік,
які зайсёды распавядаў гісторыі
пра цмокаў, гоблінаў ды веліканяў,
пра ўратаваных прынцэс ды
нечаканнае імчасце сыноў
бедных ідоў!

Няўжо той самы
Гэндальф, з-за якога такая
колькасць добрых хлапцоў і
дзяўчат сышлі невядома куды,
шуканчы дурных прыгодаў!

Прыветна
чыць, што пра
цябе нешта
памятаюць.

Я мяркую,
што гэтым
разам далічы
цябе да гэтых
прыгод!

Цікава для
мяне, карысна для
цябе - дыя прывіткава,
калі дажывеш да
канца.

Прыбачце!
Не хадзяю я прыгодаў,
вялікі дзякуй!

Добры
дзень Вам!
Але ж заходзьце на
гарабачы ў любы час!
Чаму не зайтра?
Для пабачэння!

Асцярожна!
Гэта зусім не падобна да цябе –
прымісціць сяброў і чалавек на ганку,
а потым адмынуць дзверы, быццам
папскі! Дазволь прадставіць табе
Біфура, Бифура, Бамбура...

... і, асабліва,
Горыня Дубатарыя!

Я страшно вибачаюся
за йсе, што задрылася... Разумеець,
гэта найбольш незвычайная серада
за йсе мае жыццё!

Не варта клопату.

Ну, цяпер
мы йсе на месцы!
Добрая кампанія!

Спадзяюся, і
нам знойдзецца чым
падсіквівацца ды
што выпіць?

О, Божа!
Гарбаты!

Цішэй!
Торын
кляж!

Даруйце.

Гэндальф, гномы
і спадар Торбінс. Мы
сустрэліся ў доме нашых
сябраў і хайрысніка, найбольш
выдатнага ды дзёрзкага
хобіта.

Хайрысніка?

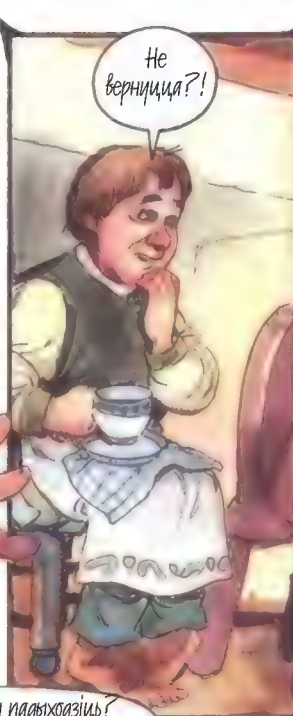

Няхай ніколі не
выпадзе поўсьць на яго
нагах! Хвала і памяна
ягонаму віну і элю!

Сустрэліся мы,
каб абмеркаваць нашыя
планы, нашыя шляхі, мэты
хітрыкі і прыстасаванні. Вельмі
хутка мы пачнем нашу
дойгую вандроўку...

...вандроўку,
з якой некальгорыя
з нас, мажыма,
не верніцца.

Не
верніцца?!

Баюся,
нашых гаспадар
мы страцілі.

Фі. Як жаркнеце, ён падыходзіць?
Як толькі гэты тайсцін пюхнуўся на
падлогу, я адразу ж засмняваўся!

Ён на лаваніка
падобны, а не на
ўзломімыка.

Даруйце,
вы казалі
"ўзломімыка"?

Так. Я казаў
пра вас. Гэндалф нам паведаміў,
што ў гэтых мясцінах ёсць ўзломімык,
які шукае працу, і што ён ладзіць
сустрэчу тут, у сёраці, пад
час гарбаты.

На вайных дзвяхрах быў
знак, звычайны ў нашай прафесіі:
"ўзломімык жадае знайсці працу, з
добрай ўзнагародай і цікавіна

ўзломімык?

Можна
казаць
"эксперт-
палейнічы
кляйнотай",
нам усё
адно.

Не трэба больш
спрачацца. Калі я сказаў,
што ён будзе ўзломімыкам-
значыць, ён ўзломімык ці будзе ім,
калі час надыхдзе. У ім ёсць значна
больш, чым вам здаецца, і нават
больш, чым ён сам сабе
ўяўляе.

Цяпер жа,
Білыя, хлопчык,
прывясці лампу,
зірнем сюды на...

... гэта!

Гэтая мама была зроблена
тваім дзедам Трорам, Торын. Гэтая план
Гары, дзе Стары Драк сабраў усе скарбы
вільных продкаў і спіць на іх як
на ложках.

Чырвоным адзначана,
што на Гары – цмок. Але
яго і так няцяжка знайсці,
калі дзябярэмся.

Вось гэтая рука
паказвае на руні, якія
адзначаны тліны прыходу
да Ніжніх Залей.

Таемным ён быў.
Ды адкуль жа нам ведаць,
ці застаўся ён таемным.

Стары Драк жывіў
там дзесяць часці,
каб усе выведаць пра
тыя пяморы.

Магчыма,
але ж ён не
карыстаўся ім доўгія
гады.

Пяць лакей і вышынна
дзверы, тры мошчы ісіці побач –
гаворыцца і руні. Драк не змог бы
прапайзіці і гэтую дзірку нават калі быў
малады, не тое што цяпер, калі жэр
столькі гномаў ды людзей.

Мне гэтая здаецца
вялікай дзіркай. Як
магчыма схавалі такія
вялікія дзверы?

Здаецца
мне, што
гэтая дзверы
выглядаюць
і дакладнасьці
як сёл
Гары.

Разам
з мамай
быў і ключ,
маленькі і надта
цікавы. Вось!
Беражыце
яго!

Так, бачу
беражыць! А зараз
можна нам эксперт
узломчыць
прапаніце якую
ідэю?

Перш за ўсё
я жадаю ведаць больш пра справу.
Я маю на ўвазе цмока, золата і
ісё іншае, і як яно туды трапіла
і каму належыць, і да таго
падобнае.

Шмат часу тата
мой дзед Трор пакінуў далёкую Пойначу
і скрываўся з усім багаццем і
інструментамі да гэтай гары,
адзначанай на мапе.

Знаймой яе яшчэ нам
далёкі продкаў, Трэйн Стары, але ж
зараз яны капалі і рылі, і зрабілі вялікія
залі і яшчэ большыя майстэрні і, як я
мяркую, знайшлі досыць золата
і каштоўных камяней.

Так ці інакш,
яны атрымалі вялікае
багацце, і мой дзед
зноў зрабіўся
Каралём-пад-Гарой.

Мы гандлявалі
з людзьмі Дола і іншымі, што
жылі далёка на поўдзень па берагах
Стрымьніцы, і так залі майго дзеда
напоўніліся літамі, зброяй, золатам
і кудкамі.

Безумоўна, гэты і
прывабіў цмока. Цмокі крадуць золата і
каштоўныя камяні пайшоў, дзе толькі знайдуць,
і пілынуць іх усё жыццё (фактычна вечна, калі
іх не заб'юць), і ніколі не
выкарыстаюць і меднага
пярэсценка.

Адночы адзін
асабліва хітры, моцны і злымысны
цмок Драк наляцеў з Пойначы.
Дол быў зруйнаваны, цмок выбіў нас
з Гары і забялодай усімі скарбамі
нашых продкаў.

Але мы ўсё яшчэ
прынесем іх вярнуць і
прывесім нашыя праклёны
Драку – калі здолеем.

Цяпер я бачу, што
мале бацька і дзед іротаваіліся
праз таемны ход, пры які ведалі
толькі яны. Але я хацеў бы дазнацца,
як Гэндалф завалодаў мапай, калі
яна павінна належыць мне,
законнаму спадкаемцу.

Я не "завалодаў" ёй.
Яна была мне дадзеная. Твой
дзед Трор быў забіты ў шлахтах
Морві, як ты памятаеш,
гоблінам Азогам.

Твой бацька вырашчывіў
пасытцаў імаса з
мапай, але ж дэ Гары так
і не дабраўся.

Твой бацька дай яе
мне, каб я перадаў тваё. Я знайшоў
яго ў турме Некраманта. Як ён туды
трапіў – не ведаю.
Я спрабаваў выратаваць
яго, але спазніўся.

Ён страціў
розум, памятай толькі
пра ключ і мапі. Гэта
была непрыемная прыгода.
Нават я, Гэндалф, ледзь
іратаваўся.

Вось, трэба сказаць,
што вы павінны рушыць на ўсход і
паглядзець на месцы. У рэшце рэшт,
ёсць Бакавыя Дзверы, і цмокі
павінны калі-небудзь сплыць.

А калі сядзець
на ганку пэўны час, дык
абавязкова што-небудзь да
прыйдзе вам у галаву.

Ты хацеў сказаць –
прыдзе нам у галаву.

Ці сядзець на ганку – не
праца ўзломшчыка, не кажамы
пра дзверы і тое, што за імі?

Я так
маркую.

Значыць,
вырашана!
Мы вернем скары
нашых продкаў,
скрадзеныя гэтым
падступным
цмокам!

Да далніх прастораў, лясой векавых,
Пячорай глыбокіх і гор снегавых –
З першым святлом пакінем мы дом,
Па залата-азіва для скарыбкі свай.

О,
Божа!

Настиннай раницюю, як толькі Білба
пралітчыўся, ён адціў палёжку, калі
пабачыў, што ўсе гномы сышлі без
яго; і ўсё-ж хопіў адціўкай сябе –
ня ілліснае здзіўленне – крыху
расцярпаным.

Не бідзь дурнем,
Білба Торынс! Марыць пра
цмокай дві ўсялякно замехнію
бязглыззівці й твайм веку!

Даражэнькі мой,
ужо палова на адзінаццатую!
І калі ж ты збіраешся ісці? Яны
пакінулі табе ліст, бо чакаць
ужо не маглі.

Які
ліст?

Зямля дві надзесяці!
Ты сам не свой гэтым
ранкам – нават пыві з каміня
не сцёр, іначай бы знайшоў
восемь гэтых ліст пад
гладзінінкіам.

Ад Торына і Кампаніі ўзаомштыку
Білба – прывітанне!
Прыміце нашу сардэчнун ўдзячнасць
за Вашу гасціннасць і прапанову прафесійнай
дапамогі, якун з вярнікам задалаваннем
прымалем. Умовы не больш за адну татыву-
назілку, у пачыне не больш за адну татыву-
назілку на агульнага здэбтыку (у выпадку
наццатун агульнага здэбтыку падарожных
яго налічнасці); кампенсация падарожных
стататў гарантавалася ў агульнага здэбтыку;
выдаткі на пахаванне нясуць агульнага здэбтыку;
паньёны ці іх прадстаўнікі, калі ўзнікну неса-
ходнасць і калі гэтае пытанне наперад не
абемеркавалася.
Лічым залішнім гучэбаць Ваш каштоўны
адпатынак, таму б'удзем чакаць Вашамосць
у шынку "Зялёны Цмок" прырэтчы ае 11.00
раніцы.
З вярнікам пашанай,
Торын і Кампанія

Вось так вандрюйка і пачалася, верхам
на грижаных коні адной цудоўнай
раніцай ажурит перад трайнем.

Кампанія рыхіла даволі весела і
гутарыла, і распядала гісторыі, і
спявала песні ўвесь дзень.

Більда хутка адчый, што прыгоды,
ірэшце, не такая йжо і кемская рэч.

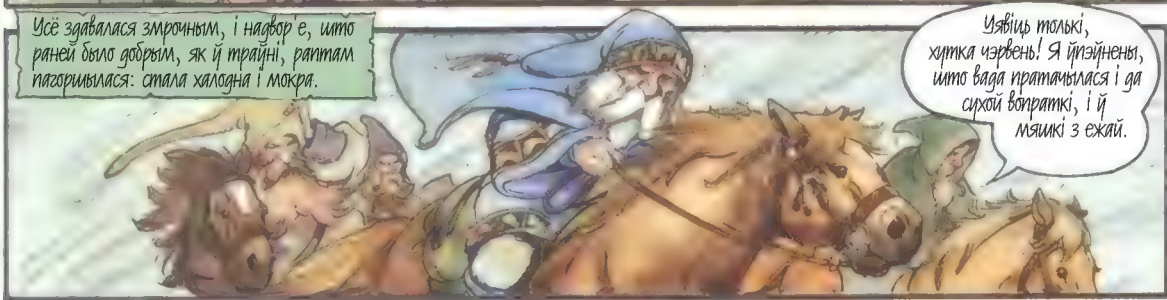
Напамінаць яны прыязджалі хобіцкія землі, край добра
даглядажаны, населены народам паважным ды сумленным.

Потым трапілі ў
край, дзе народ
размаілаў не зусім
зразумела і спяваў
песні, якіх Більда
ніколі не чуў.

Потым яны заехалі далёка ў
Запаўзэчці, дзе не было шынкаў,
і людзей не засталася і дарогі
паціпцова пажарыліся.

Далей яны рухаліся па змрочных
пагорках, издымаючыся ўсё
вышэй і вышэй.

Усё здавалася змрочным, і нафвор'е, што
раней было добрым, як ў трайні, рынтам
пагорылася: стала халодна і мокра.

Узявць толькі,
хутка чэрвень! Я ўпэўнены,
што вада пратачылася і да
схлой вопраткі, і ў
мяшкі з ежой.

У якіх мы
землях, Горын?

Месяці тут не
нафта знаёмых,
горы наблізі.

Ад старых майай
карысці мала: шмат
што змянілася да
горымага. Але гэтак
месяца не макрэў
за іншым.

Після гэтага Ёльба было б варта хутка вярнуцца да сяброў дзі папярэдзіць: падым тры тролі, дзі яшчэ й настрэй, далёкім ад звыклівага. А можна было хутчэй зрабіць крыві і зломніцтва.

Вы пайтары вёскі
завілі пясня таго, як з гор
спісціліся. Што вам яшчэ патрэбна?

Ай!

Страйдны першакласны казачны ўзломимык найперш абысцй
бы тролевы кімэні. Іншыя, не такія прафесійныя, затое былім
практычныя, кальнілі б пачіху кожнага троля ножыкам. Ва
ўсялякім рэзе, прыемная нон была б забяспечаная.

Сказалі б хоць
"дзякуй, Біл,
за такі добры
шматок бараніны".

Більба гэта ведзі. Ён чытай пра вялікую
колькасць рэчэй, якія ніколі ў жыцці не рабій.
Ён адчытай істоду, жадай быць за сонна міляй
адсюль і адначасова не хачей вяртацца да
Горыня і каліганні з пусцімі рукамі.

Гэй,
хто гэта?!

Вой!..

Трасця мне
й бок! Гляньце
каго я злавій!

Што гэта?

Ліха яго ведае.

Што ты
такое?

Більба
Торбінс, узло..
э, хобіт.

Узлэхобіт?
А што йзлэхобітні
рабіць і маеі
кімэні?

А ці
можна іх
ёсці?

Можна
наспрабаваць. Можя,
шмат такіх палбіз бэгае,
тады пірог зробім.

Гэй, ты, ці ёсць
яшчэ такія, што
шнараць ня лесе,
трыск ты зэтакі.

Так, так,
шмат.

Не,
нікога,
сапраўды
нікога.

Як
зэта?

Бедны малы
пайзун. Няхай пайзе
сабе. Я ірхо з ей
колькі моз, і любым
выпадку.

Не буй.
Я яго злавій,
мля справа.

Пакуль не скажя,
што значыць "шмат"
і "нікога" - не!

Не хачу, каб
мне глоткі іі снэ
перарэзалі.

Патрымай
яшчэ пяткі над
вогнішчам, пакуль
не заговорыць.

Ты тойсты
дураль, Більям,
як я ірхо казай
сённяшнім вечарам!

Буйла!

А вось за зэта
ты адкажаш,
Біл Хагінс!

Більді!
Що за...

Балін!

Гном!

Наслажаны
гном!

Гом,
хитка мех
слюди!

Яймэ гномы павідаць,
ці я зусім розум страціў.
Вось гэта і азначала – шмат
і нікога. Нікога з узлохобітай,
але шмат гномаў. Во як!

Здаецца, ты
маеш рэччу. Лепш
нам ад сваята
выбрацца.

Ойін?
Глойн?

Так яны і зрабілі. Гномы адзін за адным выходзілі да
вогнішча, глядзелі здзіўлена на перакульеныя кифлі,
пагрозеныя бараніны, і тунт – гом! На галаве мех,
а сам на зямлі.

Мы ім
накажам!

Што тут за
справы? Хто тут
хапае і д'е
мліх людзей!

Тролі! Яны ў
кістах хаваліся
з мяхамі.

Ага!
Напраўды?

Спыніцеся
зараз жа! Ноч прыходзіць
і ранаца хутка. Трэба з
гэтым завязваць!

Ранаца
вас захопіць ...

... і
каменем...

... зробіць!

Гэндальф! Гэта твой голас
прымусіў тролей спрыяцца!

Цудоўна!

Сапрандэ!
Ведаеш, тролі мусяць
схавалца пад зямлю да ўзыходу
сонца, інакш яны зной стануць
камянямі і больш не здолеець
рухацца.

Быбда давалася двойчы распавядаць гномам, што здарылася,
пакуль яны задаваліся.

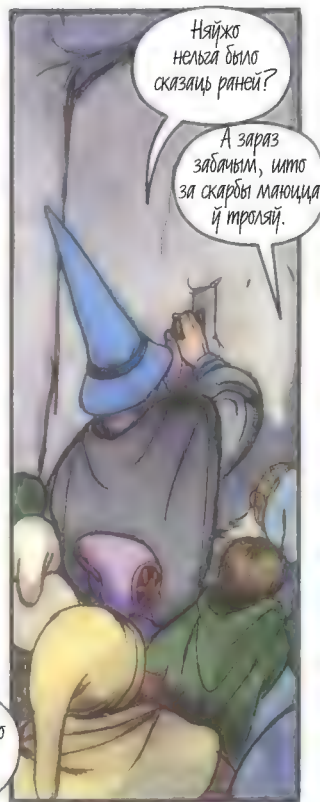
... і перш чым
я паспеў збегчы, ён заціхнуў
мяне ў мяшок.

Знаймой час практыкавацца
ў лазанні па кішэнях, калі мы
жадалі толькі ажно ды ежы.

Так як тролі марыліся,
а ранак ужо быў блізка, то
было даволі лёгка прымусіць іх
ляжыцца ды пераарэхавацца, ажно
пакуль не ўзійшло сонца
і не скончыла з імі.

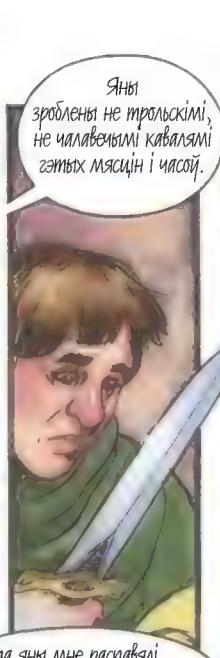
І таго, і другога
без боікі бы б не
атрымалі ў любым выпадку.
А зараз мы проста
марніцём час.

Ці ж вы не разумеете,
што ў тролей абавязкова
павінна быць нара ці пажора
непадалёк – ад сонца хавалца?
Трэба знайсці яе!

Выглядаюць
на добрыя
клінкі.

Яны
зроблены не трольскімі,
не чалавечымі кавалямі
гэтых мясцін і часой.

Калі
здолеем
прачытаць рунны
на іх, даведаемся
больш.

Ці можна
спытаць, куды ты
падзеўся, Гэндальф?

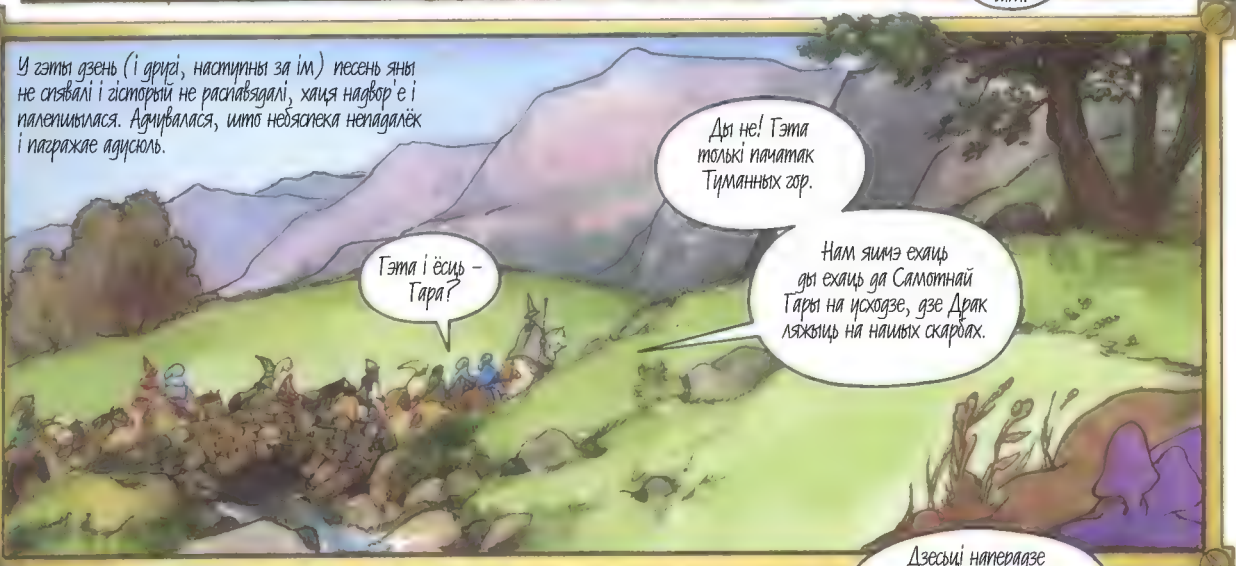
Я паслаў
разведцаў нам дарогу.
Сістэрэй наперадзе
папраць святых сяброў
з Рэздолі.

Гэта яны мне распавялі,
што трое трольяў спусціліся з гор і
абжыліся ў лесе непадалёк дарогу,
распачалі ісьці з наваколя дзі
паляюць на падарожнікі.

Я адразу ж
адчуў, што мне
трэба вярнуцца. І, калі ласка,
наступным разам будзьце
асцярожнымі, а то мы нікды
не паправім.

Дзякуй
вам!

У гэты дзень (і другі, наступны за ім) песень яны
не спявалі і гісторыі не распавядалі, хаця навор'е і
палепшылася. Адчувалася, што небяспека непадалёк
і пагражае адусюль.

Ды не! Гэта
толькі пачатак
Туманых гор.

Гэта і ёсьць —
Гара?

Нам яшчэ ехаць
ды ехаць да Самотнай
Гары на ўсходзе, дзе Драк
ляжыць на нашых скалах.

Нам нельга
праміняць дарогу,
інакш можна быць
кепска.

Дзесьці наперадзе
знаходзіцца туманна-цудоўная
даліна Рывэндэл, дзе Элранд
гаспадарыць і Анонім
Правіцелі.

Я адправіў ліст
з сябрамі, так што
нас чакаюць.

Більба ніколи не забувайся, як яни, слізломчє дві койзломчєсє і прїцємклєх, спїсклєсє на зїгзєгє сїчєжї і зєпєвєднїє дєлїнї Рївєндєл. Пєвєтрє пєстїмїєвє цєлєлє...

... я нєстрїє кємїєнїє бїдєвчєнє пєлєжїємїєсє.

Нєрєшїє дєлїмї!

Хм-м,
тїєт пєхнє
єльфємї!

Зєпєрєшїєм
їє нєлїєє дєлїнї!

Вїє трїєх
збїлїєсє сє шїєжє.

Мїє вєс прєвїєдєт,
єлє ж лєнєїє їсїє пєхєтємє,
пєкїєлє нє дїєдїєт дє мїєстє.

Дєжєкїє!

І, кєнєчнє, тїєм бїлїє єльфїє. Яє тїєлїє єємрє зєсїєклєсє, Бїлїє зєлїєжєкїє їє. Єн вєлїємїє лїєбїє єльфїє, хїєц і нєчєстє сїєстрїєкєїє і крїєжє пєбїєкїєвєсє.

Ієнїємїє ж з єльфїємїє їєжїєвєюєцїє кєпєкє.

Нїєвєт дїєврїє і сїємлєннїє гнїємїє (нєкїєшїєтїє Тїєрїєнє і єєє сєбїєрїє) лїєчїє єльфїє дїєрнєвєтїємїє (шїєт нє нєдєтє рєзїємнїє) цїє зїєнїєцїє нє їє. Бїє тїєє нєчїєєлє пєкїєлєє з гнїємїє двїє пєлїєєлїєє з їє, нєлїєбїємїє – з їєхїє бєрєдєє.

Гєїє, бєцїєкє,
бєрєдє і пєнїє нє
єблєчїє! Нєвїєшїєтє єє
пєлїєвєлє, єнє їєхїє і тєк
вєрєєсїєлє дїєжєє!

Цїєлє, цїєлє,
дїєврїє нєрєд! І дїєврїє вїєлє
нїєчїє. Вїєлїє єсїє і їє дєлїє,
є їє нєкєтїєрїє єльфїє яєзїєкїє
нєдєтє їєхїє рєзєвєєсїєлє.
Дєбрєнєчїє!

І тєк дєбїєрєлїєсє єнїє дє єпїєшїєєзє Трїєтїєлїєкїє,
і знєїєлїємїє єєє дєзвєрїє шїєрїєкє єдїєчїєнєчїємїє.

Дзіўная рэч: калі ўсё добра і час цяжэ спрыяльна і прыемна, распавядаць ямаль няма пра што, і слухайць няма чыго. А калі здарэцца нешта кепскае, і нават жудаснае, расповед атрымліваецца цікавы і блізь можна бясконца.

Элранд быў даўні сабра эльфай. У дні нашых апаведў яшчэ жылі людзі, сярод продкаў якіх былі і эльфы, і герое з людзей Пойначы, а гаспадар Элранд быў іх правадыром.

Пра яго складзена мноства легендаў, а прысцігнутае ён і незлічонай іх колькасці. Але ж яго месца ў Більбавай прыгодзе невялікае, хоць і значнае – папачыце самі, калі дабярэцеся да канца.

Яны заставаліся ў Прэтырку доўга чатырнаціцца дзён, не мени, і з ях жахліч ніхто не жадаў.

Більба з задавальненнем заставіся б тут нязайсёды – калі б і была магчымасць проста так, па адзіным жадаці, перанесіся нязад, да свайей нары.

Так прыйшоў час, і ў пачатку апошняга тыдня чэрвеня, калі святкуюць сярэдзіну лета, падрыхтаваліся выправіцца далей.

Элранд пра руну ведаў усё. Ён паглядзеў на мяжы, якія яны здабылі ў тролевай пячоры.

Яны не трольскія. Гэта вельмі старажытныя мяжы Вялікіх Эльфаў Захаду, маёй радні.

Зробленыя яны былі ў Гандаліне для змагання з гоблінамі.

Напэйня, трылі яны да тролей ад гоблінаў ці з цмокавых скароні, таму што гобліны і цмокі разрабавалі і разбіралі гэты горад шмат часу таму.

Гэты мей, Тарын,
ня старажытнай мове Гандаліна
мае назвы Орхыст – "Які
Сямэ Гоблінай". Знакаміты
клінок.

Гэты, Гэнаальф,
мае назвы Глімдрын,
"Молат Ворагай". Яго
некалі насіў сам кароль
Гандаліна.

Беражыце
іх!

Я буду стаўіцца да
мяня з вялікай пашанай.
І няхай хітмэй ён зноў
сямэ гоблінай!

Верагодна,
гэтыя жадаанне й гарах
вельмі хутка здзейсніцца.
Але ж пакажыце мне
сваю мапу!

Што гэты?

Побач са звычайнымі рунамі,
якія кажуць "пяць лаціцей"
і вельмі дзверы,
трое магутных ісм побач, ёсць
і месяцовыя літары.

Што такое
месяцовыя
літары?

Шмат сцежак ішло да гор, а праз іх – шмат перавалаў.
Аднак жа большасць сцежак нікды не вялі ці скроўвалі
і мясціны дрэнныя і непралязныя, а большасць
перавалаў былі небяспечныя, і жылі каля іх
злыя і надта непрыемныя істоты.

Гномы і хобіт, праз мудрую нараду
Элранда, а таксама азяжучы ведам і
памяці Гэндальфа, выбралі правільную
сцежку да пятэроўнага перавала.

Выбарыліся з эльфійскай
даліны, яны цэлымі днямі
ісц падымаліся і падымаліся
ўгору. Цяжкі былі іх ішлях –
доўгі і пакрымасты.

Гы, падаецца,
зсім замарожыцца,
Більба

Далёка на Захадзе ляжала
родная краіна Більба, са
спакойным хваццём і
бяспечай, дзе была яго
маленькая, цудоўная нара.
Вакол жа стаяў ужо люты
халод, пранізлівы вецер
свістаў і скалаў.

Унізе
легла рязгарэцця.
Сцяжкі робяць,
пікнікі ладзяць.

Яны бідзіць
хадзіць і чарніцы, збіраць
ўраджай яшчэ да таго,
ж мы пачнем спускацца з
інімага боку.

Тэндальф толкні пиківай галавою і нічога не адказай. Ён вадзіў, якія небяспэка і зло выраслі і блукяноў па Дзіказем і з таго часу, як цмокі сажалі людзей з зямлі і гобліны пацяху распаўсюдзіліся пасля бітвы з гномамі ў шаятах Моры.

Ён і не спадзяўся, што атрымаецца перайсці гэтыя горы з непрыступнымі пікамі і далінамі, непадладнымі нікомі, без непрыемных прыздаў.

І не атрымаўся.

Усё было добра, пакуль не трапілі ў навальніцы – не проста навальніцы, а нейкую шалёную навалу малапак.

Малапакі білі ў горныя пікі, дрыжалі скалы, і грукат перунай расколкаў паветра, калісьці, трасіны ўсё навакол, і кожную пясчору і яліні, і цэпра напалнялася агушчальным шумам і рэжымным асяляльным святлом.

Більба ніколі не бачыў такога і ўявіў сабе не мог.

О, Божа!

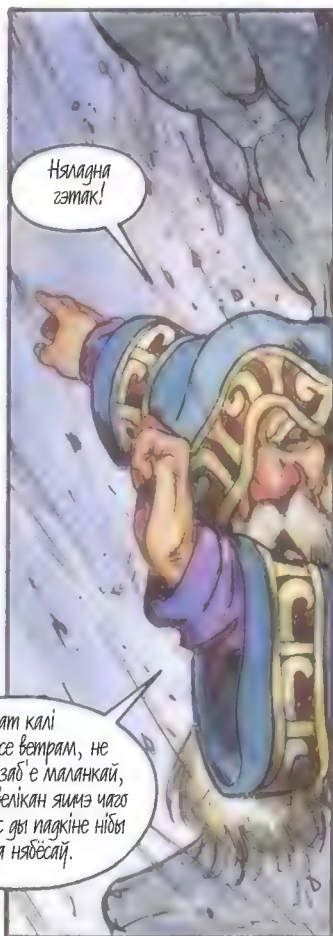
У святле малапакі ён ўдольчы, як на другім бачу даліны з явіліся горныя веліканы.

Яны дзеля забавы штурлялі адзін
і аднаго велізарнага камяні, лавілі
і кідалі зноў; камяні ляцелі ў
цэнтры і з храскам падалі сярод
дрэваў далёка ўнізе ці з грукатам
раскоўваліся на часткі.

Потым ірыганны вецер прынёс
дождж і мільчай яго, і нёс з усіх
напрамкаў адразу. Хутка ўся
камяніца была пакрыта да ніткі, і
ноні іх стаялі, апусцілі галовы,
а некаторыя іржалі ад страху.

Можна было чуць, як велікія
рагоціцы і перацякаюцца адзін
з адным.

Нягледзя
затяк!

Нават калі
нас не знясе вецрам, не
ўтанюць і не заб'е маланкай,
які-небудзь велікія яшчэ чаго
падхопіць нас ды падкіне нібы
мяч да нябёсаў.

Торын, мы
знайшлі сыхую пярору! Непадальск,
за настынным паваротам, там
і поні змесцяцца.

Вы добра
яе даследавалі?

Так, так!
Яна не такая ўжо
вялікая і глыбокая
не заходзіць.

Выдатна!
Давайце зірнем
на яе!

Падлога
сыхлая і ёсць
нішчы, каб легчы.

Самы раз.
Але ніякага агню! Пераправнемся
ў сыхое асценне з багажам.

Так што яны раскладлі мокрую рэчы на доле, а
потым разаслалі коідры і ўладкаваліся ўтульна.

Яны размаілялі і размаілялі, хутка забыліся
на навалыніцы і распавядалі адзін
аднаму, што зробіць ся сваёй
чарговай скарбай (зразумела,
калі здабудуць іх – што
зараз не здавалася
такім ужо
немагчымым).

Урэшце, яны
адзін на адным
пазасяналі.

Вось так яны ў апошні раз скарысталі сваё
молькі, скарні, пакункі, інструменты,
сваіх поні ды іншыя, узятые з сабою.

Гэтай ноччу сталася, што не дарма ўзялі
яны з сабою маленькага Більда. Чамусьці ён
доўгі час не мог заснуць і калі, нарэшце,
здолеў, то ўбачыў вельмі тэрыфікуючыя мроі.

NEEEEE
KIK

Прысній ён, што шыліня й задняй сцяне
пяморы робіцца йсё большай і большай,
рассыпаецца йсё шырэй і шырэй. Ён вельмі
напалохаўся, але ж не мог закрываць ці
варухнуцца – проста ляжыў і глядззеў.

Потым ён прысній, што падлога
апыскаецца, і ён пачынае слізгаць,
а потым падзе – цніз, цніз,
невядома куды, у цетры.

ТОК СЛОР!

Што...

О, Божа!
Гэта не сон!
Гэта ява!

Пані!

Пастка!

Рабаўнікі!

Якой...

Што?

Гар,
гар!

Гобліны!

Гоп, гоп,
хлопцы!

Гобліны!

Так, гобліни! І саме менше – на шасцёра на кожнага гнома і два на Більба. Не пастелі б бы скажашь "Ага!" ці "Што?", як усіх ужо падхвалілі і панеслі ў шывіліні.

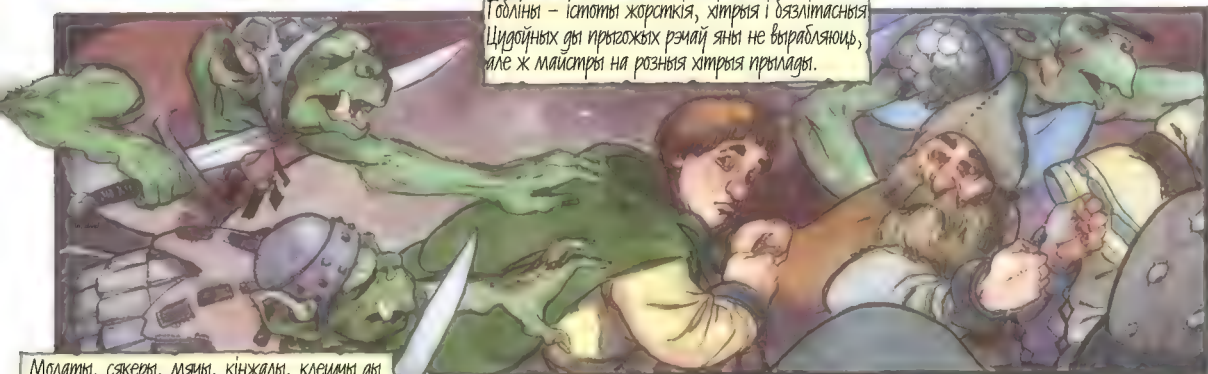
Усіх, ды не Гэндальфа.

Більбавай лямант вельмі даямадоз ямці.

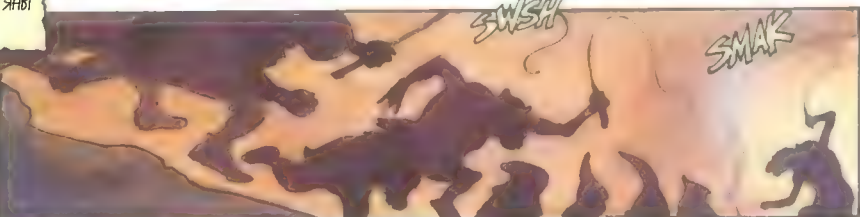
Шывіліна з ляскам зачынілася, і Більба з гномамі апыніўся, на жаль, на іншым яе бок.

Гобліны – істоты жорсткая, хітрыя і бязлітасныя. Цудоўных ды прыгожых рэчэй яны не вырабляюць, але ж майстры на розныя хітрыя прылады.

Молаты, сякеры, мячы, кінжалы, клеімы ды кіркі, а таксама прылады для катвання яны робяць надзвычай добра.

Вельмі падоба да прайду, што менавіта гобліны вынайшлі некаторыя маймыны, якія да нашага часу непаказьць Сусвет, асабліва твая, каб забіваць вялікую колькасць людзей за кароткі час.

Хто
гэтыя
нікчэмныя
істоты?

Гномы!
вось гэты!
Яны
хваліліся тобам з
нашай Пярэдняй
Брамай.

І што б
гэця значыла?
Шпійнілі за
майм народам!

Не здзіўлюся калі
вы зямі і зладзеі!

Найбольш
верагодна –
збойцы і
сябры эльфай!

Ну? І што
ж распавядзеце
вы нам?

Гном Торын
да ваших паслуг!

Мы хаваліся
ад навалыніцы й пяморы, якля
была незнятая і нікім не
выкарыстаная. У нас нават і ў
дзімках не было тхрбавачь
гоблінай.

Так
кажаце.

А ці магц
я спытаць, што
вы робіце ў гарах
і куды рыхаецеся,
і падарожнічаеце
адкуль?

Я жадаю
ведаць усё
пра іхце,
Торын Дубатары!

Я йжо
дастаткова ведаю пра
твой народ. Аднак
лепш каяы прайду, альбо
я падарожнічаю для вас што-
небудзь неспрыемнае!

Мы падарожнічалі,
каб сістэрацца з
нашымі родзічамі, якія
жывуць на Усход ад гэтых
гасцінных гор.

Ён хлусіць,
Вашамошч!

Частка
нашых была пабіта
маланкай, калі мы
запрашалі гэтых пачварай
пасці з намі. Некаторых
пазабівала на
месцы.

Таксама
ён не паведзімій
пра гэты!

Оркыст!
Зайбоця гоблінай!
Кусач!

Ненавісны меч
эльфай з Гандаліна!

Забойцы і
сяброў эльфай!

Кінце їх и
змрочныя змяіныя норы!
Няхай яны ніколі
не ўбачаць святла!

Што
такое?

О,
Божа!

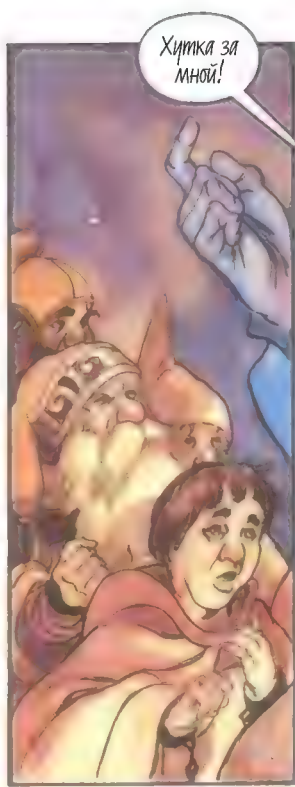

Гламдрынг!

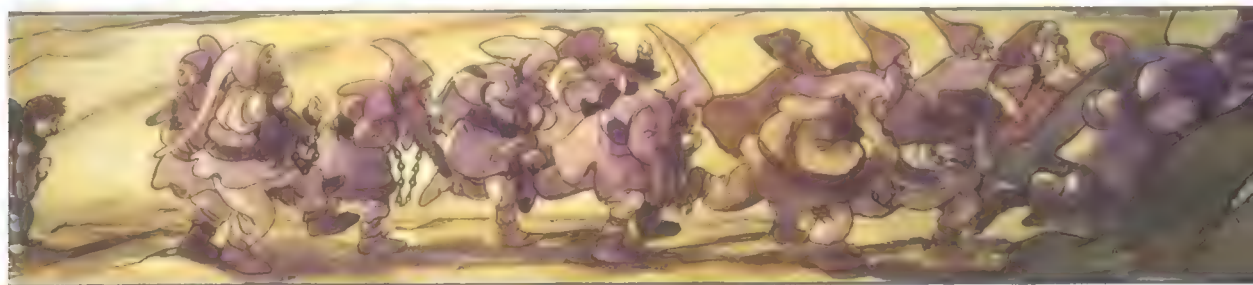
Лицин!

Мы припали!

Молят ворагай!

Хитка за
мной!

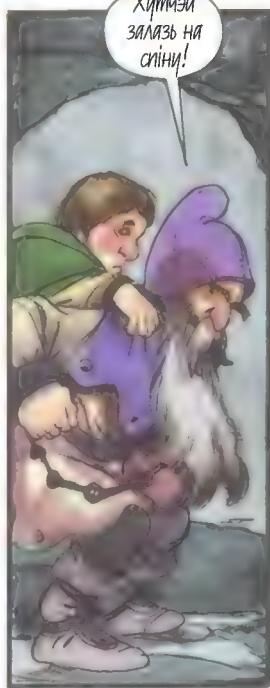
Хитмэй!
Паходні хитка
запалаць ізной!

Хвілінк!

Містэр Горбінс,
падаецца вы не
паспяваеце.

Мае ногі
не такія
важкія як
у вас усіх.

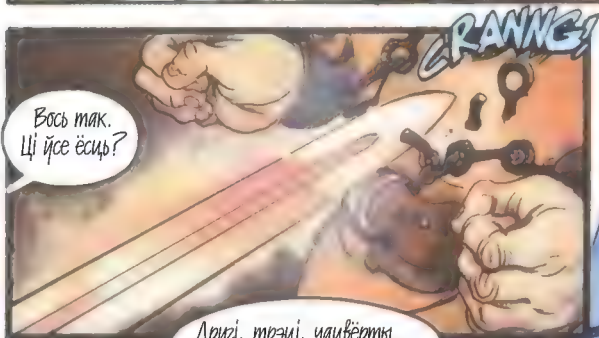
Хитмэй
залазь на
спіні!

Мы не можам
страціць
узломіцька
яшчэ на пачатку
выправы!

Доры,
давай здым з
цябе кайданы.

Вось так.
Ці ўсе ёсць?

Праверым:
першы -
Горын...

Дзякуй.

Другі, трэці, чывёрты...
дзесяты, адзінаццаты...

А дзе
Філі і Кілі?

Вось яны...
дванаццаты,
трынаццаты...

... і
спадар Горбінс -
чатырнаццаты!

Добра, добра,
магло быць і горш.
Зразумела, магло
б атрымацца і значна
лепш. Без пуні, без
ежы, не ведаем, дзе
знаходзімся, ды яшчэ
плайма гоблінай за
спінай!

Добра
ручылі!

Так яны і рушылі.

Гэндальф не памыляўся: яны пачілі недзе далека ззаду гоблінскія крыкі і жудасны лямант. Гэта іх яшчэ больш прыспешыла.

Бедны Білба і на палову так хутка не змог бы безы. Таму гномы падхапілі Білба і неслі на чарзе.

Ну навошта,
навошта я пакінуў
сваю нары!

Ну навошта,
навошта я зладзіўся
йзачь гэмага недаракі
на пляванне
на скарбы!

Гобліны — бедны лепшыя за гномаў.
Хутка йжо было можна адрозніць
плясканне іх ног на падлозе,
адразу за апошнім паваротам.

Чакаем тут!
Торын,
меч бонкі!

А-а..

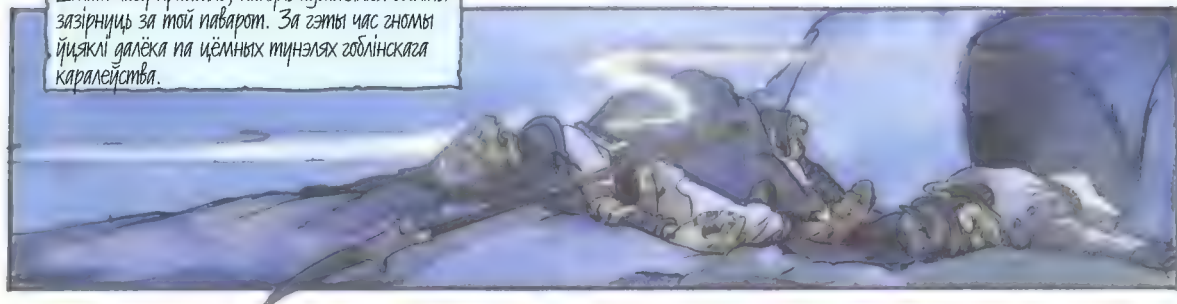
Кісач!

Ліціцун!

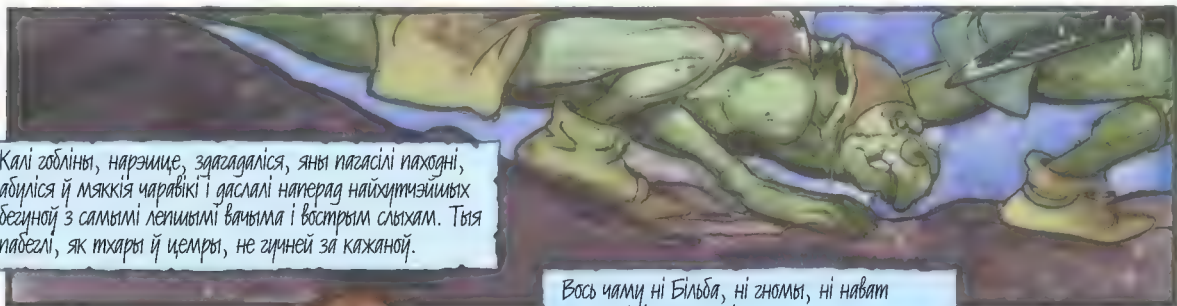
Кісач
ды Ліціцун!

Бяхым!

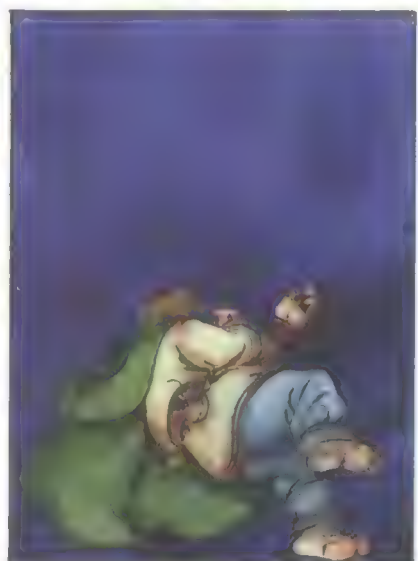
Шмат часу прайшло, пакінуў адрываліся гобліны
зазірнуць за той паварот. За гэты час гномы
ўцяклі далёка на цёмных тунэлях гоблінскага
каралейства.

Калі гобліны, нарэшце, заагаваліся, яны пачалі паходзіць,
абіліся ў мяккія чаравікі і даслалі наперад найхутэйшых
бегуноў з самымі лепшымі вачыма і вострым слыхам. Тыя
пабеглі, як пухары ў цэпры, не гучней за кляжаноў.

Вось чаму ні Більба, ні гномы, ні нават
Гэндальф іх не пачулі.

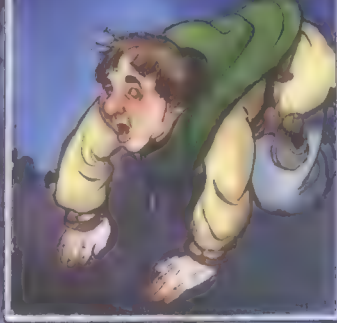
Калі Більда расілюшчыі вочы, то адразу – з закрытымі вачыма ці з адкрытымі – ані чыць німога, ані бачыць ён не можа, і не адчувае німога, акрамя каменнай падлогі.

Гэндалф?

Горын?

Дары!

Райтам яго рука намяцала нешта, падобнае да пярсцёнка.

Што?

Дзіва...

Пярсцёнак.
Разгледжу яго потым,
а зараз трэба выбірацца
з гэмага цёмнага
месца

Ён і не падзяраваў, што ў гэты момант яго жыццё назайсёды змянілася.

Дзе ўсе астатнія?

Я
застаўся
адзін?

Людзька
хоць
адчалеў.

Вось бы
яшчэ запалкі
знайсці...

Што
гэта?

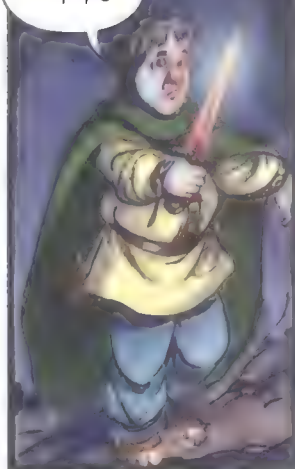
Мой мек!
Значыцца, ён
таксама
эльфійскі!

І на яго зіхценню
я бачу, што годзіны не
тое, каб надыта далёка,
але ж і не блізка.

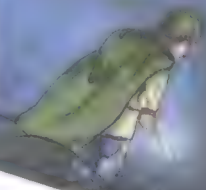
Назад ісіці?
Ніякага сэнсі. Убок?
Немажымы. Што
застаецца?

Ісіці ўперад!

Тунэль усё цягнуўся далей. Хоць ведаў толькі, што ён ідзе прэблізна ў адным
напрамку і паступова паглыбляецца. Тут і там па баках адчыняліся праходы,
але Білба іх мінаў, уцяпляючы сабе гоблінай ці іншым жудасці ў цемры.

Я не ведаю, як доўга ён ішоў так, не наважваючыся
спыніцца, усё далей і далей, аж да смаротнай
стомленасці. Здавалася, што прайшоў цэлы дзень, і
ноч за ім, і чарадой дні за днямі, і скамення ім няма.

Ай!

SPLASH

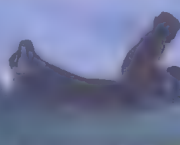

Я не чую ніякіх
вады, значыцца гэты лужына
ці возера, а не падземная рака. І
напэўна яна поўная розных вірочных
і вадзе істотай з вялізнымі
сляпымі вачыма.

Куды
зараз
ісіці?

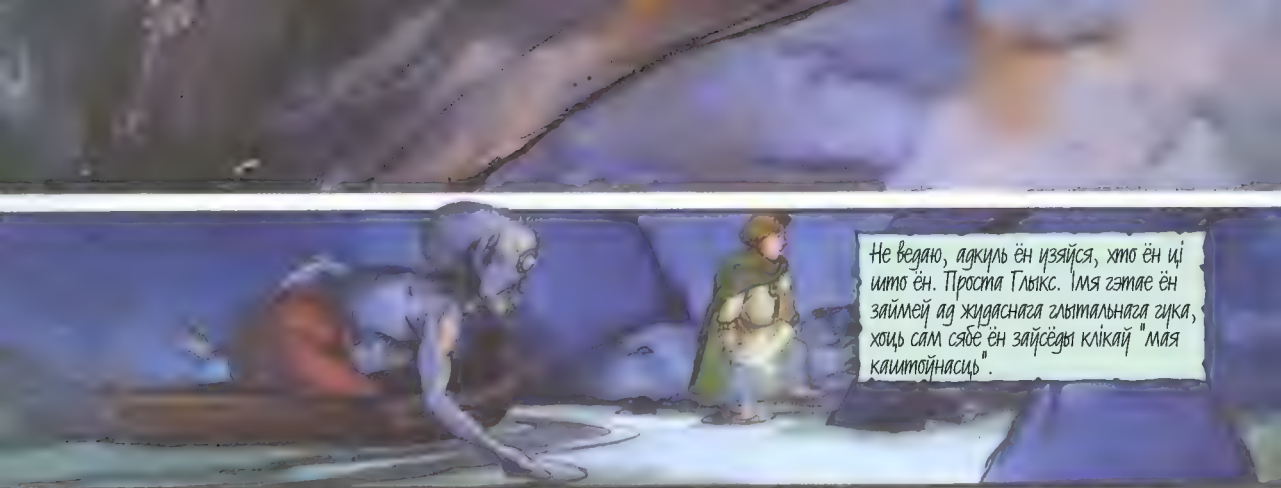
Дзіўныя стварэнні жывуць у рэках і азёрах і сэрцы гор: рыбы,
чыя прадкі запылілі сюды небадольна калы галоў таму і ніколі
ўжо не выплывалі. А таксама істоты яшчэ больш слізкія
і агідныя за рыбы.

Нават у тунелях і праходах, якія
гобліны зрабілі для сябе, жывуць
незвычайныя для іх плашчары, якія збеглі
ад сонечнага святла і сталіся ў
зміроці.

Глыбока-глыбока ў тоўным гары
жыві стары Глыкс.

Не ведаю, аджиль ён цзяйся, хто ён ці што ён. Проста Глыкс. Імя гэтае ён займеў ад жудаснага глытальнага зика, хоць сам сябе ён зайсёў клікаў "мяя клямштойнасьць".

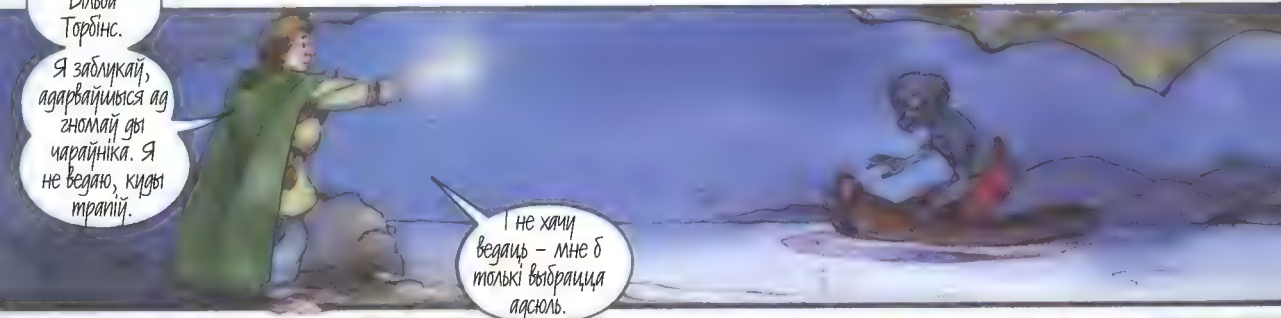
Ах-х-х, ш-шанц-цце нам, ах нам-шай клям-штойнасьць! Выдатны кавалачак, дзівосны для нас, гл-лык-с!

Ты хто?

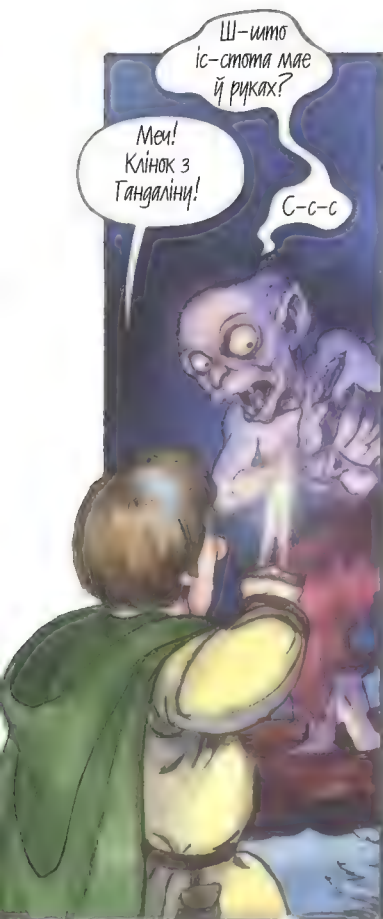
Ш-што за іс-стопа такая?

Я-спадар Більда Торбінс.

Я заблукай, адарваўшыся ад зномай ды чарайнікі. Я не ведаю, куды трапіў.

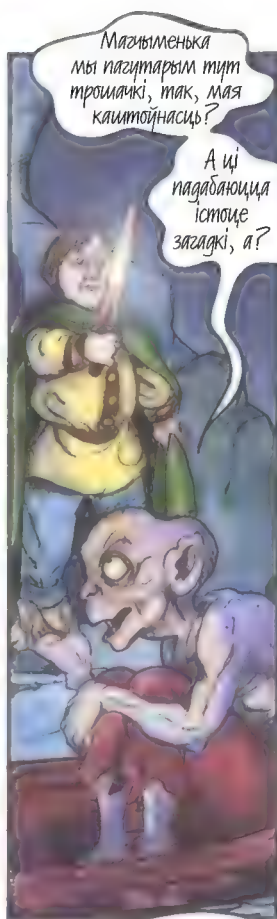
І не хачу ведаць - мне б толькі выбрацца адсюль.

Ш-што
іс-стога мае
ў руках?

Мен!
Клінок з
Гандаліні!

С-с-с

Мажыменька
мы пагутарым тут
трошчкі, так, мая
каштоўнасць?

А ці
падабаюцца
істоце
загадкі, а?

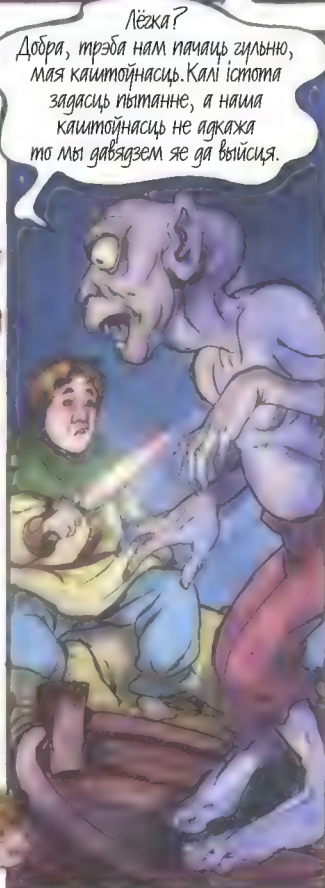
Добра.

Заглядвай
першы.

Выйзі за дзвяр,
без каранёў, хоць
ніколі не расла, выйзі
за ісе!

Лёгка!
Зразумела,
гара.

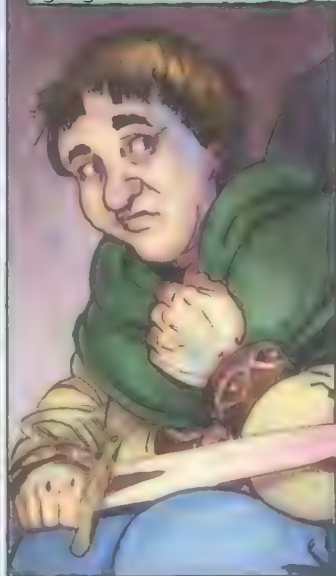
Лёгка?
Добра, трэба нам пачаць звычайно,
мая каштоўнасць. Калі істога
задаць пытанне, а нашы
каштоўнасць не адкажа
то мы давязем яе да выйсця.

А калі не адкажа
яна, то мы яе з'ямо,
так, мая
каштоўнасць?

Більба не астерелвайся спряцяцца, і
ледзь не пашкодзіў галаву, спрабуючы
знясіці заглядкі, якія б уратавалі яго
ад з'ядзення.

Трыццаць белых
коней на чырвонай гары,
Разам сьціліся, Пасля
разышліся, Потым ізноў
застылі да пары.

Лёгка,
лёгка.

Зубы! Мая
каштоўнасць, але ж у нас іх
толькі шэсць!

Без голасу плача, Бяскрылы
ляціць, Бяззубы, а кусачы,
Без рота, а крыжыць.

Момант,
момант!

На імчасце, ён калісьці раней
ціў нешта падобнае і, трохі
прывесішы і парадак думкі,
хутка знайшоў адказ.

Вецер,
зразумела,
вецер!

Більба быў так задаволены сябою, што
ціў жа прымай загадкі. "Вось будзе
арэмак злыяно падземнаму" – падумаў
ён.

У блакітным твары вока, У зялёным
твары вока, Падміргнулі і кажэць так:
Мы падобныя, аднак, Нехта з
нас высока, Другі ўнізе далёка!

Глыкс пад гарою хвіў доўгі, надыта доўгі час
і на такія рэчы ўжо забываўся. Але нарэшце
ён дакапаўся да даўніх, забытых іспамінаў,
пры тое, як хвіў са свяёю бабляў і норцы
на берэзе ракі.

сс..
сс..
сс..

С-с-с, мая
кліштоўнасць.
С-сонца і
дзымхаліцы!

Звычайныя загадкі пры звычайных рэчах паспелі
Глыксу надакучыць. Што горзі, ад гільні ён
зноў адчуў голод і пачаў злівацца. На гэты
раз ён паспрабаваў загадкі больш складана:

Яе не ўбачыць, яе не адчуць,
Яе не ўнохаць, яе не пачуць,
Між гор, над гарамі яна залягае,
У норках, пярках без сну яна боле.
Яна пачынае, яна ж і сканчае
Зайсёды і смех, і жыццё адбірае.

На вялікі для Глыкса жаль, Більба такое
ўжо ціў раней, і ўвогуле, адказ ляжаў
навокал.

Цепра!

Без вокнаў, замкаў
ды засвак хата,
Трымае кавалачак
золата ў кратах.

Арэмак гэты хобіту здаваўся спрашчэнна
лёгкай. Але ж для Глыкса сталася зусім
не так.

..вокнаў..
с-сс..
..дзвэрэй..
..золата..
с-сс..

Ну і як?
Адказ –
не чайнік, каб пыхаць ды
пывацца. А то і здытаць
магчыма, слыхачы
твае гукі.

Шанец,
няхай іссата
дасць нам шанец,
так, мая
кліштоўнасць?

Ну і
щто адкажаш?

Раптайна Глыкс прыгадай, як
калісьці абкрадаў ітцівына гнёзды
і, сядзячы на беразе ракі, вяртыў
сваю бабцю выстоктываць яйкі.

Яйкіс-с!
Яйкіс-с!

Більда сей,
кашляючы, але
адказ, вядома,
не знайшоўся.

Не дыхае – але жыве,
Не хопі піць – зайсёды і'е,
Халодная, зайжвы маймыць,
Хоць у калынузе – не звініць.

Уцяляю сабе, што вы
ішо даўно заагдаліся,
ці лёгка заагдаецца,
бо сядзіце вы ітцільны
хале і ніхто не
пагражае вас з'есці
і з тропі не зойвае.

А ці
добранкі ён, мая
клям-ітцінасьць?
Ці с-саклівіты?

Момайт!
Я ж табе доўгі
дай шанец.

Няхай
пас-спяшалецца,
пас-спяшалецца.

SPISH

Ф-фу!
Халодная ды
літкая..

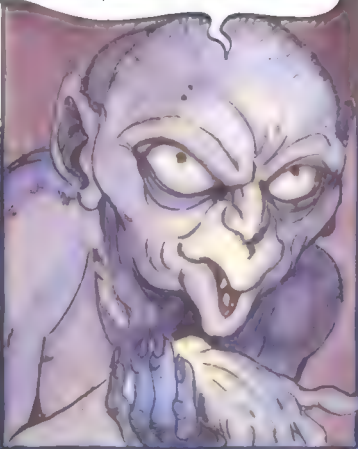
Рыба!
Гэта рыба!!

Бязногая – на аднаногім,
Дзвюхногі побач на трохногім,
На чатырох прыбегла тит,
І рэшткі – хвіль! Ды й кут!

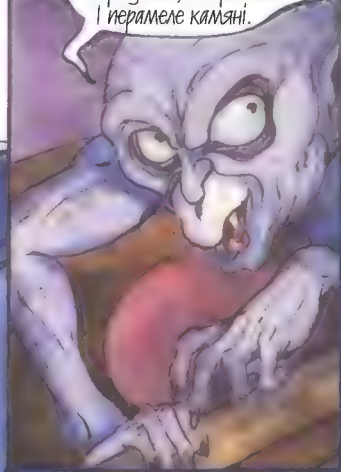
Не той час выбраў Більба для такой загадкі –
паспяшыўся. Іншы раз палпацеў бы Глыкс,
цямліваўчы. А зараз, пасля гаворкі пра
рыбі, "бязногая" асладзілася няцяжка, а
потым ісё было проста.

Рыба на спіле, чалавек на крэсельцы
побач, а коткі косткі схпілі!

Потым Глыкс добра падумаў, каб
знайсці што-небудзь складанае...

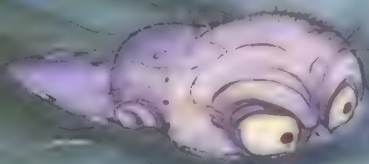
Знімае ісё, знімае ісё,
Зжарэ вялікіх і малых,
Зварой і пцішак, кветкі, дрэвы
Тугі і радасць, тлч і спсы
Зжарэ дамы, зжарэ агні
І перамеле камяні.

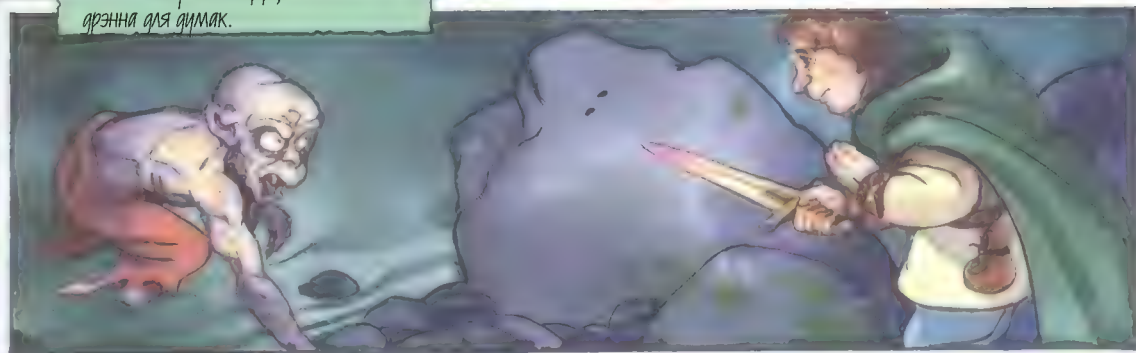
Небарака Більба сядзеў ды ўзгадваў імёны
жахлівых гігантаў ды іншых пачварай з казак,
але ніводзін з іх на такія зверствы здольны
іэйня не быў.

Здавалася, што адказ не там
патрэбна шукаць, але прымісіць
сабе думайць Більба ўжо не мог.

Більда пачай палохліца, а гэты
дрэнна для дымак.

Язык у яго нібы прысох да неба. Ён захацеў
крыкніць: "Дай мне больш часу! Дай мне
час"! Але адзінае, што ў яго вырвалася, быў
раптоўны энк:

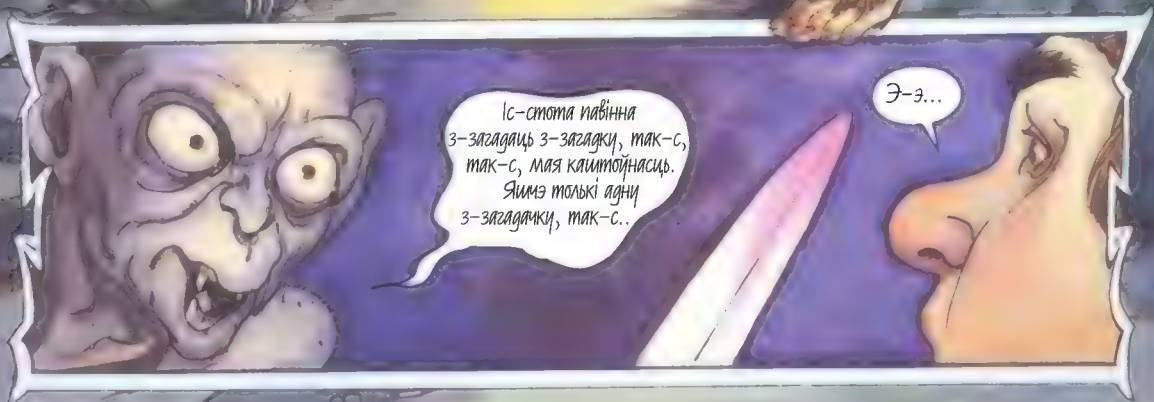
Час!
Час!

Більда ўраставала яго ўдача,
таму што гэты і быў
адказ!

Іс-стопа павінна
3-загадаць 3-загадку, так-с,
так-с, мая кліштоўнасць.
Яшчэ толькі адну
3-загадку, так-с..

Э-э...

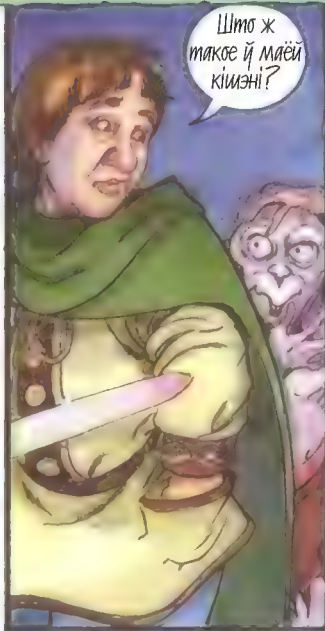

Пытайся!
Пытайся!

Аднак Білба проста не
мог нічога прывудмаць,
сездзямы побач з мокрай,
мязотнай пачварай,
якая да таго ж паццху
абмацвала яго ў цемры.

Білба шлёпай і хлопай сябе, мацай цябе
мяля і нават шнарыў вольнаю рукою па кімэні.
Там ён намацаў нярсцёнак, які падабраў у
тунэлі дзві забойцы на яго.

Што ж
такое ў маёй
кімэні?

Нямэс-сна
нямэс-сна!!!

Нямэс-сна спытаць
нас, мая каштоўнасць,
што істота трымае
у сваіх брудных
кімэнках!

Білба пытайся сам і сябе, але,
пабачыўшы, што здарылася, не
знаючы нічога лепшага, як
ўцячы і ўголас паццарыць:

Што ж
такое ў маіх
кімэнках?

с-с-с-с..
с-с..

Мы павінны мець
тры спробы, так-с,
мая каштоўнасць,
тры спробы-с..

Вельмі добра!
Адкажы!

Ручкі-с!

Няпрайда!
Далей!

с-с-с..
Нож!

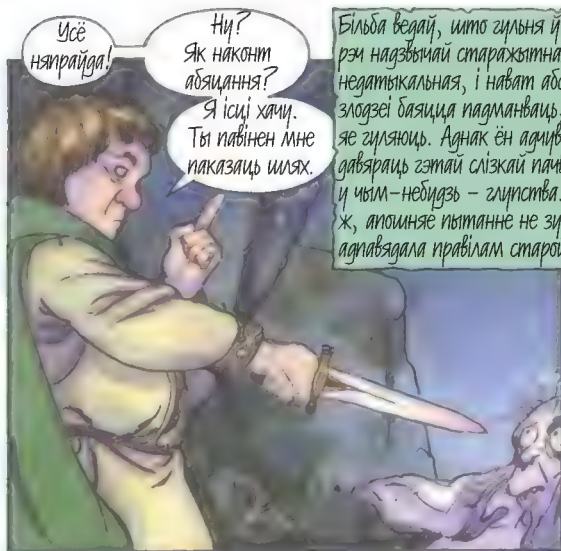
Няпрайда!
Апошні раз!

Давай,
кажы! Я
чыкаю!

Час
надышоў!

Шнірок
альбо нічога!

Усе
няпрайда!

Ну?
Як наконіт
абяцання?
Я ісі хачу.
Ты павінен мне
паклазаць шлях.

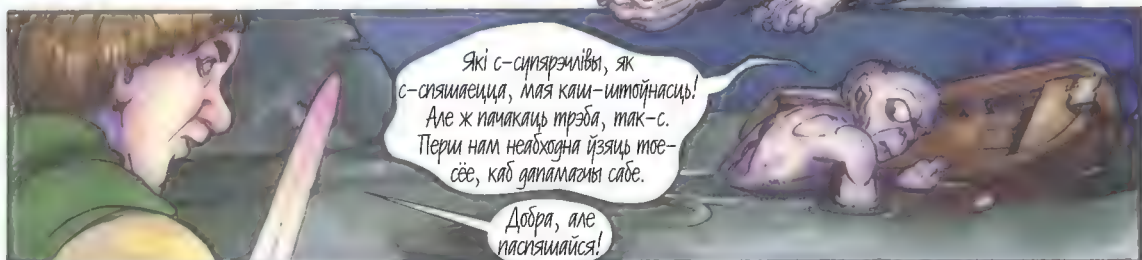
Більба ведай, што гільня і загадкі –
рэз надзвычай старажытна і
недамыкальна, і нават абсалютныя
злодзеі баяцца падманліва, калі ў
яе гільяноў. Аднак ён адчытай, што
давяраць гэтай слізкай пачвары хочь
і чым – небудзь – глініста. Да таго
ж, апошняе пытанне не зусім
адпавядала правілам старой гільні.

А ці ж мы так казалі,
мая калі-штоўнасць?
Паклазаць гідкаму
маленькаму Тарбінсу
выхад, так-с, так-с.
А што ж ён мае ў
кім-шэньках, а? Не
варовачку і не
нічога. Глыкс.

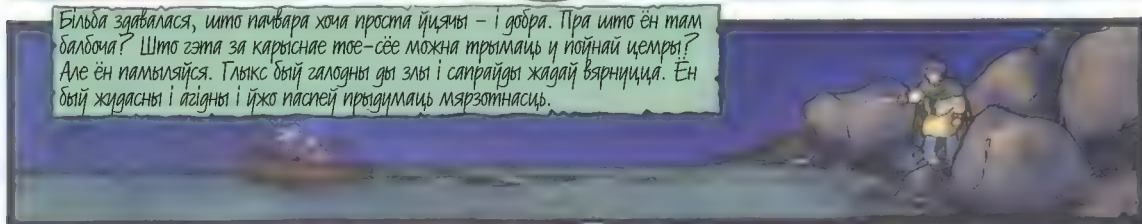
Не твая
справа.

Абяцанне
ёсць абяцанне!

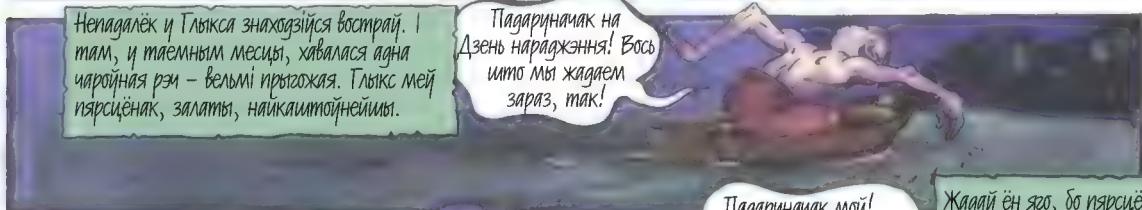

Які с-супярэчлівы, як
с-спяшалецця, мая калі-штоўнасць!
Але ж пачакаць трэба, так-с.
Перш нам неабходна ўзяць тое-
сёе, каб дапамагчы сабе.

Добра, але
паспяшайся!

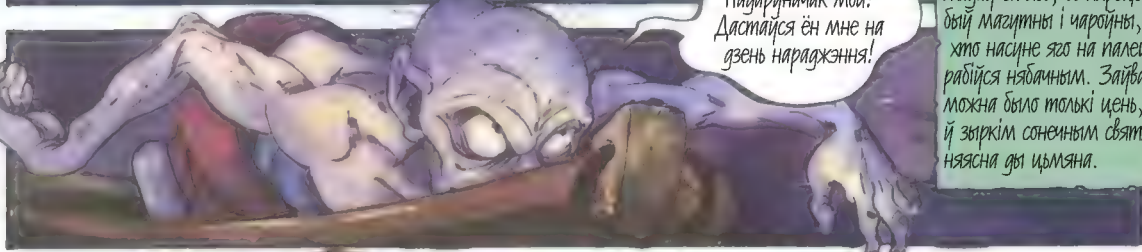

Більба здавалася, што пачвары хоць проста ўцяжы – і добра. Пра што ён там
балбоча? Што гэтыя карыснае тое-сёе можна трымаць у пойнай цемры?
Але ён памыляўся. Глыкс быў галодны ды злы і сапраўды жадаў вярнуцца. Ён
быў жадасны і агідны і ўжо паспеў прывітацца мяззотнасцю.

Непадалёк у Глыкса знаходзіўся востраў. І
там, у тэмным месцы, хавалася адна
чыройная рэч – вельмі прыгожая. Глыкс меў
пярэсцянак, залаты, найкаштоўнейшы.

Падаруначак на
Дзень нараджэння! Вось
што мы жадаем
зараз, так!

Падаруначак мой!
Дастаіцца ён мне на
дзень нараджэння!

Жадаў ён яго, бо пярэсцянак
быў мазгінны і чыройны, і тоў
хто насіў яго на палец,
рабіўся набачным. Зіўважыць
можна было толькі цень, і тоў
ў зыркім сонечным святле,
няясна ды цямляна.

Хто ведае, як на самой справе Глыкс
здабыў гэты падаруначак даўным-
даўно, калі такія пярэсцянкі яшчэ
можна было знайсці ў гэтым свеце.

Мазгінны, і сам Уладар пярэсцянкай
не здолеў бы сказаць.

Глыкс часцяком насіў пярэсцянак, пакуль не
сталіся ад яго, а потым цягаў ў кішэні,
а апошнім часам звычайна хавалі на востраве і
ўвесь час вяртаўся, каб правесці яго.

Што дывало да вар яцтва Глыкса, Більба здагадацца не мог, аднак што ён набліжаўся, было добра бачна. Глыкс відавочна намерваўся забіць яго. Ходіт павярнуўся і пабег назад па цёмным тунэлі, трымаючыся рукой сцяны.

Шшто й ісстоты й кімэнкахх?

Што ж там насамрэч?

Ён сунуў рукі ў кішэню. Пярэсёнак спакойна слізгавіў на ягоны палец і падаўся вельмі халодным.

Ой...

У момант Глыкс апынуўся падач.

Але не паспеў Більба забраць што-небудзь, узняўца ці мяхніць мяжом, як Глыкс прабег міма.

Не трэба было ісці сюды ішакца яго. Няма карысці. Яно й кімэнны Торбіна. Гіжкі пралазун зняйшоў яго.

Але ж ён не ведае, што зняйшоў, так-с? Не ведае і далёка не пайдзе. Ён забіраў, гэты пайзун, і не ведае выхад!

Але ж калі іс-стома мае падарунчак, то гоблінс-сы яго знойдуць! Г вынайдуць, што ён можа. Мы ніколі не будзем у бяспецы, глыкс-с! Хто-небудзь з гоблінскай нас-судне на брудны палец, і ніхто яго не павачыць, ніхто. І прыйдзе сюды, нябачны, крадуцца, і схопіць нас-с, глыкс-с!

Трасца, ліхаманка на яго. Праклён Торбіна. Ён з-згубіўся! Што й яго кімэнкахх? О, мы здагадаліся, мая каш-штойнасьць. Тэця мой падарунчак на

Дзень народзінай! Мы з-згубілі яго! Вось тут! Тут мы ішлі, калі звярнулі шчыю таліу віз-зглівамі іштанюку! Трас-сца на яго! Ён кінціў нас-с пасля с-столькіх гадоў!

Казай, але ці прайду? Не казай, што й яго кім-шэнкахх. І калі яна ведае шлях-х сюды, то ведае і шм-лях адсюль. Ён да задніх дзвярэй ідзе, так-с!

Гоблінс-сы яго с-схочаць. Ён не ўцязе, мая кашштойнасьць.

С-с, глыкс-с! Гоблінс-сы!

Час сканмаць з размоваю, каашітойнас-сь, і хитэй! Калі Торбінс сюды пайшоў, нам трэба ісці ды паглядзець. Пойдзем! Ужо недалёка. Хитэй!

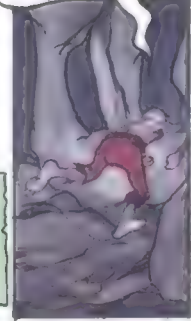
Більба паскашмаўся за ім. Яго галава крывілася ад зусцілення. Тэты пярсцёнак – чароўная рэч, якая робіць яго нябачным!

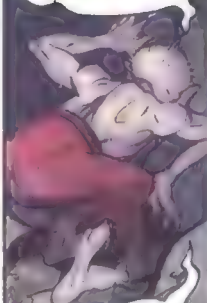
Хобіт чуй пра такое ў даўніх, вельмі даўніх паданнях, але цяжка павярнуць, што вось так, на самай справе, выпадкова знайшом менавіта такі пярсцёнак. Факт ёсць факт: Глыкс прыбег міма Більба, за крок ад таго.

Глыкс лічыў павароты, але ўсё марідней, задрыжэй і захныкаў. Ён адыходзіў усё далей і далей ад возера і пачаў біязіца.

Сем направа, так. Шэсць налева, так.

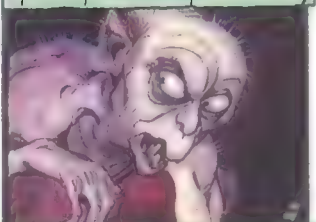
Вос-сь ён! Вось шлях да задніх дзвярэй, так-с. Але нам не трэба туды іс-сці, мая клі-штоўнасць, не трэба. Гобліны там, мноства гоблінаў. Мы чнем іх. С-с-с...

Што ж нам рабіць? Трашца на іх!

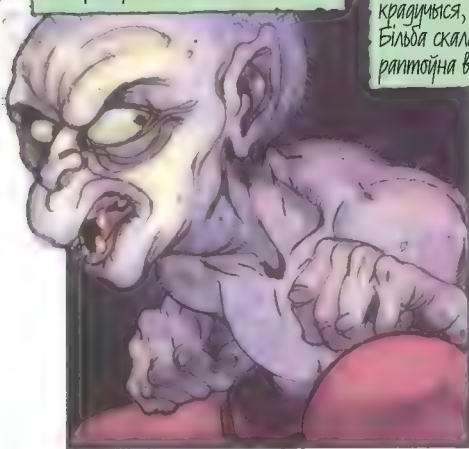
Нам трэба чакаць тут, так-с, мая каашітойнас-сь, пачакаць ды паглядзець.

Так яны і стаялі. Да выхад Глыкс усё ж Більба вывёў, але траціць у выхад – ну ніяк! Більба падкраўся крыві бліжэй ціхотка, як мыш. Але Глыкс адрэз напружыўся, прынохліся і злішней.

Більба амаль што спыніў дых і застыў на месцы. Ён павінен, павінен выбарацца з цемры, пакінуць сілы яго не пакінулі. Ён павінен пярнуць мячом брыдкую пачвару, забіць! Яна ж збіралася яго забіць!

Не, гэта не сумленна. Ён зараз нябачны. У яго няма мяча. Ды Глыкс і не пагражаў забіць яго. Ён такі раззудлены, нямісны....

Раптоўнае раззудленне, жях і жаль іскальхніліся ў Більбавым сэрцы: ён цяў і бясконцы ізраг цёмных дзён без надзеі, зайждзі крадчыся, зайждзі хаванчыся. Більба скаллініўся. А потым раптоўна вырашыўся і скачыў!

Проста над Глыксавай галавою, сем лакцэй і даўжыню ды тры і вышыню.

Хобіт ідала прызямліўся на ногі і прыціснуў на ісю мом да выхад.

3-злodeй, 3-злodeй, 3-злodeй! Торбінс-с! Ненавідзім, ненавідзім, яго на зайсёў!

Гобліны! Настолькі блізка, што ён здолеў унюхаць іх. Але ж і яны пачулі лямант і прыклёны гэтай пачвары. Так што асыражха, а то ў горшце ўлезе.

Хитка ён убачыў святло. Не чырвонае, што ідзе ад паходняў ды вогнішмаў, а белаватае, бяспрэжна дзённае святло.

Більба пабег!

Імчай, як толькі ногі несл, завярнуў за апошні рог...

...і раптам выскочыў на адкрытае месца, асяляльна яркае пасля гадзінай цемры.

Вух!

Годзіны ійшчылі Більба раней, чым той іх. Менавіта ійшчылі яго. Ці выпадкова так здарылася, ці пярсцёнак апошні раз выкінуў каленца з новым гаспадаром – але на палывы яго не апынулася.

Ар-р-р!!!
Вось яшчэ адзін!

Гыр!
Гыр!

Забывішыся нават мен выхаванц з похвай, Більба сунуў руку ў кішэню. Вось ён, пярсцёнак, у левай кішэні! Ён пасліхмяна сей на палец.

Більба перапалохаўся страшэнна, аднак разумі хатліва ўцяміць, што да чаго, ды схавалца ад іх за бочку.

Дзе ён?

Пабег назад!

Сюды!

Туды!

Куды ён дзейся?

Шукайце пайсколь!

Небарака хобіт скакаў туды і сюды, ўхіляючыся, сымткнуўся з гоблінам, бразніўся ад падлогі і хцічэнька папоўз рэкам, іскочыў і палчыў ад дзвярэй.

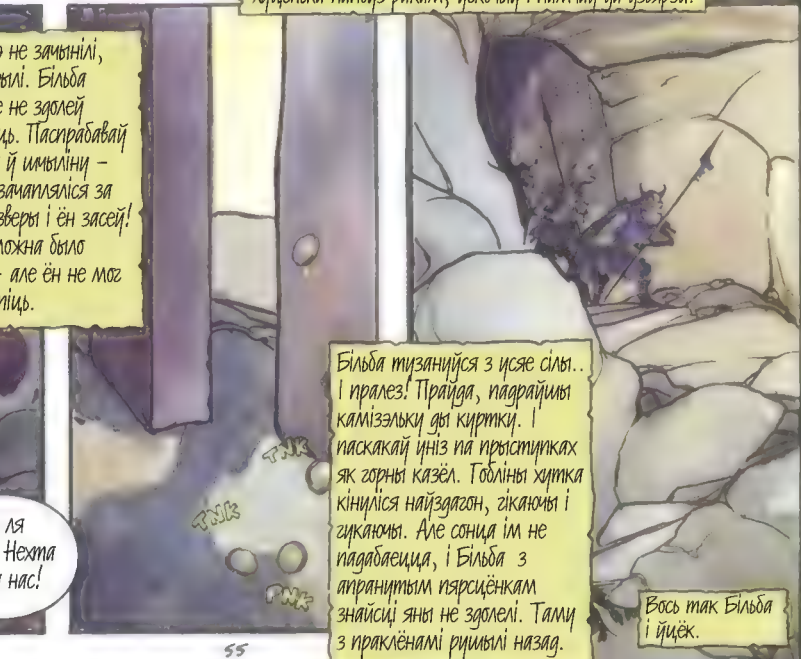

Дзверы яшчэ не зачынілі, толькі прыкрылі. Більба напаяўся, але не здолеў іх паварушыць. Паспрабаваў праціснуцца ў імшыліні – але гузікі пазачыпляліся за драўляныя дзверы і ён засеў! Ужо і вонкі можна было паглядзець – але ён не мог туды патрапіць.

Цень ля дзвярэй! Нехта лезе да нас!

Більба тизаніўся з усяе сілы.. і пралез! Прайда, падраўмаў камізэльку ды куртку. І паскакаў цніз па прыступках як горны казёл. Гобліны хутка кінніліся найздагон, гікаючы і зыкаючы. Але сонца ім не падабаецца, і Більба з апраўным пярсцёнкам знайсці яны не здолелі. Таму з праклёнамі рывілі назад.

Вось так Більба і ўцёк.

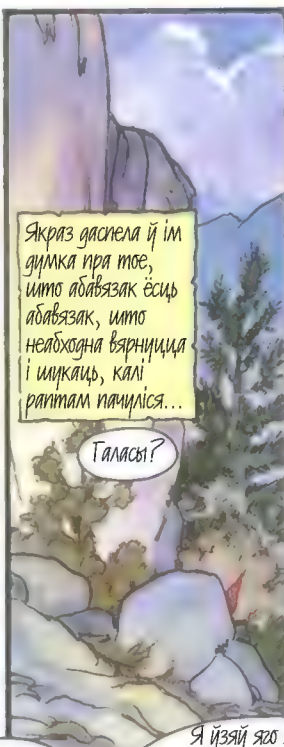
Святых
нябёсы!

Залецця мне,
я лывініўся акурат ня іным
баку Туманых гор, якраз
на краі Зягор я!

Бяццохны! Дзе ж
цяпер мне шукаць Гэндальфа і
гномай? Адны спадзяванні, што
яны не засталіся пад гарамі і
не дасталіся гоблінам!

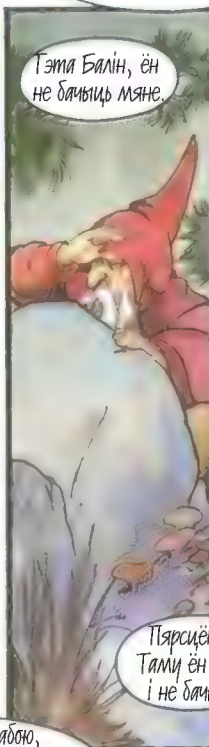
Більш яшчэ ішоў дзв'ю ішоў, выймаў
з маленькай даліны, пераваліў
праз яе край, пачаў спускацца па
склоне, і ўвесь час у ім расла
нада яўнацькая думка.

Ён глядзі, ці павінен ён цяпер,
маючы чароўны пярсцёнак,
вяртацца назад у жудасныя,
жудасныя тунэлі шмацця сярочы.

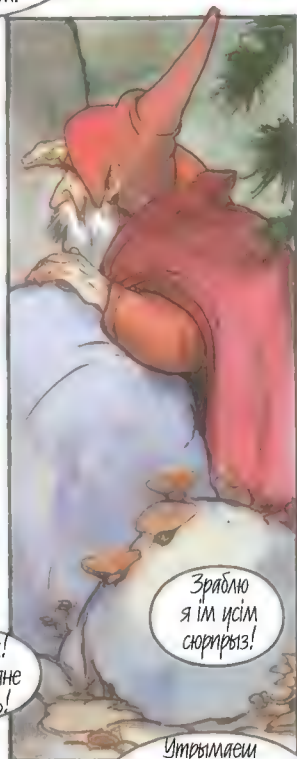
Якраз даспела ў ім
думка пра тое,
што абавязак ёсць
абавязак, што
неабходна вяртацца
і шукаць, калі
раптам пачніліся...

Галасы?

Тэця Балін, ён
не бачыць мяне.

Пярсцёнак!
Таму ён мяне
і не бачыць!

Зраблю
я ім усім
сюрпрыз!

У рэшце рэшт,
ён мой сябра. І хлопец,
неблагі. Я адказны за яго.
І губляць яго, маё вам
слова, было няварта.

Да гэтых
часу ад яго
былі
кляпай, чым
карысці. Калі мы
павінны вяртацца па
яго ў гэтыя тунэлі
- трасца з ім!

Я ўзяў яго з сабою,
а бескарных рэчэй я не бяру!
Альбо вы дапамагаеце мне зняйсці
яго, альбо я пакідаю вас тут, і
выбіраўцеся самі, як
задолеце!

Ні чаму
ты, Доры, згубіў
і пакінуў яго?

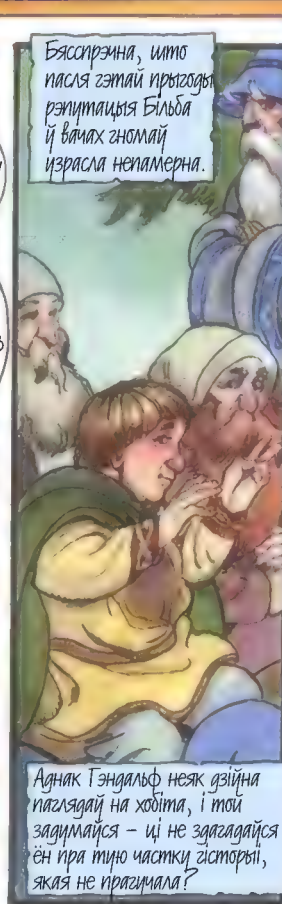

Утрымаем
яго, калі гоблін у цемры
раптам хіпае ззаду за
ногі, ды іхаві ў
спіну!

А чаму ж ты
яго не падхваліў
зноў?

Ні і
пытанне! Гобліны б'юцца
ды кіслюцца ў цемры, усе
падаюць адзін на аднаго
і дойцы!

Вы пракраўлі "за мной" -
усе павінны былі пачуць. Я думай, усе
і пайшлі. І вось мы тут - без
цэлюмыска, каз яму!

Пряз імгненне ззяра дзікіх Варгай (так клічуць злосных вайкоў з краю Дзіказем'я), вынычы, скакала вакол дрэва і кідалася, высунуўшы языкі. Яны перагукваліся на жудаснай мове Варгай. Більба яе не разумеў, але Тэндальф – так, і я распавядаў, пра што там вялося.

Аказалася, што на гэтую самую ноч быў заплянаваны вялікі сумесны набег з гоблінамі на людзей з Пойдны, якія прыходзілі сюды і балілі дрэвы, будавалі вёскі. Варгі прыйшлі на сустрэчу з гоблінамі, але тыя пазніліся.

Прычынай, безумоўна, была смерць Вярхойнага Гобліна і пярэпалах, які нарабілі гномы дзі Більба з чарайніком. На іх, верагодна, і шло пляванне.

Варгі здзівіліся і разліваліся, калі ўбачылі Тэндальфа і яго сяброў на пляне. Яны палічылі іх пратэстаўмі лясных людзей, якім уздзімалася прасачыць за Варгамі дзі распавесці паслуханы план далінным жыхарам. Так што пакідаць плянці і дазваляць няпрошаным гасцям цікачы яны не збіраліся, найменш дзі раныцы.

Але яшчэ раней павінны былі прыйсці гобліны, а тыя здольныя і лязіць па дрэвах, і секчы іх.

Што за неспякой сёння ў лесе ўначы?

Я цию вайкоў!

Зноў турботы з гоблінамі ў гарах?

Так што, хоць гномаў на дрэвах ён бачыць не мог, вайчыню мітусню дзі бліскайкі агню зайважыў, дзі выццё і лямант плячцй.

Цяпер вы разумеете, чаму Тэндальф стражэнна перапалохаўся, дарма што чарайнік. З іншых бокі, проста так падавацца ён не збіраўся.

Гаспадар Арлоў, чый народ жыве ў Туманых Гарах, меў вочы, якія маглі глядзець на сонца, не міргаючы, і бачыць трыска ў траве і месяцавым святле з вышыні і аду мілю.

І тады ночмі ім апанавала цікаўнасць: што ж там такое ў лесе? Таму ён заклаў імят іншых арлоў і павольна кружэў, ісё ніжэй, ніжэй...

Ашялелья ад злосці і жаху, вайкі скакалі вакол дрэй.
Зняняцкі на паляну, галосычы, цварваліся гобліны.

Бі іх!

Сячы!

Ім здалося, што ідзе
бойка з людзьмі, але
хутка яны зразумелі
што адбываецца.
Гобліны не баяцца
агно і нейзбаве
і іх склайся план.

Ляціце,
птишчыкі,
калі здолеце!

Яны пачалі вытоптаць ды
збіваць полымя і лесе – пакуль
не вытраталі ды не згасілі ісье,
апроч полымя каля дрэй з
падарожнікамі. Тое полымя
наадварот падмацавала сухім
лісцем ды лямачам.

Прэм,
дрэнныя
хлэпчыкі!

А дрэнныя
хлэпчыкой, якія
дзіраюць з полымем,
звычайна чкае
пакаранне!

Птишак
пятніццаль
на дрэвах паселі,
але, ня жаль, яны
лётаць не
імеі!

Спявайце,
птишчыкі,
спявайце!

Гары, дрэва,
справа, злева!
Дзеся святлі псвятлення,
Нашпгал задывальнення!
Тэй-тэй!

І з гэтым "Тэй-тэй!"
полымя абхапіла ствол
дрэва, на якім сядзеі
Гэндальф. Запалала кара,
затрашчалі ніжнія галіны.

КА-КА-
ZZZZZZ

Гэндальф ўскараскайся на самую
вершаніну дрэва і падрыхтаваўся скачыць
акіраць на галовы ды дзіды гоблінай. З
посыху яго палыхніла, быццам мялункай.

Аднак скачыць яму
не давялося.

Гична заклежтай
Гаспалар Арлой, якоу
Гэндальф паслей ужэ
нешмта сказыць. Яго
спадарожнікі кінціліся
йніз, нібы агрімстыя
чорныя цені. Вецер ад
іх велізарных крылаў
збівай гоблінай і варгаў
з ног і адкідвай прэм,
кіці драпалі ім твары.

Некаторыя арлы
падзяцелі да вяршынь
дрэваў да падхатлілі
гномаў, якія стараліся
йскраскацца вышэй.

Небараку Білба зной
ледзьве не пакінулі!

Мяне
вазміце!

Хітка яны ўжо былі высока і небе,
і ўздзімаліся ўсё вышэй і вышэй.

І ў лепшыя часы ў Білба ад вышыні
крычлілася галава. Таму можна ўявіць,
як яму было цяпер! Хобіт заплюшчыў
вачы і падумаў, што будзе, калі ён
сарвецца.

Рукі мае,
рукі!

Ногі,
мае ногі!

Білба здзіўліўся, калі ўбачыў, што Арлыны Уладар і чарыйнік ведалі
адзін аднога і нават размаўлялі на сяброўску. Рэч у тым, што
Гэндальф на справах бываў у гарах і аднойчы дапамог арлам.

Гэндальф адмажкоўваў з Уладаром, куды несіць ўсю кампанію
і дзе пакінуць на раўніне ў гарах. Аднак Гаспалар не згаджаўся
ляцець да якога б там ні было жытла людзей.

Яны спрэчаліся на нас з
вязаўных лікаў, бо падумаюць,
што мы прывяцелі на іх
баранай. Часам так
яно і ёсць.

Палёт скончыўся своечасова,
перад тым, як яго рукі
кланцаткова змярцвелі.

Не, мы былі
радыя пасмяяцца над
гоблінамі, і адзямчыць табе,
але мы не будзем рызыкаваць
дзеля гномаў і пайдзевых
раўнін.

Добра! У
такім разе нясеце нас
куды здохнёня! Мы ўсё
адно ўздзімалі вам. Але
зарыз мы памяраем
з голадам.

Я ўжо
памёр.

Гэта лёгка
вырашаецца

Арлы прынеслі для
вознішча сухастаю,
зайчоў і нават
авечку. Хітка
Білбаў стрыйнік
стай пайночкім і
ён засніў на
камянях. Так
скончылася прыгода
ў Тіманьных Гарах.

Наступним ранкам Білба прячнися
ад яркага сонца. Ён падскочыў, каб
зірнуць на гадзіннік ды пайсці!
паставіць чайнік на пліту, —

— і зразумей,
што не дома.

Білба давялося падрыхтавацца
да ранняга адпраўлення, і
вось ужо горы засталіся
далёка ззаду.

Не шчыпайся!
Не трэба палохацца,
нібы трясік, нават калі
ты і падобны да яго.

Добрая рання,
амаль без ветру. Што
можа быць лепей за
палёт?

Ух..

Прайшло дзюлі часу, пакуль арлы
знайшлі патрэбнае ім месца. Пасярод
ракі тырмэла вялізная скала, нібы
агромністы асколак гары. Арлы адзін
за адным спікіравалі на яе вяршыню і
ссядзілі сваіх пасажыраў.

Няхай вецер
пад вашымі крыламі
нясе вас туды, дзе ззяе
сонца і ішпацыруе
месяц!

Да пачатку!
Якое б не было
падарожжа, няхай
і вас усё будзе
добра!

Так яны і развіталіся. І хоць Таспадар Арлоў стаўся
з часам Каралём Усіх Птушак ды атрымаў залатыя
кароні, Білба ніколі больш ні яго, ні іншых арлоў
не бачыў — хіба што ў Ёімве Пяці Войскаў. Але
гэта адбудзецца ў самым канцы нашага апавяду,
а тут мы больш пра гэта нічога не скажам.

Я йвесь час імкнїўся
дапамагчы вам перабрацца цераз горы.
І цяпер, дзякуючы мне і йдзцы,
гэты атрымалася.

Сапрыйды,
мы за гарамі, і
нават пайдзёвей
чым мне патрэбна,
бо гэты вышле
падаражжа, а не
мле.

Я,
малымі,
биду даглядаць
вас яшчэ, але ж
і мяне і свлїх
спрай безлїч, і я
хутка павінен
пакінуць
вас.

Але
мы думалі
што ты
на йвесь
час з
намі.

Ну, акурат
зараз я знікаць не
збіраюся. Дапамагу
вам паленшчыц выша
становішча, ды і мне
тоё-сёе трэба.

Ехы і нас
і блажу няма, ехаль
няма на чым. Але жыве тут
адна асоба, якую я ведаю.
Мы павінны адышкаць яго. І
калі ўсё пойдзе добра, то
я змагу пайсці па свлїх
справах.

Што гэты
за асоба?

Гэты Асоба.
Менавіта ён высек прыступкі
на скале – ён называе яе "Каррок"
Такое й яго слова да падобных
рэчэй. А гэты "Каррок" і яго
адзіны каля даму, і ён ведае
яго намя добра.

Вам
лепш быць
ветлівымі.
Калі ён
раззлаваны,
то лепш не
набліжацца да
яго, хіця і
добрам
настроі
ён добры
і смяшлівы.

Яго імя Беарн.
Ён называе моцны і
здольны мяняць скуры.

Што, як кшннер, які
робіць з трыса гарнастая,
калі вівёрка не
атрымаецца?

Не, не, не! Не будзьце
дурнем, калі гэты ў вышай сіле!
Ён мяняе сваю скуры. Часам ён
вялізны чорны мядзведзь, а часам
высокі моцны чарнавалосы
чалавек з агромністымі
рукімі і берадой.

І чалавечым абліччым
ён жыве ў лесе, трымае
ічолай і розных жывёл. І
мядзвежым жа абліччым
ён ванарце па
наваколях.

Болей пра
яго я нічога не скажу,
бо ён не з тых асоб, пра
якіх вольна апавядаць. І
любым выпадку ён адызвае
толькі перад самім сабой.

Калі такая ішла
йджале, дык ідзья
распирнем!

Набліжаецца!
Мы на краі яго
ічмліных прыдбай.

Летим вам
тут пачакаць.
Калі я паклічу або
свісну, паядзеце да
мяне (вы ўбачыце,
куды), але толькі
парамі, праз
кожныя пяць
хвілін.

Пойдзем,
спадар Торбінс!
Недзе тут
за рогам
павінна быць
брама.

Хочуць
распавесці яму
пры незнаёмцаў.

Вось і яны.
Небяспечнымі
не выглядаюць.

Хто вы
такія і чаго
жадаеце?

Я — Гэндальф.
А гэты спадар Торбінс,
хобіт добраахвотны і
беззаганнага паводзіны.
А я — чарайнік.

Я націты пры
вас, хоць вы мяне не
ведаеце. Але, мабыта, вы
знаёмыя з маім добрым сяяком
Ўадагастам, які жыве на
ўскрайку Ліхалеся?

Ціх, нядарэжны
хлопец, для чарайніка.
Я яго звычайна бачу
то там, то тут.

Цяпер я
ведаю, хто вы або
кім вы хочаце быць. Чаго
вы жадаеце?

Мы страцілі наш багаж і збіліся з дарогі, нам патрэбна добрая парада, а мажымі, і даямося. Я б сказаў, мы не вельмі прыемна прайшлі час з гоблінамі ў гарах.

Гоблінамі? Як жа і чаго вы да іх трапілі?

Выпадкава. Мы намерваліся.. але гэта доўгая гісторыя

У такім разе ідзеце ў дом і распавядайце, калі толькі гэта не зойме цэлы дзень.

Мы рухаліся цераз горы і спыніліся на ноч у пячоры. Як толькі мы леглі спаць, аднекуль выскачылі гобліны і схіпілі хвосты з караванам нашых пачы.

Караван? Вы што – вандароны цырк? Ці вы зайждзе называеце двух караванам?

О не! Там было болей пачы, до і нас было болей чым дзве. Я проста не жадаў трыбаваць вас усёй кампаніяй адразу. Калі вы не супраць, я іх паклічу.

Калі ласка, кліч!

WHEEEET

Дзе гэта я?... А-а, дык вось – мяне не схіпілі. Я забіў некалькіх гоблінаў бліскавіцай і прасачыў за імі да галоўнай залі. Я стаяў і думай: "што можа туды супраць мноства?"

А, вось і астатнія.

Але гэта не хобіты, а гномы! І першы раз чуў, каб васьмярных называлі тудзінам!

Відаць, не ўсе падвышлі.

WHEEEET

І Эндальф распавядаў далей, пакіў не дайшоў да бойкі ў цемры, ніжняй брамы і вяртанні спадара Торбіна...

Яны вішэлі ад радасці і спявалі: "Піцішак пятнаццаць на дрэвах сядзелі..."

Ну, вось зараз вас пятнаццаць. І таму як гобліны лічыць умеюць, цяпер мы, нарэшце, даслухаем гісторыю.

Бібба зразімеў мідрасць Эндальфа. З-за пачы і нечаканых з'яўленняў Беарн больш зацікавіўся апавяданнем і не прыняў адразу ж гномаў, як недарэчных і нечаканых валацуг.

Святыя нябёсы! Гобліны ж умеюць лічыць! А пятнаццаць не ёсць пятнаццаць!

Так і ёсць.

Там яшчэ былі Бафур і Біфур. Я не адважваўся вам іх прадставіць, але ж вось яны.

І я!

Калі чарайнік скончыў гісторыю, сонца схавалася за пікамі Тыманых Гор і па сядзе Беарна працягнуліся чорныя цені.

Гэты была вясера, ці, можа, абед, якога яны не бачылі з таго часу, як гасцявалі ў Элранда ў Анонім Прытылку.

Увесь час за ежай Беарн распавядаў гісторыі пра дзікія землі па гэты бок гор і асабліва пра цёмны і неясачны лес – жудаснае Ліхалессе.

Калі абед скончыўся, гномы пачалі распавядаць свае гісторыі пра золата, срэбра ды каштоўныя камяні, ды Беарн мала цікавіўся гэтымі рэчамі.

Час класіся спаць. Нам, зразімеда, а не Беарні.

У гэтай залі мы ў бяспецы, але не забывайце, пра што Беарн пярэздэжваў нас перад адыходам: пачуць сонца не ўзыйдзе, з дому яні нагой!

Більба працягнуўся ноччу ад драпежных зыкаў на двары і пладзімай, што гэты сам Беарн у мядзевых фітуры, і ці не ўвоўдзе ён унутр і не зжарэ іх усіх. Ён схавалася пад койдур з галавой і зноў праваліўся ў сон.

Працягнуўся зноў ён позняй раніцай, Беарна і Гэндальфа нідзе не было відаць. Толькі плад бечар чарайнік вярнуўся.

Дзе наш гаспадар і дзе вы былі ўвесь дзень?

Перш я адыжаў на другое пытанне. Але ж зірніце, што за цудоўнае месца для дымных кольцаў!

Я прасачыў за мядзевымі слядамі. Пэўня, сённяшняй ноччу тым адылося іх чаровнае зборышча. Найрад ці тое былі ўсе ўбываючым Беарна, бо тым былі і вялізныя, і малыя, і розных колераў. Яны прыйшлі з розных кірункаў – акрамя Туманых гор. У той бок вей толькі адзін шэраг слядоў, адсюль.

Я прайшоў імі так далёка, як змог, і яны прывялі да сасновяга лесу на схіле Туманых Гор, дзе мы мелі прыгоду з гоблінамі і баргамі.

І на самой справе ад яго доўгі час нічога нельга было пачуць.

Вось я і на першае вашае пытанне таксама адыказай.

А што
мы будзем рабіць,
калі ён прывядзе
гоблінай з варгалай?
Нас усіх злобляць
дзі заб'юць!

Не будзь
дурнем. Ідзі спаць,
бо думкі твае
ўжо пазасыналі.

Ходім адчытай сабе ніякавата, аднак
так як рабіць больш не было чаго,
вырашай класіцы спаць. І пакіль гномы
спявалі, сапраўды засніў. Пасля ён
прачніўся, калі ўсё ўжо спалі, і пачыў
такое ж рыпанне і драпанне, як і раней.

Вось ты яшчэ
і тупі! Не жэрлі цябе
гобліны ці зьяў мядзведзі? Наш
маленькі трусік зноў зрабіўся
прыветным і тойсенькім на мёдзе
дзі булаках! Яшчэ крывіх!

І ўсё пайшло шнадаць.
Беарн быў вельмі вясёлы,
шмат жартаваў і ўрэшце
распавёў дзе быў.

Ён хадзіў за ракі, у горы. Пабачыў
спаленую паланіну і зразімеў, што
ўся іх гісторыя – прайда. Потым ён
злавій падпаленага вайка з гоблінам
і даведаўся, што па лесе ўсё яшчэ
шчыраюць гномаў пачулі гоблінай і
варгалай, што галоўны гобліны забіты і
што збіраецца вялізнае войска
гоблінай і варгалай супроць гномаў.

Добра вы распавялі
гісторыю. Але зараз, калі ведаю,
што гэта прайда, яна мне яшчэ
больш падобецца. Я гатовы
прагнаваць вам любію сваю
дапамогу.

Цяпер я буду лепей думачы
пра гномаў. Ну і справы!
Забілі самога Вярхоўнага
Гобліна!

Што ты
зрабіў з
гоблінам ды
варгалай?

Хадзем,
паглядзім!

Беарна лепш было не мець ворагам. Але
ж цяпер ён быў іх сябрам, і таму
Гэндальф вырашыў, што будзе разным
распавесці яму ўсё пра падарожжа і
збясцешыць сабе найлепшую дапамогу.

І вось што ён павядаў. Пери за ўсё – поні для кожнага і каня
для Гэндальфа, каб аехаць да лесу. А на поні – найноўцы
ежы, якія павінны было хопіць на паў тыдняў ашчаднага
спажывання.

Шлях праз Ліхалессе цёмны,
цяжкі ды вусцішны. Там складана
знайсці вяду і ежы. Я дам вам скуранны мякі
і лікі са стрэламі. Аднак жа найрад ці вы што
знойдзеце прыдатнае да ежы і піцця. Па дарозе
будзе чорная рака. З яе нельга піць і дакраняцца
да вяды, бо яна зачараваная, нясе
смяліваць і страту памяці.

І ніколі не
пакідайце сцэжкі, у
ніякім выпадку! У лесе я вам
дапамогу не здолею. Усё будзе
залежыць ад вашай мужнасці
і ўдачы.

На йскрайку леса я
прыйшчы вас адаслаць назад поні і каня.
Жадаю вам добрай дарогі, а дзверы майго дома
зайжду адчыненыя для вас!

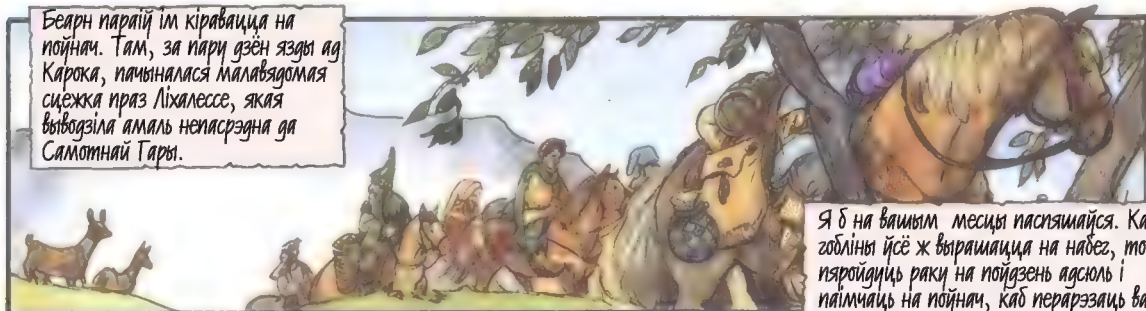
Мы зайжду да
тваіх паслуг, о
Гаспадар драўляных
залаў!

Як парайіў Беарн, яны не паехалі да галоўнай дарогі праз лес.
На шляху да яе яны б напаткалі чорную раку, а самой дарогай
часцяком карыстаюцца годліны, яна заняўшая і вядзе да
непраходных балотай і бязнай, дзе і губляецца.

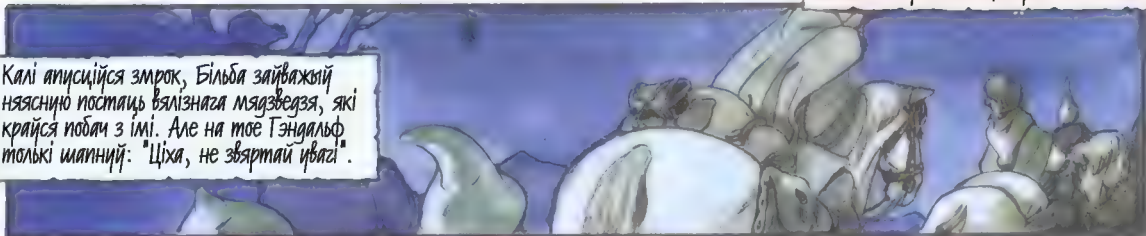
Дый выводзіла яна з лесу далёка на пойдзень
ад Самотнай Гары, і ім бы давялося доўга і
цяжка ісці краем лесу.

Беарн парайіў ім кіравацца на
пойнач. Там, за пару дзён язды ад
Карока, пачыналася малавядомая
сцэжка праз Ліхалессе, якая
выводзіла амаль неспрэжня да
Самотнай Гары.

Я б на вачым месцы пасяліўся. Калі
годліны йсць ж вырашалацца на набег, то
пяройдзіць раку на пойдзень адсюль і
паймаць на пойнач, каб перарэзаць вам
шлях. А варгі бегуноў хутэй за поні.

Калі апусціўся змрок, Білба зайважыў
няяснію постаць вялізнага мядзведзя, які
краўся побач з імі. Але на тое Гэндальф
толькі шпінніў: "Ціха, не звяртай увагі".

Па ледзе чырвоўтага аня кампанія
дабралася да йскрайка Ліхалессе і
спынілася адначыць над агромністымі
галінамі першых дрэваў.

Ну, вось і Ліхалессе. Найвялікшы сярэд
лясоў пайночнага свету. Спадзяюся, вам
спадобайся яго выгляд. А зараз вы павінны
адправіць назад поні Беарна.

А можа,
пакінём?
Так шмат
рэчай...

Беарн не так далёка,
як вам падаецца. І лесны трымацца
сваіх абяцанняў. Спядар Торбінс мае пільныя
вачы, і бачыў вялізнага мядзведзя, які кожную
ноч ішоў побач, назіранчы і пільнічы. І не
толькі каб абараніць вас і вывесці, але
і прасячыць за сваймі поні.

Вы і ўявіць
не можаце, што
здарацца, калі вы
паспрабуеце іх
цягнуць у лес.

Нешта ж вы не згадалі, што будзеце адпрайляць назад каня?

Ні, гэта мой клопат. Я не адпрайляю каня таму, што сам на ім вяртаюся!

Дык вы ўсё ж кідаеце нас, так?

Спраўца бессэнсыйна. На пойдні мяне чакае, як я вям казай раней, тэрміновыя і неабходныя справы. Я і так 3-за вас спазніўся. Але я адпрайляю з вамі спадара Торбіна. Я ўжо казай вам, што ў ім значна больш, чым можна зайважыць на першы погляд, вы пераканаетесь.

Ура Торбіна і кампаніі!

У рэшце рэшт, гэта ваша прыгода. Думайце пра скары!

Таму нікога не засталося, як напойніць мяжы вядой з крыніцы ды адпусціць поні. Багаж падзялілі так чэсна, як толькі маглі, але на Білбай пазлаў, яму цяжар дастаўся незвычайны.

Не хвалюйся! Хутка ежа скончыцца, і мы ўсё будзем жадаць, каб наш цяжар быў павольней...

Нарэшце развіталіся з поні, і твая весела паймчалі праз ад Ліхалеся. Калі яны зніклі, Білбай зайважыў, як нешта падобнае да мядзведзя выслізнула з-пад дрэвай і рушыла за імі.

Да пабачэння! Усім вам – да пабачэння! Ваш шлях цяпер – проста праз лес. Не адыходзьце ад сцежкі! Калі збачыце, то больш яе не знойдзеце і з лесу не выбярэцеся.

Тады не толькі я – ніхто вас не знойдзе.

Ты або ідзеш, або адмаляеся ад прыгоды.

Перш чым ты абыдзеш Ліхалеся, на поўначы трыніш да схай Шэрых Гор, а там не правыхніць ад гоблінай, хобгоблінай ды оркай найгоршай пароды.

А на пайднёвым іскрыўкі Ліхалеся – зямля Нэкранмента, і нават табе, Білбай, не варты распавядаць пра гэтага чорнага чарадзея.

Трымайцеся сцежкі і, калі вям пашынаце, магчыма вы і ўбачыце перад сабою Самотнюю Гару, дзе жыве стары Драк. Спладзюся, ен вас не будзе чакаць.

Умецеце вы бадзёрасці дадаць. Калі не едзеце з намі, дык лепш адпрайляйцеся па справах без лішніх слоў!

Трымайцеся сцежкі!

Да пабачэння, сапраўды, да пабачэння!

Хитка сягло ад цяходу засталася ззаду як маленькая дзірочка ў сяне. Навакол было так ціха, нібы самыя дрэвы нахляліся і сыхалі гукі гулкіх крокаў.

Раніцою ў лесе было гэтак жа цёмна, як і ноччу. І, на думку Білба, вельмі вусцінна, нібы нехта за табой сочыць і падлічвае.

У лесе жылі чорныя вавёркі: бегалі па дрэвах, скокалі праз сцёжку. У шумары чуліся дзіўныя гукі: нешта сапало, варушылася ў падлеску. Што менавіта шумела было немагчыма зайважыць.

Найбольш непрыемнай рэччу было павуцінне: цёмныя шматлікія сеткі з нітак, якія цягнуліся ад дрэва да дрэва. Аднак цераз сцёжку не было ніводнай, можа, 3-я магі.

Хітка кампанія ўжэнавідзея лес гэтак жа, як ненавідзея гоблінскія тунэлі, але надзеі на выйсце было яшчэ менш. Аднак трэба было ісці, хоць усё ё, здавалася, пладавалі бандаройнікі за позірк на сонца ды неба, за падых ветры на твары.

Найгорай было йначы. Цемра рабілася пайнютка – наагул нічога нельго было разгледзець. Але нешта яны такі зайважалі – вочы. Білба вельмі не любіў гэтых жывых бляклых вачэй. "Нейкая жамарына, – думай ён. – Не звярныны вочы, але ж здаравенныя!"

Дзень цягнуўся за днём, а лес заставаўся такім жа, і яны пачалі хвалявацца. Ёжы надойга не хопіць, яе і цяпер ужо было няшмат. Спрабавалі падстрэліць вавёрку друцію, страцілі процыму стрэлай, пакіль упалабалі адны. А калі засмехлі, аказалася, што смех і ё наймарзотнейшы.

Катавала і смага. Вая з сабой цягалі няшмат, і за ўвесь час не знайшлі ні крыніцы, ні рачышкі.

Вось з таким настроєм яны, нарэшце, напаяткалі чорную раку, якая перагароджвала шлях. Яна была імклівай і плыткэй, і здавалася абсалютна чорнай.

Добра, што Беарн напярэдзій пры яе, а то б яны кініліся піць, нягледзячы на колер, і пананайнылі б істныя мяхі. А так засталася толькі развязаць над тым, як дабрацца да другога берага, не намокнуўшы.

Каля дальняга берага – човен!

Ну чаму ж ён не тупіт?!

Як далёка?

Ды непадалёк зусім. Я б сказаў крокаў дванаццаць.

Дванаццаць крокаў! Я б хутчэй казаў трынаццаць, але ж мае вочы ўжо не тыя, як сто гадоў таму. Але ўсё роўна – не пераскочым, і найрад ці хто перапыне.

Ці можа хто-небудзь з вас кінціць вярэйку? Я не думaju, што човен прывязаны. Прый такім святле не адрознію, але, нааддзца, ён проста выцягнуты на бераг.

Філі падалося, што ён добра бачыць човен. То яму прынёслі вярэйку, на канцы якой прымацавалі жалезны крык, які выкарыстоўвалі, каб чапляць запячаныя мяхі да лямак.

Асцярожна! Крык ляжыць на чойне! Складзюся ён за яго зачэпціцца.

І зачэпіцца! Вярэйка нацягнулася, Філі пачаў цягнуць.

Далічыўся Кілі, потым Оін і Глоін.

Уай!

Сюды!

Ух!

Усё ж ён быў прывязаны.

Хлопцы добра нацягнулі, і добра, што намя вярэйка мацнейшая.

Хто перапыне першы?

Я, і ты разам са мною,
і Філі з Балінамі. Больш човен за раз
не возьме. Потым Кілі з Ойням ды
Глоін з Доры, потым Оры з Норы,
Біфір ды Бафір і апошнімі
Двалін з Бамбуірам.

Зайсёды я апошні.
Не пайдаўдзецца мне
зэта. Сёння чарга
каго іншага.

Не трэба было
рабіцца такім тоўстым.
А так ты павінен быць
апошнім і з лязэйшым грызлам
і чыйне. Не трэба парэчыць
загадам, інакш можа быць
нешта дрэннае.

А вёслай няма.
Як мы будзем пыхаць
човен да іншага берага?

Дайце мне
дрыгну вяройкі і
яшчэ адзін крык.

Залізьце ў човен. І няхай
хто-небудзь цягне. А нехта з астаўшых
няхай трымае прэшывы вяройкі ды крык.
Як пераправіцца, за гэты крык можна будзе
прывязчыцца човен назад.

І такім чынам усе хутка былі ўжо
на іншым баку чароўнай ракі...

... калі нешта адбылося.

ТНУ-ВА-ТУР
ТНУ-ВА-ТУР

Бамбур
зваліся!

Бамбур
тоне!

SPOOOOSH

Хитка кінці яму
взяўку з крикам і
выцягнулі на бераг,
мокрага, зразмела,
ад галавы да ботай.
Але гэта было не
найсгорнае.

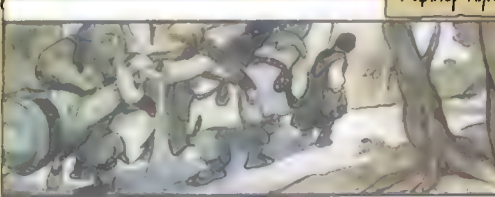
Калі яго выцягнулі на бераг, то ён ужо
спай. І што потым не рабілі, як не
спрабавалі абудзіць – не дапамагала.

Раптам яны пачулі далёкі гук рога ў лесе
ды дрэх палаянчых сабак.

Змрочная была гэтая начойка.
Адпай яшчэ больш атанойвай іх
кожны настынны дзень. Аднак
калі б яны звярнулі ўвагу на
палаянне і паразважалі пра
белых алень, то ўцямілі б,
што нарэшце надзіліся да
іхсходняга краю лесу.

Знянацкі на сцежцы з'явіўся беласнежны алень. Не
паспеў Торын згукнуць, як зномы выхатылі лікі і
выцісцілі ўсе стрэлы. Аднак ніхто нават не пацэліў,
і цяпер лікі, якія дай Беарн, зрабіліся бескарыснымі.

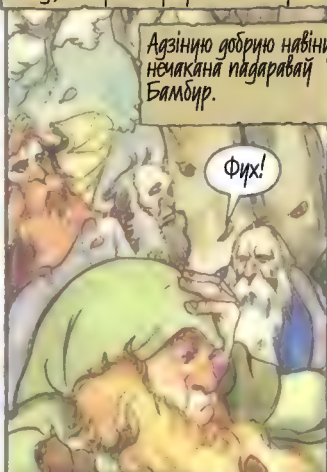
Аднак яны не ведалі ды цягнулі з сабой
цяжкага Бамбіра. Праз колькі дзён і іх
зусім не засталося што есці ды піць. І
нікога прызатнага да ежы не было,
толькі цёплы ды цяпляны травя з
непрыемнымі пахам.

Час ад часу яны чулі
далёкі смех і спевы. Смех
быў звонкі і чысты, не
годнінскі, спявалі цудоўныя
і светлыя галасы, але
гучала гэта дзіўнавата і
вясцінна. Гномы
супакоенымі не былі, а
наладварот, наспяшчалі
адпай, як толькі сілай
хапала.

Праз два дні яны даялі апошнія кроплі
ды абгладзі. А калі настыннай раницой
прачыніліся, першым, што адчулі, быў
голад, які грыз страйнік нібы звер.

Адзіну добраю навіну
нечаканна падарваў
Бамбір.

Фух!

Ён не разумеў дзе ён, бо забывся на
ўсё, што было пасля вечаўны і
ходатавай нары, і доўга не жадаў верыць
у расповіды. А калі пачуў, што есці
нікога няма, то сеў і заілакаў.

Ціма ж я толькі
прачыніўся? Я сніў, што іду
па лесе і трапляю на вялікае
святая. Там лясны кароль і
кароне з залатога лісця,
там спяваюць весела,
там ядучы ды
піючы так многа,
што не пачуваюць.

І не
спрабуй. А
калі не можам
казаць пра што
іншае, то
лепш памятайчы.

Ты нам і так
жыццё не
палезнае.

Нічого не заставалося, як тиждень надперезаць своє життя, іскіниць мях на каркі дві вилачилися далей, без пзіннай надзеі пйолчыць выйсьце з лесу да таго, як паваліліся дві прыцягнем ногі з галадху.

Што там?
Мне падаецца,
святло бліснула ў
лесі!

Выглядае, быццам
сны мае спраўдзіліся! Там будзе
што з есці дві выпіць! Хадзем
туды!

З зьянкі не будзе
нічога добрага, калі да яе не
дабярэцца жывым. І Тэндальф,
і Беарн засцерагалі нас не
збываць ся сцэжкі.

Але без ежы
мы жывымі не
застанемся ў любым
выпадку!

Спрачаліся доўга, меркаванні вягзліся, але ўрэшце голад
перамаг, тым больш што Бамбір увесь час апісвай, якія
дзівосныя смачноты елі ў сне. Таму, нягледзячы на
паярэджанні, яны ўсе разам рушылі ў лес да ажно.

Пасля доўгай міміснй дві пайзятні яны
ўрэшце дабраліся да паяны. Там было
шмат народа, з выгляду вядомыя эльфы,
якія сядзелі на чурбачках вакол вогнішча.
Усе яны елі, пілі і весела смяяліся.

Спыняемся!

Ніхто не рухаецца далей, аж
пакуль я не скажу. Я пашлю спядара
Торбіна парызмайца з імі. Яны не
павінны спалохацца яго, і ў любым
выпадку не павінны зрабіць яму
чаго благага.

І не паспей Більба
апраціць на палец,
пярэсцянак, як яго
выкінулі ў кола эльфаў.

BOOOOF

Усе агні, быццам праз якію
магію, зяслі. Тномы апыніліся
ў пайноткай цемры і доўга не
маглі адзіна аднаго адышкаць. І,
ва ўсялякім выпадку, канчаткова
забылі ў якім бачу была сцэжка.

Більба Торбін!
Ходіт! Кляты
ходіт!

Гэй,
ходіт! Куды ж
ты павзеўся?!

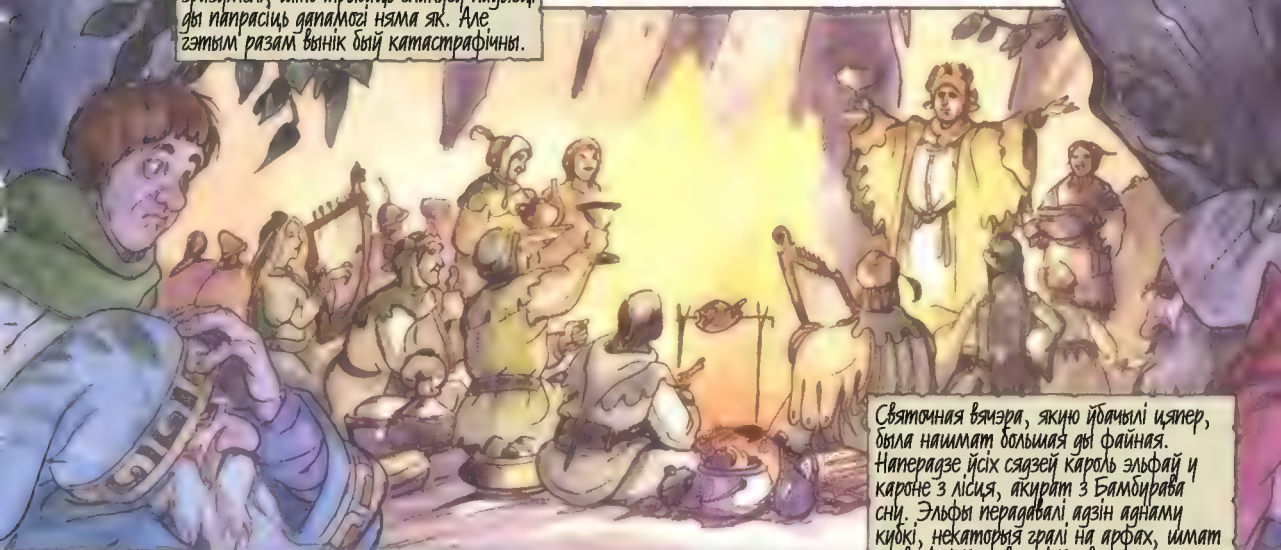
Більб..
Ай!

Ммм..
Я сніў сны, усё
пра абед, дві які!

Святлыя нябёсы!
Дакладна як
Бамбір...

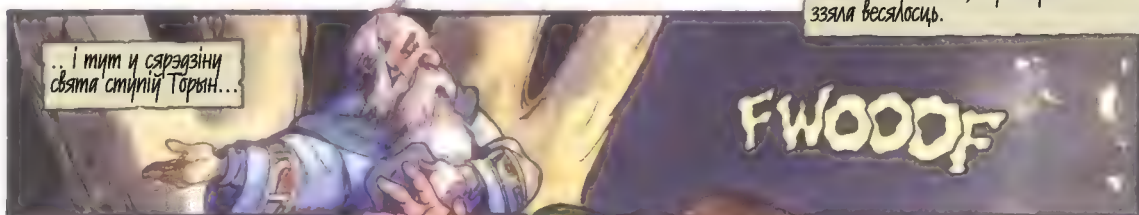
Непадалёк
моцнае святло.
Сонні паходзяць
дві мноства
вогнішчэй загараўся
разам, відаць чарамі.
І паслыхайце толькі
зэбтыя снейы і
мязыкі!

Піляжійшы да паслухайшы нейкі час, зразімеці, што трывайці слакусі павысіці ды пипрасіць даямазі нямі як. Але гэтым рязам быні быі катасірафічы.

Святонія вярэра, якіо ібачылі цяпер, была наішмат большая ды фаліная. Наперадзе ісіх сядзей кароль эльфай і кароне з лісця, акурят з Бамбураба сні. Эльфы перадавалі лэзін аднямі кідкі, некаторыя гралі на арфах, шмат сьнявалі. І ў сьневах, і ў тварах ззяла бесясосіць.

... і тут і сярэдзіні сьвята ступіні Торын...

Попел ды выгоме паляцелі да зномабых влчэй, і зной лес напойніўся іх лямантам ды зыканнем.

Доры?
Норы?
Оры?

Оін. Глоін.
Філ. Клі.

Бамбур!
Біфур!
Бафур!

Двалін! Балін!
Торын Дубатарі!

Гіканні астанніх паступова рабіліся цішэй і цішэй, потым заклікі сталіся жудасным лямантам і крыкамі аб даямазе, і ірэшце спыніліся. Хобіт засьтаўся сам—насам у поўнай цемры.

Гэта быі вельмі цяжкі момант. Але Більба вырашыў, што нямі аніякага сэнсу высылвацца, пакінь з ранідай не прыйдзе хоць якое святло. Так што сей хобіт спіной да дрэва і стай марыць пра сьвято норку, цудоўныя і поўныя слячотамі яе каморы.

Нейкім чынам забойства павікі,
без даямазі Гэндальфа, зноў,
ці клязо-небідзь яимэ моцна
змяніла Білба. Ён адціў
сябе іншым, значна дужэйшым,
мацнейшым, больш дзёрзкім
(наглядзячы на писты страйнік)
калі выцірай меч аб траву.

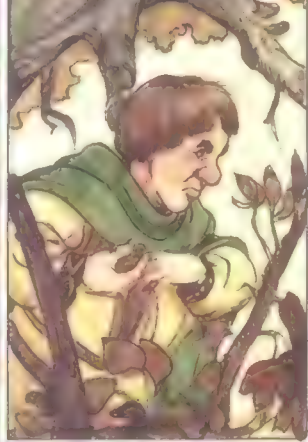

Ціха і скрытна ён рухаліся наперад,
да таго ж з пярэсценкам на пальцы.
Менявіта талі павікі а ні пачулі,
а ні ўбачылі яго набліжэння.

Я дам
табе імя.
Я буду
назваць
цябе
"Джала".

Пасля гэтага ён накіраваўся
даследаваць наваколле. Хобіт
выбраў накірынак, з якога, як
падабалася, даносіліся ўмора
крыкі аб даямазе. Яму
пашанцавала (бо пэўна ўсё ж
нарадзіўся ў калічлі), і
кірынак ён выбраў адпаведны.

Уцятая
была бойка, але ж
вартая таго. Уцэплены,
схрыў у іх тойстыя,
аднак у сярэдзіне
мисаць быў
сакравітымі.

Але,
добрая з іх будзе
ежа, як павісяць
крышачкі.

Не трэба
дойга трымаць. Не
такія яны ўжо тойстыя.
Дрэнна хармаваліся
апошнім часам,
здаецца мне.

Заб'ем іх
зараз. Няхай
мерывякамі
павісяць.

Клянися,
яны ўжо
мёртвыя.

Не. Толькі што
бачыў, як апазін
дрыганіўся. Сялодзенькія,
прачынаюцца пасля
цудоўнага сні. Пойдзем,
пакажэ.

Брррр...

Аб заклад
б'ю, гэта бедны
Бамбур.

шуп

Не памыліся!
Мясо жывое
ды брыкаецца!

Ну,
хитка
мы з ім
скончым

Клод

Клод

Пасля таго, як два павукі зваліліся
мёртвымі, і павучынай калоніі пачалася
мітусня, і на гномай часова забыліся,
дакладна вам кажу. Але, хоць самаго
Більба не было бачна, напрамак, адкуль
ляцелі камянкі, было лёгка вызначыць.

Більба ж спрытна
перадзё і іншыя
месеца. Да яго
прынікла ідэя адвесці
раз юшаных павукоў
падалей ад гномій,
калі здалёе іх
зацікавіць.

Стары тойсты павук зачипіўся за сук! І не бачыць мяне стары тойсты павук! Мухажэрдцы стары, адмаіся! На мяне, дуралей, азірніся!

Тэй, мяне не дастанеш з сукі ты! Злязь хутчэй вярнічыся, ды за мной давай паганіся! Махнала ты дурань пізаты!

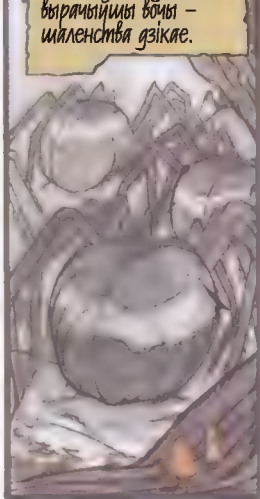
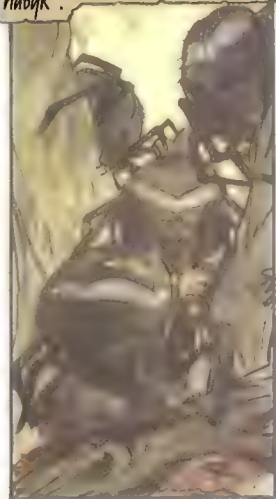
Не вельмі добрыя вершыкі, але трэба памятаць, што хобіт сам склэй іх, ды і час не вельмі зручны для гэлага ў любым разе, ён атрымаў што хацеў.

Ад дражнілак павукі бегалі значна хутчэй, чым меркаваў ходіць. Ды і разлаваўся яны неберагодна. Нават без ілюзіі камяней, мала якому павуку падабляўся словы мухажэрдцы і стары тойсты павук.

Усім казалам кінніліся яны следы па зямлі і галінам, трасічы вяласатымі ланіямі, ляскаючы жвадзімі, вырачэйшы бочы — шаленства азікае.

Яны пераследвалі Більба столькі, колькі ён лавіўся асмелвацца, ды і далей пабеглі. А той ціхенька прабраўся назад.

Каштоўныя часы заставаўся вельмі мала, пакуль павукі не згуляць лхоты ганяцца за цемю і не вырашаць вярнуцца да гномаў. Гномаў трэба было ратаваць.

Філі некаж іскараскайся на галіні і з усіх сіл намагаўся дапамагчы хобіты, хоць і адчыкаў сябе слабым і жорным ад павучынага атрыты.

Ніхто з гномаў не быў у лепшым за Філі стане. Але павукі гномаў яшчэ біселі на дрэве, калі пачалі вяртацца павукі, раз юманыя і шалёныя да немагчымасці.

Бачым цябе цяпер, малы павукіні! Зжарэм цябе, а косткі са скірай павесім на дрэва!

Ух! Джала і яго, сапраўды, джала? Усе ройны, нікуды не дзенецца, павісіць уніз галавы дзянэк-дзугі.

Злазьце, злазьце! Я зараз знікну!

Я паспрабую адвесці павую прэм, калі здолею, а вы трымайцеся разам ды рухайцеся ў супрацьлеглым напрамку. Трымайцеся лавей, ідзіце да месца, дзе мы апошні раз бачылі эльфійскія агні.

Куды дзейся спадар Горбінс?

Не ведаю. Але паспрамайцеся, бо нас ізноў звяжучь.

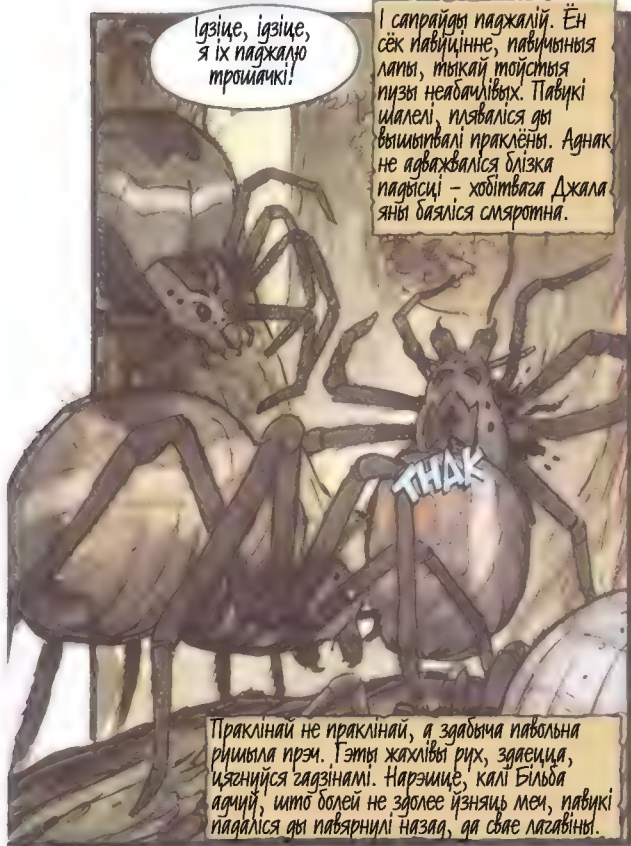

Спавай, і мы цябе знойдзем..

Мы...
...ай!

ТНОК

Ідзіце, ідзіце, я іх павяжучу трохічкі!

І сапраўды павяжучу. Ён сёх павічінне, павічынныя лапы, тыкаў тойстыя пизы нелачлівых. Павікі шалелі, плаваліся ды вышывалі праклёны. Аднак не павяжучы блізка павісці – хобітвяга Джэла яны баяліся смаротня.

Праклінай не праклінай, а здабыва павольна рывіла прэм. Гэты жалхавы рух, здаецца, цягнуўся гадзінамі. Нарэшце, калі Більба адый, што болей не здолеў узняць меч, павікі павяліся ды павярнулі назад, да свае лагавіны.

Вельмі хутка гномы пачалі здаваць пытанні. Пра знікненні павяжучы павічынныя лапы, тыкаў тойстыя пизы нелачлівых, а зніхадка павісці зацікавіла іх так, што яны забыліся на свае тироты.

Даведайчыся пра павісці, гномы павяжучу Більба мені не сталі, павяжучу, павяжучу, што і дадзатак да добрага розумі і шляхцы мае яшчэ і чароўную рэм – бяспрэмна, дзеля большай карысці.

Глыкс!
Каб мне добра было!
Дык бось як ён можа са мною праслізніць. Ведаю цяпер! Ой жа х, Більба, Більба, Більба...

Жах! Ни зразимела, іх трынаццаць, дванаццаць гномаў ды ходіт. А дзе ж ня самой справе Торын? Што за злы лёс напаткаў яго, чараўніцтва ці драпежныя пачвары? Гномы ляжалі ды дзівіліся, а потым іх паглынулі цёмныя сны, надта стомленыя, каб паставіць вартыях.

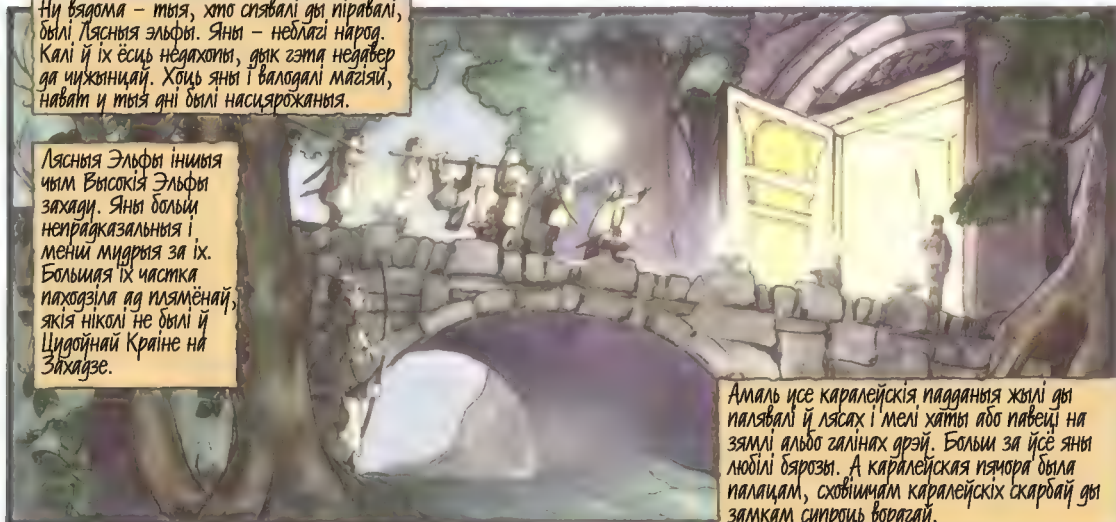

А Торына злавлілі значна хітцэй, чым іх. Калі ён кроць наперад на эльфаўню палану, то зваліся, як камень, пад чарамі, а святло згасла. І ўбесь лямант гномаў, зцібленых і начы, і крыкі іх пра дзімамоу, калі павікі лавілі ды вязалі іх, і зыкі бойкі днём – усё яго мініла. Птомым да яго прыйшлі Лясныя эльфы, звязалі ды знеслі з сабой.

Ни вядома – тыя, хто спявалі ды піравалі, былі Лясныя эльфы. Яны – недзялі народ. Калі і іх ёсць недахопы, дык гэты недавер да чужынцаў. Хоць яны і валодалі магіяй, нават у тыя дні былі насцярожаныя.

Лясныя Эльфы іншым чым Высокія Эльфы захады. Яны былі непраджазальныя і менш мідрыя за іх. Большыя іх частка паходзіла ад плямёнаў, якія ніколі не былі ў Цудоўнай Краіне на Захадзе.

Амаль усё каралейскія пладаныя жылі ды палывалі ў лясх і мелі хаты або павеці на зямлі альбо галінах дрэй. Больш за ўсё яны любілі барозы. А каралейская пямора была палатцам, сховішчам каралейскіх скарбай ды замкам супроць ворагаў.

Была яна і тирмой. Таму Торына прыязнілі да пяморы, дыў не надта ласкава, бо лясныя эльфы гномаў не любілі. У старажытнасці эльфы нават ваявалі з некаторымі гномамі, якіх абываічвалі ў крадзяжы іх скарбай.

Прайдзі кжучы, гномы пра тое расказвалі інакш, дыў Торынавы родзічы не мелі аніякага дачынення да той спрэчкі.

У выніку Торын быў называў раззлаваны такім абыходжаннем, калі з яго знялі чары ды вярнілі да прытомнасці. Таксама ён ўсёрады выраішчы, што ад яго слова не пачуюць пра золата і скарбы.

Чаму ты і твае
праспецінікі трычы
спрабавалі напасці на
мой народ пад час
свята.

Мы не нападлі
ня іх. Мы прыйшлі
прасіць ежы, бо
паміралі з голаду.

Не ведаю.
Хітмэй за ісе,
паміраюць з голаду
і лесе.

Дзе твае
сябры цяпер і
што яны
родзяць?

Што ж
вы рабілі
і лесе?

Шыкалі
ежы ды пітво,
бо паміралі з
голаду.

Што ж вас
цвогіле прывяло
і лес?

Добра! Вывазіце
яго ды трымайце добра,
лейш за ісе і моцна
каморы, пачай не адзе
больш ахоты расніваці
прайду.

Вось так і апыніўся недарэка Торын у турме,
і, калі досыць ад ёйса ды паззяквай эльфам ды
лесе за нязрэннае харчаванне, пачай думай,
што ж задырлася з яго сябрамі. І даведзайся
пра гэты даволі хіткі.

На наступний день після бої з павикамі Більба і гноми зноу паспрабували знайти вихід. Ранкам яны падняліся, паспрачаліся крыху наконт таго, у якім бакі сідзежа, і пайшлі, куды захяцелі босем з трынаціці. Але даведацца, чыя была ршцыя, ім не давялося.

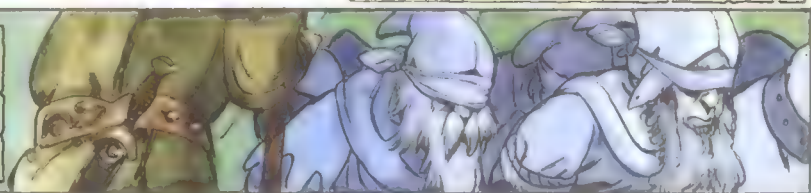

Пра боікі і дымаць не было чаго. Нават калі б гномы не былі ў такім стане, што палон ім здаваўся шматцем, бо што іх нажы сцпроць лукай? Эльфы здольныя пачэліць і цемры і пшчымынае бока.

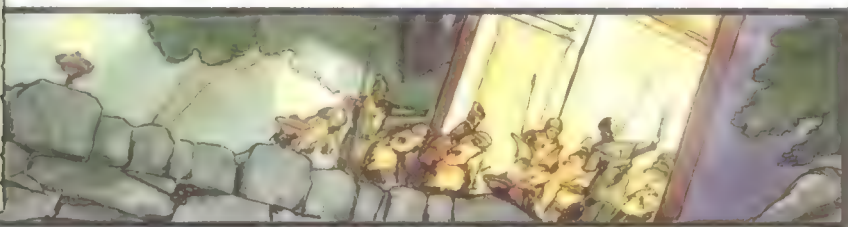

Більба хшчэнька насуніў на палец пярсцёнак ды скрочыў ідок. Таму эльфы яго і не заўважылі.

Гномам пазавязвалі вочы, але можна было і не старацца, бо Більба і з распусшчанымі вачыма не бачыў куды рухецца, а пакуль пачыўся рух ні ён, ні гномы не бедалі.

Эльфы прагналі палонных праз мост і Більба прыпыніўся ў халавянні. Ён выразыў не пакідаць табавышай якраз тады, калі апошнія эльфы ўбяходзілі ў брамы. Хоцім ледзь паспеў прапшыгнуць за імі, і вялікія каралеўскія дзверы зачыніліся за яго спіной.

У маім доме вяройкі ім не патрэбныя. Чароўная брама нікога не вышчысціць адсюль без майго дззволу.

У чым жа мы вінаватыя, о кароль? Ці ж злычынства зяблікаць у лесе, ледзь не намерці ад голаду і смага, быць палонным павікоў. Ці мо яны – твае хатнія жывёлы?

Злычынства – блззжыць і маім каралеўсве без майго дззволу. Ці ж вы забыліся што захоўзіцёся ў маіх пладанях, карыстаецца шлахам, які пракаліў мой народ? Ці жне вы тройчы тшрбавалі і пераследвалі мой народ?

Післа йсяго, што вы нарабілі, я маю права даведацца, чаму вы сюды з явіліся. Калі я не даведанаю зарыз жа, я загадаю трымаць вас, аж пакуль вы не прыбавеце крыху розуму і добрых манераў!

Бедны спадар Торбінс! Дойгі, невыносна нудны час правей ён у гэтым месцы ў поўнай самоты, зайсёды хвалячыся, бяжучы на імгненне зняць нярасцёнак, толькі зрэдку адрываючыся паспіль і самых цёмных і адлых кнігах, якія толькі мог знайсці. Радзіць не было чаго, Таму Більба блікаў па карацельскім палацы.

Я быццам злодзеяў, які не здольны йцямі і кожны азець прымішаны рабавачы той самы дом!

Вось яна – самая заняцлівая і брыдка частка гэтай няшчаснай, неадарэнай, няшчэльнай, дурной авантуры!

Хачей бы я зноў апыніцца ў сваёй норцы перад агменем і каб лямята ззяла!

Часта ён таксама думай, каб нейкім чынам паслаць вестку да чараўніка, што, вядома, было немагчымым. Так што хутка давялося йцямі, што калі нехта тут што і зробіць, то гэта будзе менавіта Більба.

Нарэшце, пасля тыдня-другога гэтай патрашэня хачей, хоўбіт здолеў угледзець, дзе трымаюць кожнага з гномаў. Як жа ён здзіўліўся, калі аднойчы пачыў і размову пра нейкага палоннага гнома ў асабліва далёкім, цёмным кутку палаца.

Хоўбіт адрэзі здагадаўся, што гэта ніхто іншы, як Торын, – і хуткі пераканалася ў гэтым.

Торын ледзь паверыў сваім вухам, калі пачыў хоўбіта шатаццельна і замкнёна ішчэтам з ім. Більба здолеў перадаць яго словы кожнаму вязню. Скажы, што іх правядуць у турму побач з імі, ды каб ніхто пра пляны караля не распаўсюджваў – пакуль Торын не загадае.

Бо Торынай настрой значна пацешыў, калі ён даведаўся пра выратаванне сяброў па павікоў і пра хоўбітавае здзяйсненні. Торын вырашчыў не адышчыцца ад караля адышчэньнямі часткі скарабэй, пакуль надзея на йцёкі не знікне цалкам.

Інымі словамі, пакуль даметны спадар Нябачны Торбінс (да якога Торын пачыў стаўіцца з вялікай павягай) канчаткова пераканалася ў няздольнасці знайсці выйсце.

Астатнія, вядома, пільгазіліся цалкам.

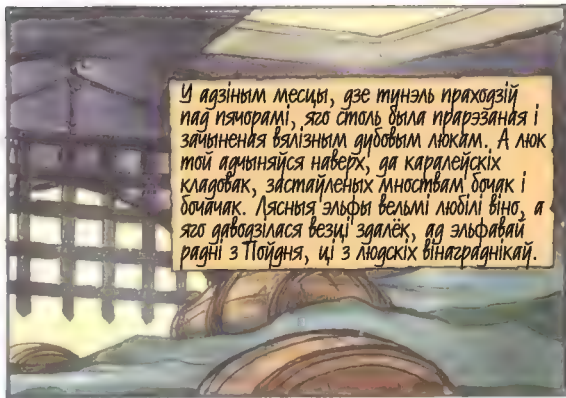
Аднак хоўбіт не адчыняў сябе такім цуэньнем. Ён сядзеў і думай, думай, пакуль галава ледзь не разарвалася, а што толку? Працёнак нябачнасці рэч цудоўная, аднак яго на чатырнаццаць пільгай мала.

Канечне, ён урэшце рэшт уратваў сваіх сяброў, і вось як гэта адбылося...

Адным разам Більба выпадкова даведася незвычайную рэч: чароўная брама не была адным выісцем з палатцы!

Пад ім цякла рака, якая трох дзяцей на Усход упядала ў Лясную Раку. І там, дзе рака выходзіла з-пад гары, была дрыгя, рачная, брама. Каменная столь даходзіла амаль да самай вады, з яе можна было спускаць крэты, якія не дазвалялі нікому прайсці або прайсці.

У адным месцы, дзе тунэль праходзіў пад пягорамі, яго столь была прырэзаная і зачыненая вялікім дзідовым локат. А лок той адчыняўся наверх, да карацейшых кладзёлак, застайленых мноствам боцак і боцчак. Лясныя эльфы вельмі любілі віно, а яго даводзілася везці здалёк, ад эльфавых радні з Пойдны, ці з людскіх вінаграднікаў.

Калі боцкі спускаліся, эльфы кцілі іх да лок, адчынялі яго і рачную браму, скідалі. І яны плылі сабе, пладскоквянчы ды куляючыся. Пакуль не дапывалі за іхходні край Ліхалеся, дзе ад берага адыходзіла доўгая каля. Туды боцкі прыбывала плыўна іх збіралі, звазвалі ды скіравалі зноў да Рачнога Гораду...

... Ён бий пабываў на мастах пясарой возера, каб бараніцца ад розных ворагаў, а асабліва ад цямак з Гары.

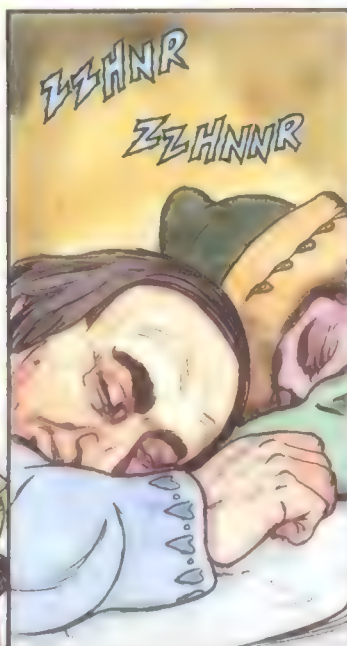
Нейкі час Більба сядзеў ды разважыў пра рачную браму, ці можна выкарыстаць яе, каб выратаваць сяброў, і нарэшце прыйшоў і ягоны галів адмайна дзёрзкі план.

Ці не хочаш ты са мною глыніць новага віна, якое толькі што прывезлі? Пойдзем, пакашцінем! У мяне сёння прыцы – безліч, так што давай вый ем крыху, каб лепш працавала.

Добра! Пачастуемся! Трэба ж высветліць, ці прыдатнае новае віно да карацейшага стала!

Гэта было найвялікшай удачай для Більба! Патрэба моцнае віно, каб прымусіць ляснога эльфа дзяйсці носьм, але ж гэтае віно, варагодней за ўсё, было найлепшай гатункі вялікіх садоў Дарвініа і прызначалася не для слугай, карацейшых вянэрэй, і піць яго належыла маленькім чаркамі, а не кифлямі.

Першим! Більш адмыні Бялінавы дзверы і зачыніў іх зноўкі, як толькі зном выйшай.

Рухайцеся за мной!
Цікаліма рязам, альбо зсім не йцяжам, гэта апошні шанец. Калі знойдзіць, страшна нават падумаць куды кароль вас запіхне зноў. Не спрачайцеся, пойдзем!

Так і пийшлі яны ад дзвярэй да дзвярэй, пакуль не сабраліся дванаціцэра. Нарэшце, пасля доўгіх бяззэннай дораў да Горынавай каморы, схаванай далёка і глыбока, аднак, на імчасце, побыў з выратавальным люкам.

Клянся! Як і звычайна, Гэндалф мой рэчю. Неблагі ж изломшчык з вас атрымаўся, калі надышоў час.

Ціэйнены, мы ўсе зэйсёды будзем цэзачыня бал за даямажы. Але што далей?

Більш йдучы, што надышоў час растлумачыць свой плян, але ж зсім не быў ціэйнены ў тым, як зномы паставяцца да яго задумы. І не дарма баяцца, бо зномат плян зсім не спадаваўся.

Нас паб'е і патрышчыць, мы патронем ці ўбожы кастак не сабярэм!

Мы думалі, табе да галавы прыйшло нешта разумнае, калі ўжо здолелі ключы здабыць.

Вар'яцкая ідэя!

Ну добра! Вяртайцеся ў свае цішчыненькія каморы, я вас зноў звычайно, да сядзіцы там ціхутка, пакуль не прыймаем новы плян – але ж найрад ці я яшчэ калі здолелу здабыць ключы. Зразімеся, калі ўбожы будзе жадаць іх здабыць.

На гэты парэчыць не было чым, і зномы супаколіся. Яны ціхутка рушылі ўслед за хобітам да ніжніх каморай..

Хоць трохачкі даямажы недарэка пазбегнуць турботай. Неблагі хлапец, і да вязняў ставіўся някеска. Дый эльфай аздадчы. Палічыць, ізіна, што зномы карысталіся бельмі моцнай магіяй, каб знікнуць...

Знікнуць!

...дзе Більш даярасарэчна прывесіў ключы назад да пояса ачольцы варты.

Але мусім вярнуцца, каб гэты адбылося на самой справе!

Часи заставлялася – драбок. Як Білба ведає, хитка якім – невідзь альфам заглядаюць сьисці й аятамагчы дямарядніку скінціць пистьы бочкі й ракі.

Некаторыя з бочак былі з-пад віна, і ад тых картэсі не было – паспрабуй адыніць іх без грукати і шімі, а тым больш зноўкі зачыніць! Але некаторыя былі з-пад ядлымкай ці алею, ці іншых рэчэй, што забовзіліся й каралеўскі палац.

Хитка адышкалася трынаццаць дэволі прасторных.

Білба зрабўй што мог, каб пазатыкаць ісе дзюбкі і прывішннтаваць накрывікі да бочак.

Балін, які прывішной атошні, ісе непакаіся прэ дзюбкі для дыханьня і казай што нямэ чым дыхаць, калі накрывікі яшчэ нават не прымалівалі.

Ну дзе ж стары Галіён, нямэ дямаряднік? Я не бачыў яго за сталом. Ямі трэба быць тут, каб паказаць нам, што рабіць.

Разлінуся, калі стары марида спазніцца. У мяне нямэ аніякага жадання быць тут, калі ўбэсье балююць!

Ха-ха! Вось ён, злодзей стары, з галавой і келіх! У яго з сябрам ачольцам свёе прыватнае застолле!

Трасі яго! Б'удзі яго!

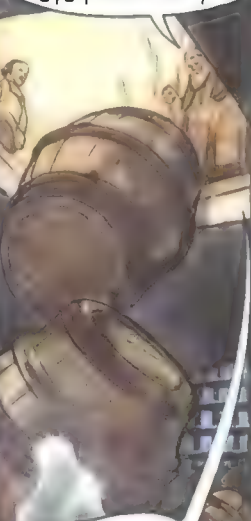
Вы спазніліся! Я тут чакай бас, чакай, пакуль вы спэвалі ды танчылі, а ня свёе абавязкі забыліся. Чаму ж здзіляцца, што я ад стомленасці і засніў!

Чаму ж здзіляцца, калі тлімачэнне стаіць побач ня спале й кудлі!

Галіён! Ці ж ты пачай святкаваць нагна рана і зисім мазгі твае затімаіліся! Ты тут паставіў пайнюмка бочкі замест пистых, калі мержаваць ня цяжары.

У руках лійдакой ісе павясецца цяжкім, нямэ тут чаму здзіляцца. Менавіта гэтыя бочкі трэба паскадаць, аніякія іншыя! Рабіце, што заглядана!

Ну добра, добра! Сам адкажам, калі бочкі з найлепшым каралеўскім віном і алеем спавіць ня рацэ да Дойгага Воезэра – тамтэйшыму людзі дармовы пачасыннык!

Грук-грук-грук-грук, Грук – каціся, бочка, і лок! Націскай! Плясь, плых! Бочка – у пыліно – бух! Бух!

Якраз у гэты момант Більба і знойшмай слабое месца ў сваім плане. Верагодна, вы яго дайно ўжо зайважылі ды пасмяяліся з яго. Але сымняюся, што вы і напалову так добра справіліся ў на Більбавым месцы. Ні вядома, сам жа ён не сядзеў і бочкі, і ніхто яго не запікаваў, калі б і была магчымасць!

І вось сямая апошняя бочка паклацілася да мока! З аднаго, не ведаючы, што ж рабіць, Більба схатыўся за яе – дык быў скінуты разам з ёй.

Хоўт вынырнуў, адпльываючыся, схатыўся за цябэрак, нібы ілцік, але ж як ні намагаўся, наверх іскараскаўца не змог. Хоўт застайся ў цёмным тунэлі, у ледзяной вадзе, зусім лэдзін – не браць жа ў разлік сярбру і бочкаў.

Спаздзяюся, што сапраўды добра замалюваў накрывкі!

Ён пачыў рыпенне кратаў, якія цягнулі наверх, і раптам зразімеў, што знаходзіцца ў сярэдзіне натоўпу розных бочак і бочымак, што зойліся ў кучы і імкнуцца праціснуцца пад арку на волю.

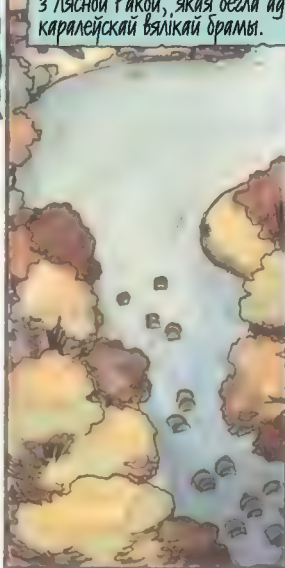
Більба не прамінуў магчымасці іскараскаўца на сваю бочку, пакінуў тая была заціснутая іншымі. Іскараскаўца, быццам прытоплены ілцік, лег на бочку і не барушыўся, калі не кильніцца.

Добра, што ён быў лёгкім, а бочка трапілася лёгманістая ды цяжкая, пэўна, набрала крыху вады. Усё бойна, гэта было падобна да яздзі без сядла ды стрэменнай на крыглым поўні, які быў перакормлены, слізкі і зайсёды хацеў паклаціцца ў траве.

Вось так спадар Торбіс дабраўся да месца, дзе дрэвы з кожнага боку раслі менш імчылыя, і між імі можна было дачыць цымяныя надбасы. Цёмная рака раптам раздалася і троху далей злілася з Лясной Ракой, якая бегла ад каралейскай бялкай брамы.

На беразе стаялі напалатовае элфы. Яны імела пачыналі ды плазганялі бочкі ў адно месца і, пералічыўшы іх, звязалі ды пакінулі да раныцы.

Вецер ледзяній, але менш за вяду, заставаўся толькі спадзёвацца, што раптоўны штуршок не скіне яго ў раку.

Бедныя знамы! Більба было не так ужо і бага. Ён спойз з бочкі і пачаў на бераг, дзе бачыў хаткі непядалек. Цяпер ён не раздумваў, калі выпадала магчымасць павярнуць за чый-небудзь кошт. Ужо доўгі час даваўся зймацца гэтым, ды і занадта добра ён ведаў, што гэта такое – спраядны голад.

Няма патрэбы распаўсюджаць пра прыгоды Більбы гэтай ноччу, бо мы набліжаемся да канца падарожжа на Ёсход, і да апошняй, самай незвычайнай прыгоды, таму трэба спяшацца.

Хітка ўзварушылася ўся прыбрэжная вёска, але Більба ўцёк – такі да лесу з доханам хлеба, дымляй віна ды пірагам. Рэшты ночы даваўся прывесці далёка ад вогнішча, але ён здолеў падармаць на сухім лісці, дарма што восень канчалася.

Таксама ён зайважыў і зіхатненне вогнішча паміж дрэваў, і гэты прывабіла яго яшчэ больш, бо мокрае ды падранае лясенне ліла да скур, і было ў ім няўмільна.

Зразумела, спачатку хобіту дапамог чароўны парсцёнак, але ж яго выдавалі ліжыткі і слядаў і кроплі, што падалі з лясення, як толькі ён спрабавал прывесці ці спыніцца. Да таго ж пачаўся насямж, і як не хавайся Більба, зайждзі яго вызначалі па чыхах, якія вырываўся са страшным гукам.

Трачнныся ён ад асабліва гучнага чыху. Ужо займалася раніца, а з ракі даносіўся шум і вясёлы гоман.

Эльфы рабілі плыты з бочак, каб на іх даплыць да Доўгага Вазера. Більба з усіх сіл накільгаў да іх з усім спрытам, на які былі затынны яго змярцелыя ногі, і патрапіў акурат у час, каб схавання за кучаю цабэраў і не трапіць каму-небудзь пад ногі ў агульнай мітусні.

Цяжка нагрэжаныя, надыта глыбока сязяці! Дакладна некалькі пайноткіх. Калі б іх прывіла ўдзень, абавязкова б зірнулі.

Часу няма! Штурхай!

І яны палылі. Спачатку паціху, а потым усё спрытней і спрытней, выплылі да галоўнага струменя і панесліся ўніз, уніз да Доўгага Вазера.

Так кампанія ўцякла са скаляпеннай эльфійскага караля ды прайшла праз лес, але жывы ці мёртвыя – яшчэ пачынам.

Яны ўсё плылі і плылі, і дні зрабіліся
ўжо зусім светлымі і цёплымі.

Раптам рэка павярнула ўздоўж высокага
стромістага мысу. Паварот быў крывым,
тама галоўныя струмень імчаў над самымі
падзвігавымі мысамі, клякатай і выплесаўся
баламі.

Раптам каменная сцяна знікла. Берагі
засталіся за спінай. Дрэвы скончыліся.

І Білба ўбачыў:

Далёка наперадзе, з цёмнай галавою ў пакрытай
хмары ўзвышчалася Тара. Яе бліжэйшым суседзі
з пайночнага захаду былі пагорыстыя мясцовасці,
што злучалі іх рэзкім, бачным не былі. Зусім
самотнаю здавалася яна, і нібы пазірала зверху
на лес праз балоты.

Самотная Тара! Білба даваўся доўга ісці
і ўмат чаго пераадолець, каб яе ўбачыць,
і выгляд яе яму цяпер зусім не падаваўся.

Хоць і жудасна было Ёльба блізкаць па каралеўскім палацы і цяпер не дужа прыемна (не бідзем князяў пра бедных гномаў і бочках па ім), пачиналася яму значна больш, чым здавалася.

Эльфава дарога праз лес, якой ішлі гномы, калі ўсходняга свайго канца гудэлася, трапляла ў вусцішныя мясціны, і ёй амаль не карысталіся. Толькі па рацэ і можна было ў дзярэцы вандраваць з пайночных крыёў Ліхалёсся да рэчнінай каля Гары.

Ведай толькі, што рака цвёрмыць і билькоця без краю і канца, што ён галодны і жорны на жудасны нармак і што Гары не надта прыемна набліжаецца і, здаецца, пазірае на яго ўсё больш пагрозліва ды жаліва.

Тутэйшыя землі значна змяніліся з тых часоў, калі гномы жылі паў Гарой, Рэкі, што беглі на ўсход, узняліся ад залевай і дажджой. Балоты ды бязны паймырыліся ва ўсе бакі.

Ёльба, у рэшце рэшт, трапіў на тую лясніну дарогу, па якой можна было дасягнуць мэтаў. Але ён гэтайга не ведаў.

Праз нейкі час, аднак, рака павярнула на поўдзень, і Гары зноў змяніліся.

Сонца схавалася за гарамі, калі пасля яшчэ аднаго павароту на ўсход лясная рака рывіла ў Дойгле Вазера.

Дойгле Вазера! Ёльба і ўявіць сабе не мог, што вазера можа выглядаць такім вялізным. Такім яно было шырокім, што супрацьлеглыя берагі здаваліся маленькімі, і такім доўгім, што пайночныя краі, які ляжалі ў напрамку Гары, зусім не былі бачны!

Непадалёк ад вусця Лясной Ракі стаяў дзіўны гарод, які ўзгадваў эльфы і каралеўскія кладовыя. Ён быў пабудаваны не на беразе, а проста на вазе. І быў гэты гарод не эльфійскі, а чалавечы, тых дзёрскіх людзей, якія адважыліся жыць у цэні захоўленай цмокам гары.

Яны надбала жылі за кошт гандлю па вялікай рацэ з Поўдню, але ж і сторадаўныя часы, калі гарод дол быў замкнёным, азёрныя жыхары мелі сторадаўнае багацце і моц ды трымаў іхны флот на вазеры.

Аднак людзі памяталі няшмат. Некаторыя прайма, спявалі песні пра гномавых каралёў Гары, пра з'яўленне цмока і пра гібель уладароў Доли. Спявалі і пра тое, што Трор з Трэінам павінны некалі вярнуцца, і золата напыліе па рэках праз горную браму, і ўся навакольная зямля напоўніцца стэхам і новымі меснамі. Але, зразумела, такія паданні не белымі ўплывалі на ішоўдзненне жыцця.

Як тільки плыт з цідэраўкй улачылі з горада, адтылі адрэзі ж павеславалі насустрач чыйны і некалькі галасой пракрычалі вітанні. Потым прыязнілі вяройкі, эльфы налеглі на веслы, і хутка плыт дый выцягнуты з Лясной Радкі і прышвартаваны каля найбліжэйшага да берага краю моста, што вёў у горад.

Хутка з'явіліся б сюды людзі з Пойдны, забралі б колькі бочак з сабою, а астатнія тунтэішчыя жыхары напоілі б таварамі, што прывезлі для эльфаў людзі з Пойдны, і адправілі назяд, іхерх на Лясной Радзе. Пакілі ж бочкі пакінуты плавачы, а эльфы-плытагонны рязам з людзьмі скраваліся павязраць у Азэрны Торад.

Вось бы здзівіліся яны, калі б улачылі, што адбылося пазней, калі зусціліся начныя цені, а плытагонны паселі баяваць.

Добра, але – мёртвы вы ці жывы? Ці ж вы й тирме, ці на волі? Калі вы залодны, калі жадаеце далей цягнуць гэтую бязглузду авантюру (яна – цякам баяма ідэя, не мая), тады лешім павярнуцьце рукімі, павярнуцьце ногі й даямажыце мне вызваліць астатніх з бочак.

Зразімеца, Торын здэзідэся, і пасля яшчэ тизіна спогнай цягнуць і даямажэ хобіты як здалей. Гэта была не надта легкая дэа бясчэная праца – адышкаць павэрэныя цябаркі, дазэжыміся на ваязе й цемры.

Box.. box...

Спазэжэся, у жыцці больш ядычка не пачнохэю! Уся мая бочка прапала імі. Увесь час адычкаць ядычны пях, калі вярнуцца аямаль не можам, змерз і залодны як сабака, – звар яцець можна! Я б цяпер ісе на свеце з ей, гадзінамі б жэр – але не ядычка, крый нябэсы, не ядычка!

Больш за астатніх не памяндавала Баліну дэа дэяліні. Біфіры з Бафірам дэамажэ мени. А Філі і Кілі выбраліся вонкі аямаль ісмэхэжыміся, нэ можа, з сінэжэком – дэузім.

Бэдны тайстун Бамбур ці то спай, ці страціў прытомнасць. Доры, Норы, Оры, Ойн дэа Глойн аямаль пачанілі і дэа лэзэ жывыя. Іх даважэся несіці аднаго за адным на бераг дэа класці ішэрагам – ачыніцай.

Добра! Нарэшце, дзякуючы імашлівай зорцы ды спадару Торынсу, дэбрыліся. Упэйнены, што ён заслужыў найвялікшым падзяку, хоць я быў бы болым ідэяні за іншы спосаб перамяшчэння. Але – усё мы зной найбольш шчыра да вяшых паслуг, спадар Торынс. Безумоўна, пачынецца ідэянісці яшчэ глыбей крыне нашы сэрцы, калі мы пачасцімся ды як след

пачынецца. А ды тэго – што іхер бідзем рабці?

Мая прапанова – Азэрны Тора. Што яшчэ?

Вядома, нікога і ніяка немагчыма было прапанаваць. Таму Торын з хадітам ды Філі з Кілі пакінулі астатніх ды пачынавалі іздойж берага да вялікага маста.

Увход на яго вяртавалі, але не надта пільна, бо іхэ дайно аслабівай асцярожнасці не патрабавалася. Ідэяні, што вяртавалі нілі ды рэзгалі, сядзачы каля вогнішча і сваёй хяліне, ды не чулі ні шуму, які нарабілі зномы, ачыннжымы бочкі, ані крокай.

Хто такі і чаго жадаете?

Торын, сын Трэйна, сына Тора, Караля Пад-Тарой. Я жадану бачыць Гаспадара Вяшлага гораду!

Мітусня пачалася небывагодная. Некаторыя з дурасці набат за азверы павыскоквалі, быццам на самой справе чыкалі, што Тара йночы засвечыцца золатам і йса азэрная вада пажэйце й тое сямле імгненне.

А хто зэта?

Сыны дачкі майго бляцкі, Філі і Кілі, наймадкі Д. юрыня, і спадар Торынс, які падарожнічы рязам з намі з Захаду.

Калі вы прыймілі з мірам, пакладзіце вашы зброю!

Зброя нам не патрэбная, бо мы вяртаемся задрываць сваё, як і было прадказана. Ды і зашмат вас для нас, каб змагацца.

Тым болым прывычнай прывесці нас да яго. Мы стомленыя і зсаладалы пасля доўгага падарожжа, таварышы нашы хворыя.

Ён бальое.

Давайце паспяхіма і не бідзем дярма гібляць словы, альбо выш Бурлістэр, магчыма, скажа вам нешта не прыемнае.

Мы яе не маем.

Більба меі свой кароткі меі схаваным, як зайжаві, і нікога пра яго не скажы.

Вядзіце нас да свайго ілаадара!

Хадзем за мной.

Я - Торын, сын
Трайна, сына Трора,
Караля-Пад-Гарой!

Я вярнийся!

Гэты вязні нашага караля,
зномы-бодзязі, якія не
здадзеля набат пры сябе як
належаўці раславецці, шнарылі
ня лесе ды турдавалі
наш народ!

Ці гэты
так!

Прайда, што
людзі Караля эльфаў
злаймысна напалі на нас
без ісялякай раяцы йзялі й
палон, калі мы падарожылі
да свайей ціснай
зямлі.

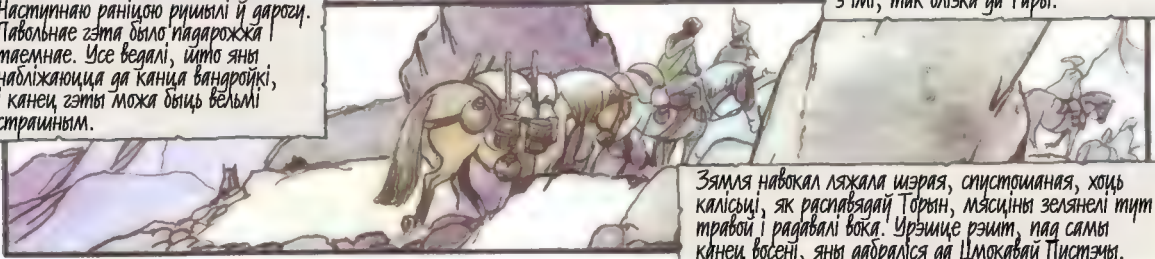
Але ні
замкі, ні краты не
спіняць вяртання, якое
было праякзанняе з дайнаеішых
часой. Азёрны Торад не належаўці
да каралеіства эльфаў. Я
разімаіляю з Бурмістрам
горады, не з палыагоніамі
чужога караля.

За два дні праймылі яны Дойгае Возера і дабраліся да ракі Струмязіны. За тэці азень пераадолелі некалькі міляў уверх па рацэ дз прысталі да левага берага, каб выгізіціца.

Наступнаю раніцою рыхмылі й дарогу. Пабольнае гэта было, падарожжа тямнае. Усе бедзілі, што яны надліжалоўца да канца бандроўкі, і канец гэты можа быць вельмі страшным.

Яны напакавалі на коні што толькі здолелі, астатняе давалася пакінуць на месцы, і намёце. Ніводны з гарадскіх людзей не пажадаў нават адны нощ правесці разам з імі, так блізка да Гары.

Зямля навокал ляжала шэрая, спустошаная, хоць калісьці, як распяваў Торын, мясіны зелянелі тун травой і радвалі вока. Урэшце рэшт, пад самай канец, восені, яны дабраліся да Цмокавай Пістэчы.

Адгор яў дасягнулі гэтак жа спакойна, не сусірэімі якоў невясткі ці якіх азнакаў і цмокавай прыстатасці, акрамя пістэчы, якію стварыў цмок вакол свайго бярогу. Першы лагер разбілі на захаднім схле вялізнага пайднэвага адгор я, які канчалься изгор ем пад назвай Крымкава Строма. Вышэй быў старажытны вяртавы пост, але ніхто пакіць што не асмеліся туды ісці.

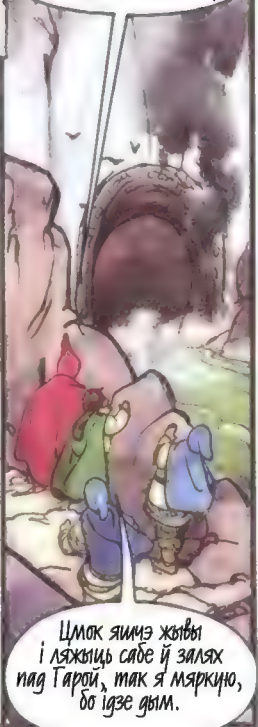
Перад тым, як скіравацца шукальц пайдмныя дзверы (на якія толькі йсе і спадзяваліся), Торын выслаў экспедыцыю з разведкай на пайдзень, туды, дзе зняходзілася Пярэдня Брая.

Вяртаеся! Няма тут карысці! А чорныя птшкі мне зусім не падобныя. Яны падобныя да шітэнэй.

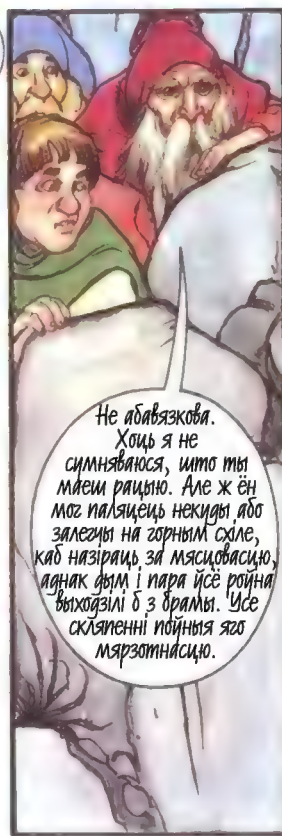
Вось і йсё, што засталася ад Дэйла. Схлы Гары былі зялёныя і кудлатыя ад дрэвай, а схаваная Гары даліна – багатая і цупільная й туды дні, калі зынені й гэтым горядзе званы.

Балін быў прыстешнікам Торына й той азень, калі з явіўся цмок.

Цмок яшчэ жыў і ляжыць сабе й зялях пад Гарой, так я мяркую, бо ідзе дым.

Не абавязкова. Хоць я не сымняваўся, што ты маееш рацыю. Але ж ён мог паляцець некуды або залезці на горным схле, каб назіраць за мясцовасцю, аднак дым і пара йсё роўна выходзілі б з брамы. Усё скляпенні поўныя яго мяззотнасцю.

З такімі вась невясялымі думкамі, ся залесным крыкам над галовамі, стомленія, вярнуліся яны й лагер. Яшчэ й лінені гасцявалі яны й цудоўным доме Элронда. Хоць зіма толькі пачыналася, задалася, гэта было шмат задоў тым. Цяпер жа яны засталіся адны, і пістэчы, без надзеі і дапамогі. Падарожжа пайдшло да канца, але ж тое, з-за чаго яно пачалося, быццам і не краіналася з месца.

Агільны настрой быў такім, што горні ўжо няма куды.

Дзіўна, але ў спадара Торбіна настрой сапсаваўся меней, чым у астатніх. Часта хоўіт пазычэй і Торына маты да ўглядаўся ў яе, разважаючы пра рэчы і месцаковыя літары, якія прачытай Эўранд.

Яны перанеслі лагер у доўгаю даліну, больш блізкаю за тую, дзе знаходзілася Брама. Там менш адчыніліся сцяны імокавага шаленства, нават знайшліся трава для коні.

З гэтага лагера, які ўвесь дзень ляжал у цені ад гары і адрожных сценіч, гномы выходзілі дзень за днём шукальцы сцэжкі на горных схлах. Калі майя не хлісла, дзесьці нейсрэдня над пачаткам даліны павінны былі знаходзіцца тэмныя дзёбры.

Нарэшце яны нечакана знайшлі — такі тое, што шукалі. Аднымі Філі з Кілі да хоўіт пазычэй рэшткі сцяжыні, якая часам была добра бачная, часам гублялася, але выбега іх наверх пайночнага агароў і далей, да яшчэ вяржэйшай паліцы, што цягнулася на поўнач па схле.

Менавіта хоўіт прымісці ўсіх расплаціць неадсячэнныя пошкі сакрэтных дзёбры на захадніх схлах.

Аднак дзень за днём гномы вярталіся ў лагер без поспеху.

Зірнуўшы ўніз, яны пазычэй, што знаходзіцца над пачаткам даліны і пазіраючы акірат на свой лагер.

У канцы сцяжкі адрывалася маленькая пляцоўка, аточаная высокімі скаламі, парослая травой, спакойная і ціхая. Яе немагчыма было пазычэй знізі, бо скалы навісалі над ёй, цяжкі зліважыць было і здаваўся, бо яна выглядала акірат як цёмная шмывіліна ў даку гары.

Здаду пляцоўкі была вертыкальная сцяна, ніжэйшая частка якой была надзвіа гладкай, але ж без адрываў адрываў альбо шмывіліні. Таксама ні замка, ні рывак, ні засавак, ні завесаў, яні краёў і створаў, яні ганя, але ж аніякіх шмываў, што знайшлі, нарэшце, дзёбры!

Яны калілілі па іх, білі і шмываў, цягнулі, загавалі рывацы, няўзялі іх адчыненымі, казалі ўрвыкі чарай адчынення — нічога не вяржэнілася.

У рэшце рэшт сталіліся і ўвечары пачалі спускацца назад.

З Азёрнага Горады яны прывезлі мноства розных інструментаў, і спачатку спрабавалі нешта зрабіць імі. Аднак калі яны ударылі па камяні, трэскі пачыналіся, лёзы ды дубы паламаліся ды пакрывіліся, а рукі зноў ледзь не павыкрываліся.

Стала відавочна, што супроць магіі ад інструментаў няма карысці, ды і рэха ад бразгання ад дзверей ляцела здалёка і жудаснае.

Для Більба гэтае сядзенне на "ганку" здавалася сумным ды стомляльным. Зразумела, насамрэч ніякага ганку там не было, проста так прызвалі паласы травы пад сцяной, памятаючы Більбава словы шмат часу таму на нечаканай вечарыне ў хадзітавай норцы, калі ён сказаў, што сядзіць на ганку, пакіль не аддзімаюцца ад чаго-небудзь.

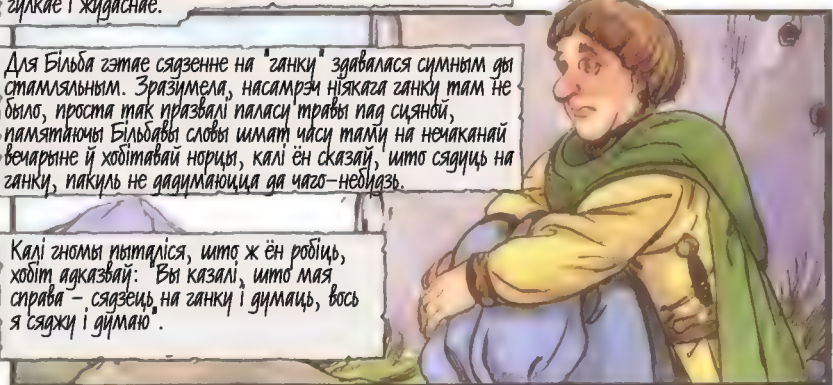
Калі зноў пыталіся, што ж ён робіць, хоць адказваў: "Вы казалі, што мая справа – сядзець на ганку і думаць, вось я сяджу і думаю".

У лагеры той ночы панавала ажыўленне. Ганкам, пакінутым Бафіра з Бамбурам, каб вартавалі ноні і прыласы, зноў пачыналі па зноўзенай сцэжцы да пляцоўкі. Там яны раздзілі трэці лагерь, прыцягнуўшы знізі патрэбныя рэчы на вярэйках.

Час ад часу на вярэйцы спускалі аднаго з маладзёжных зномай, кімталі Кілі, каб абмяняцца навінамі ці дапамагчы варталю, пакіль Бафіра цягнулі наверх да лагера. Бамбур адмовіўся плаваціца ўверх.

Я застаюся тут.
Я надыта тойсты для такіх сцэжак, а вярэйка надыта слабая для маёй вагі.

Як бы далей плаваціце, ямі пачыналіся, што ён памыліўся.

Але ж, боюся, няшмат ён думаў пра справу, а больш пра тое, што было далёка-далёка, ў спакойных Зямлях Захаду, пра Стромы і цямільню нары пад ёй.

Зайтра пачынаецца апошні тыдзень восні.

А пасля восні прыедзе зіма.

І наступны год пасля таго. І намі броды будыць расці, пакіль не звесцяцца са скалы ў даліны, і ўсё ройна нічога не адоўжэцца. А што ж нам ізломімым робіць для нас? Пярэсёнак нябольшы і яго, так што прадэсійныя якасці ягоныя незвычайна палепшваліся. Магчыма, ён здале прайсці праз Пярэсёна Брату ды і разбудаць сёе-тое для нас.

Святая нябёсы! Дык вось што яны задумалі! Зайсёды мая бедная ясоба іх ладасоль выцягвала, ну, з таго часу як знік чарынік, і што цяпер робіць?

КРАК

У гэты момант за спіною Більба разкла нешта стукнула. На камяні сярод травы сядзеі вялізны дрозд. Ён сціпіў смайля і стукнуў яго аб камень.

Рэгітам Більба зразімеў.

Забывшыся на небяспеку, ён ісхатыўся і пачаў клікаць гномаў, махачы рукамі. Бліжэйшым да яго падбеглі, спатыкаючыся аб камяні, альбо панесліся з усёй хіткасцю, дзівячыся, што ж там адбываецца.

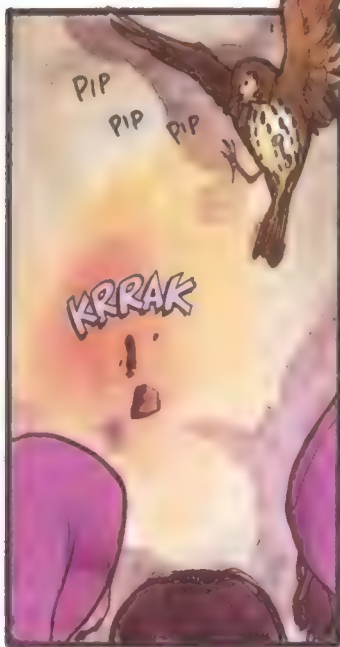
Хітка Більба растлумачыў. Усе сціхі.

Сонца спускалася ўсё ніжэй і з ім апыскаліся надзеі. У рэшце яно апыскалася ў паласу пачырванелых аблокаў. Гномы засмягнулі. Більба стаў перухом.

І знянацкі, калі надзея зусім ужо знікла, чырвоны сонечны прамень, б'ючыся палец, вытыркнуўся праз азёркі ў аблоках. Ён прайшоў проста да плячойкі і іпаў на гладкую паверхню скалы.

КРРАК

Ключ! Ключ! Дзе Торын! Ключ, які быў з маймі! Паспрабуй зараз жа, пакуль ёсць час!

Цяпер усе разам яны наваліліся на дзверы, і павольна частка скальнай сцяны палаялася. Доўгія ірамыя імвыліны з явіліся і пачалі павыраціцца. Хвітка акрэслілася дзверы і пяць ляхіцэй вышынёю і тры шырынёю і павольна, дзягучна адышлі назад.

Здавалася, цемра павыла быццам дым з дзіркі ў горным сьцале. Глыбокая, густая цемра, дзе нікога не бачна і ўвогуле нічога няма, стала перад вачыма, нібы раскрытая папаша, што кілач і глыбіню Гары – і ўніз.

Вось цяпер прыйсней час для нашага шаноўнага спадары Тобрынса, які зарэкамендаваў сабе добрым таварышам і нашым нялёгкім падарожжы, які мае лавазу, вынаходлівасць і працойныя здольнасці, – мусіць ён саслужыць нам тую службу, дзеля якой і быў абраны ў якасці іздальніка кампаніі. Зараз прыймаю пара яму зарыбіць ўзнагароду.

Калі ты маеш на ўвазе, што гэты менавіта мой лавазяк – лезці першым і таямныя дзверы, о Тобрын Дубатары, Трэцінай сын, каб твая дарада вырасла яшчэ даўжэй, – то так і скажы! Я мог бы лавовіцца.

Я ўжо выпяваў вас з дзвюх калатнецаў, што наўрад ці ўваходзіла ў нашы падарожжы. Так што якую-каліся ўзнагароду я ўжо заслужыў.

Але ж, як казаў мой дзіцка, трэці раз за ўсё сплячэе, і я чамусці адмаляцца не стану. Можна, я пачай дэварыць свяцім, накіраванна бодым, чым і даўня часы. У любым разе, лічы, што варта было б пайсці дзі зірніць на рэчы разок, дзі скончыць справу на гэтым.

А зараз хто пойдзе са мной?

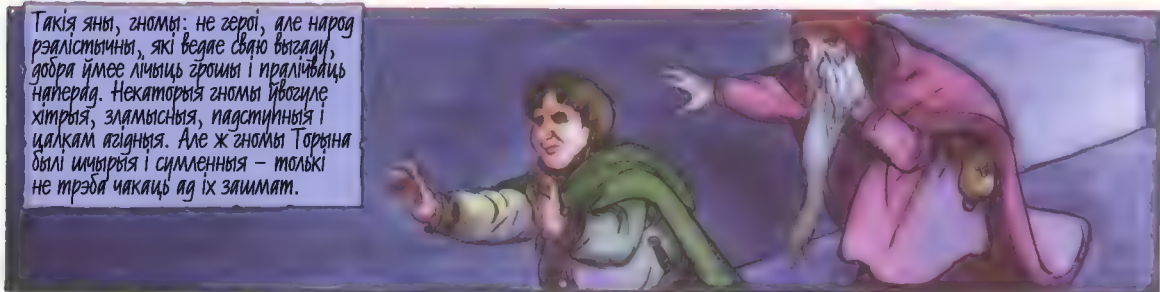
Хори валанцёрый ён не чакай, таму і не расшараваўся. Усе майчалі – за выключэннем старога Баліна, які проста добра ставіўся да хобіта.

Я зайду ў тунэль і, верагодна, прыду крыж з табой і бяду напалатове, калі спатрэбіцца паклікаць на дапамогу іншых.

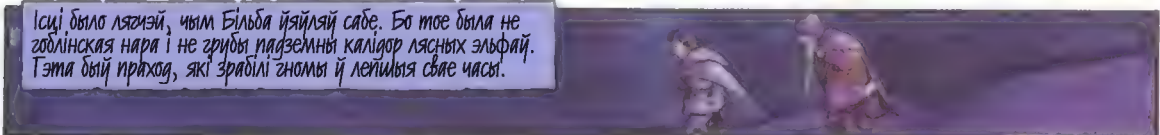
Ну што яшчэ сказаць пра гномаў? Сапраўды, заплацілі б яны за Більбава паслугі імодра, бо нанялі яго, каб рабій брыдню праці за іх, дык няхай і робіць, навошта яму перашкаджаць, калі сам напрасіўся? Зразумела, дапамагалі б хобіту ў любым выпадку, зрабілі б, што можна, каб выцягнуць з небяспекі.

Такія яны, гномы: не героі, але народ рэалістычны, які ведае сваю выгаду, добра ўмее лічыць грошы і пралічыць наперад. Некаторыя гномы ўвогуле хітрыя, злымысныя, падстыпныя і цалкам агідныя. Але ж гномы Торына былі імгнёў і сумленныя – толькі не трэба чакаць ад іх зашмат.

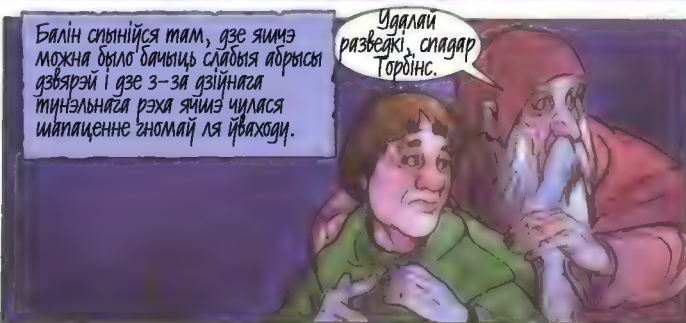

Ісці было лягчэй, чым Більба ўяўляў сабе. Бо тое была не гомлінская нара і не зруды падземны калідор лясных эльфаў. Гэта быў праход, які зрабілі гномы ў лешчыя свае часы.

Балін спыніўся там, дзе яшчэ можна было бачыць следыя адрывы дзвярэй і дзе з-за дзіўнага тунэльнага рэха яшчэ чулася шатацённе гномаў ля ўваходу.

Удаллі разведкі, спадар Торбінс.

Так і было. Чым бліжэй, тым лепш яно бачылася, пінсвае ззянне, якое рабілася ўсё чырванейшым і зырмэйшым. І, адначасова, рабілася ў тунэлі гарачэй. І пачаў мерна біцца ў вушы цяжкі гук, які, безумоўна, быў храпам нейкай велізарнай жывёліны, якая спала сярод чырвонага ззяння за канцом тунэля.

Тут Більба спыніўся. І рэшчыць зной было найбольш адважным чынкам за ўсё ягонае жыццё. Жалх, якія ён спазнаў пасля, ні ў якое парайнанне не ідуць. Хобіт вытрымаў самую жорсткаю бойку перад тым, каб нават позірк кінуць на ўсю тую жаўдасць, якая какала яго.

Потым хобіт насунуў пярсцёнак і, занепакоены моцным рэхам, асцярожна, аязучына пакраўся ўніз, уніз, у цемру. Яго аж калалі ад жалху, але твар яго быў суровы і рашучы. Ён зусім не быў падобны да таго хобіта, якому некалі давялося выскочыць без насойкі з Торы-пад-Стромай шмат-шмат часу таму.

Вось ты і адбрыўся да таго самага, Більба Торбінс.

У любым разе ён крохотны наперад, да канца тунэля, дзе выйшаў да ніжняй пяморы. У цемры можна было толькі заягавацца пра яе памеры, але непадалёк ад падлогі ўздымалася ззянне.

На той вечарыне ты сам вырашыўшы ўлезці ў гэтую справу. Ну што за кярсыць мне з цмокавых скарабэй? Прачыніцца б зараз і падачыць, што тунэль гэты – ні што іншае як мая зала ў іласнай норы!

Ці не нейкае ззянне ў бачы наперадзе?

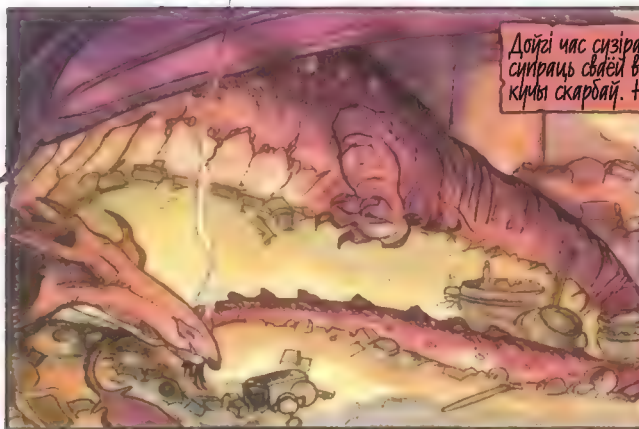
Ззяанне Драка!

Сказаць, што Більба ажно дыханне перахапіла – значыць, нікога не сказаць. Дый словы і наый мове бракце, каб апісаць ягонае пачуццё, – бракце з тых часоў, як Людзі пісавалі мову, якую вывучылі ад Эльфаў і тых дні, калі свет быў малады і цудоўны.

Чый Більба пра шмаквы, скароніцы і песні чый, і падаўні, але ж расквіц, прагу, жадаўне ўладарыць, незвычайны цуд і дзівосы гэтай скароў нявіць не мог.

Чарт скароў, гномаў захапленне незвычайным і калітэйным прынізілі ягонае сэрца, і ён стаў перыхома ў сусіранні, нават забывшыся на жудаснага ахоўніка.

Дойгі час сизірай ен, вельмі дойгі, пакіль, нарэшце, нібыта прыцягнута сціраць сваёй волі, выйшай з ценю каля дзвярэй і пайшоў да бліжэйшай крчы скарбай. На ёй спай цмок, жудасныя пагрозы нават у сне.

Більба схатыў бялізны кифаль з дзвюма ручкамі, такі цяжкі, як толькі мог несіці, і з трымаценнем зірнуў цверх.

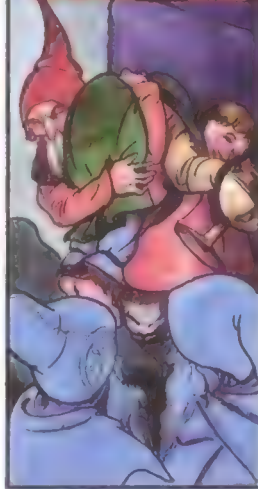
Більба кіннуўся йцякаць. Сэрца хобіта калыццалася, ногі дрыжалі крыху болым, чым падмас сліскі.

Атрымалася! Вось ім! Болым падобны да лавачніка, чым да йзломішчыка, ха! Ну, болым мы таго не пацісем!

І не паціў. Тномы вельмі йзрадавалася, калі йдучылі хобіта. Бяліц пахляпў яго і вынес не свежэе паветра. Астатнія так ижо віталі яго, ацяцалі паласці йсіх сем яў іх і сваякой да дзясятгад калена, і пляскалі па ягоных плячах.

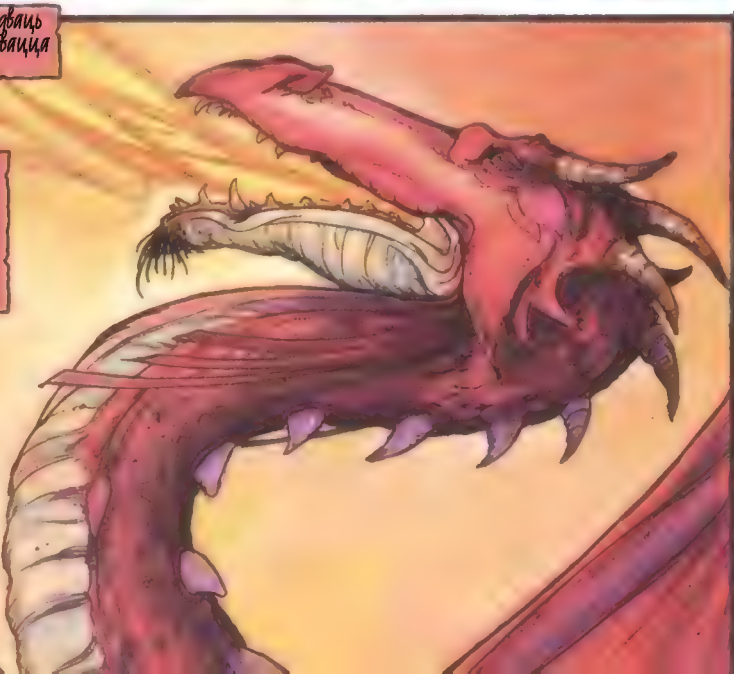
Тномы яшчэ перадавалі кифаль адзін аднаму і з захваленнем гутарылі пра бяртанне свях скарбай, калі ратіам неадсяжны, глыбокі грукат пракаціўся з неспрай Гары. Дзверы ішчыльненых прычынілі, заклаішы камнем, каб зсісім не замкнучы. І дойгі час з тінэла даносілася найжахлівейшае рэха, вусішмае выццё, тупаценне дві роў – аж трэслася гаря.

Соннае буркатанне Драка змянілася.

Кяго-каго, а Драка з лікі цяжкіх прыдлемай выкідывіць не барта было. Калі жывем подяч з цмокам, забывацца на яго неразумна.

Зладзеі! Пажар! Забойства! Такого не здаралася з часой, калі ен ипершыню з яўіўся на Гары! Цмокава шаленства і апісач немагчыма. Так шалее толькі багаты народ, які мае значна болым багацця, чым задавальнецца з яго, і ратіам гудлае нешта, што ніколі не было патрэдна, але чым багодай.

Цмокі не маюць карысці ад сваіх скарбай, але ж, як правіла, бедуюць іх да апошняй заліцінкі, асабліва калі балодуюць доўгі час. Драг не быў выключэннем.

Абшчыкаць ісю Гару, пачуць не зловіць злодзея, не рязарве яго на кавалачкі, не спаліць, не знішчыць — такія былі азізныя цмокавыя думка.

Хитка!
Хитка!
За дзверы!
У тунэль!
Хавайцеся

Мале сваякі!
Бамбур і Бафур! Мы забыліся на іх, яны ў даліне! Цмок заўваж і іх і ўсіх нашых понті разам з імі, мы збудым ісе прыпасы! Усё, ісе страчана, мы не можам нічога зрабіць.

Лухта!
Нельга пачуць іх. Дзе вярнуцца? Хитка!

Прыцягнулі Бафура, і пачуць нічога не здарылася. Прыцягнулі Бамбура — таксама нічога не здарылася. Прыцягнулі тое-сёе з інструментаў дві пачуцькі з эжэй — вось тут пачалося.

Пачуць гук, нібыта агромністая тмала ляцела. Над скаламі затамніла чырвонае святло. Цмок з зійсся!

Цмокаў вогненны, падых спаліў траву перад дзверыма і праз імыліны апаліў гномлі. На пляцоўцы затамніла полымя і заскакалі чорныя цені ад скалай. Доўгі час микай Драг, пачуць рэйцы не аспізіла, нарэшце, яго шаленства, і не скрываўся ён на свай златны ложак пасля дві набраўца сілай. Злачынстваў ён не дараваў і на яго не збываўся ён і праз тысячы гадоў. Часі, каб чаклаў, хатала. Пабольна, іхна запобіў ён і сваё логаві і лёг, напалову заплюшчыўшы вочы.

Ледзь хатала гномам часу забегчы ў тунэль, закінуты дві запэўніваючы туды прыпасы.

Вось і ўсё для нашых бедных понті. Калі ўжо Драг пачуцькі — не ўцяжым.

Вось мы сядзім тут і сядзець будзем, ну хіба што хто-небудзь паспрыбуе дэбрацца праз пустэчу да возера пехатом з Дракам-вартывым за спіною.

Калі надышлі раниця, і жал гномаў
крыху пламеннай, яны пачалі
разважаць, што ж рабіць
далей.

Што вы
прапановіўце
зрабіць, спадар
Торінс?

Калі вы маеце
ня ўбязе скары – то не
ведзя. Гэта залежыць ад таго,
ці плашчце нам некім чынам
і ці пазбавімся мы ад
цмока.

Пазбавляцца
ад цмокай – гэта не
да мяне, але ж я зраблю,
што здолею. У мяне ёсць мой
парсцёнак, з ім я апоўдні, – а
менавіта тады ёсць найбольшая
верагоднасць, што цмок спіць, –
паспрабую спісціцца ўніз.
Можа, што там
прывімаю.

"Кожны год
мае свё сёласе
месца, як казай мой
бацька, хоць, я ўпэўнены,
і не са свайго ўласнага
досведу.

Зразумела, гномы з
ахвотай пагадзіліся.
Цяпер яны паважалі
ходзіць незвычайна.
Больш таго, цяпер
ён ператварыўся ў
спраўднёнага
прывідна іх
падарожжа. У яго
з'явіліся ўласныя
планы і ідэі.

Стары Драк
статіўся да спіць.
Ён не павольны мяне
і не паче. Выцэй
нос, Ёльба!

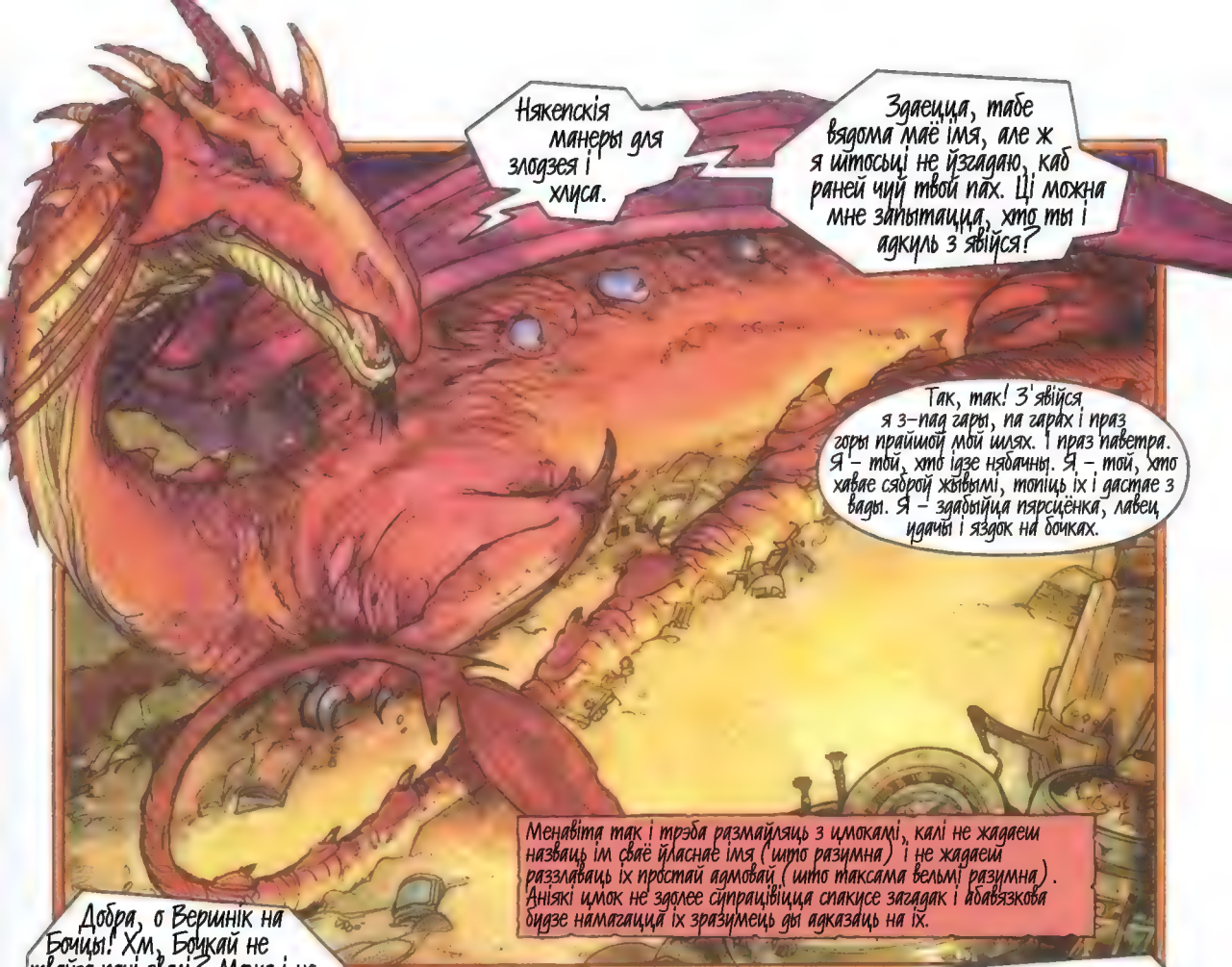
Аднак ён забойся ці
ніколі не чий пра цмокай
нох. І пра непрыемную
здольнасць гэтых істотай
пазіраць праз пазакрывітыя
вачы нават у сне, калі
яны нешта падзіраюць.

Прывітанне,
злodeй! Я чую твой пах,
чую тваё дыханне.
Калі ласка, не спыняйся!
Бярэ, што пажадаеш,
тут імаю чаго ёсць!

Не, дзяккі вялікі,
о Драк Найбелізнаейшы! Не па падарункі
я прыйшоў. Я толькі жадаю зірнуць
на вас, сваймі вачыма павольны, ці
на самой справе вы такі незвычайны,
як распавядаецца пра вас у
песнях. Я ім не верыў.

Някепська
манеря для
зловзея і
хлуса.

Здаецця, табе
вядома мае імя, але ж
я штосьці не ўзгадаю, каб
раней чий твой пах. Ці можна
мне зпытання, хто ты і
адкуль з'явіўся?

Так, так! З'явіўся
я з-пад гары, па гарах і праз
горы прайшоў мой шлях. І праз паветра.
Я – той, хто ідзе нябачны. Я – той, хто
хавае сяброў жыццямі, топіць іх і дастае з
вады. Я – здабыўца перацёнка, лавец
цудачы і яззак на бочках.

Менавіта так і трэба размаіляць з цмокамі, калі не жадаеш
назваць ім сваё ўласнае імя (што разумна) і не жадаеш
раззлаваць іх простага адмовай (што таксама вельмі разумна).
Аніякі цмок не здолее супрацівіцца спакусе загадак і абавазкова
будзе намагання іх зразімець ды адказаць на іх.

Добра, о Вершнік на
Бочцы! Хм, Бочкай не
твайго поні звалі? Можя і не,
але ж поні быў прайда тлісты.
У паззакі за такое спажыўнае
харчаванне я дам табе добрую
параду – не вядзіся з гномамі,
табе ж лепей.

Гномамі?

Не ведаю,
ці зразімець ты,
што калі і сягнеш
маё золата кавалак
за кавалак...

Я ведаю пах (і смак)
гномай як ніхто. Не кажы
мне, што я магу з есці
поні з-пад гнома і не плаціць
яго паху! Яны табе хлуса ў
заплацілі за той кифаль,
што ты ўчора
скрай?

...гадаў
так за сонню..
кіды ты з ім
адсюль дзенешся?

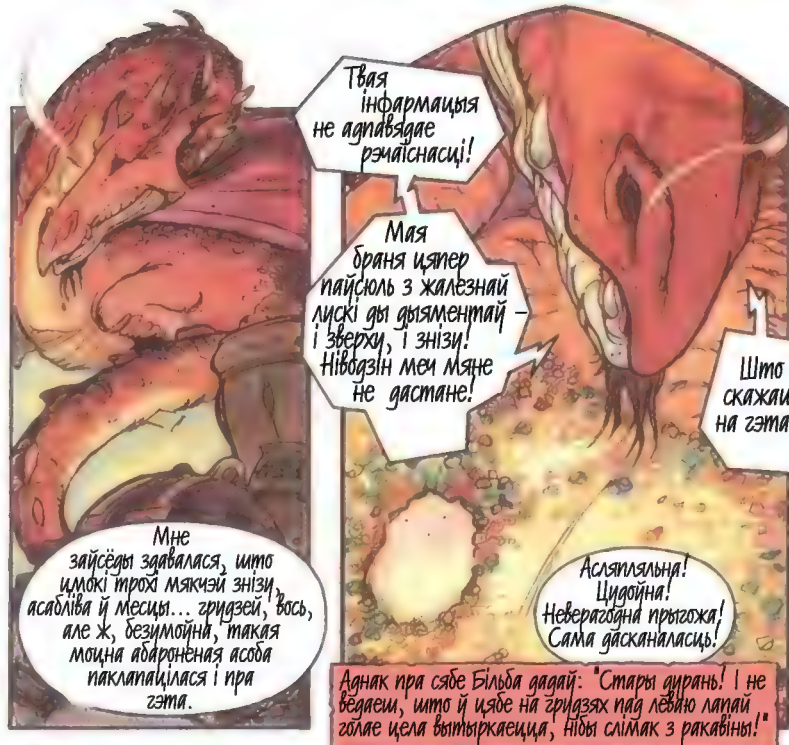
Гіпкія падзэрэнні завяршыліся
й эгонія галабе: ці ж гномы
забыліся на такую важную рэч,
ці ж разгаталі за эгонія
спіноў цвесь час?

Так цмоквы прамовы
ўздзеініваюць на недасведчаных.

Хачу адзначыць, што
пра золата мы падымалі
толькі потым. Мы рыцалі
праз горы і пад гарамі, па
вядзе і па паветры
дзеля помсты!

Помста! Помста! Кароль-
Пад-Гарой памёр, і дзе ж
эгонія кроўныя, што шукаюць
помсты? Я адужай ваярой
старажытнасці, а такіх
цятэр ужо няма! Тады
я быў малады і слабы,
а зараз моцны!

Мая браня,
як дзесяць тарчай! Мае
кіпцюры, як дзіды! Мой
хвост сігзе, як малаўка!
Мае крылы – навальніца!
Мой подых – смерць!

Твоя інформация не адекватна речіснасці!

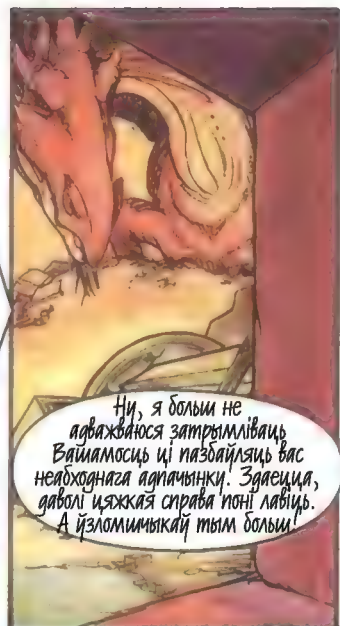
Мая браня цяпер пайсціль з жалезнай лискі дві дзіяментай – і зверху, і знізі! Ніводзін меч мяне не дастане!

Што скажаш на гэты?

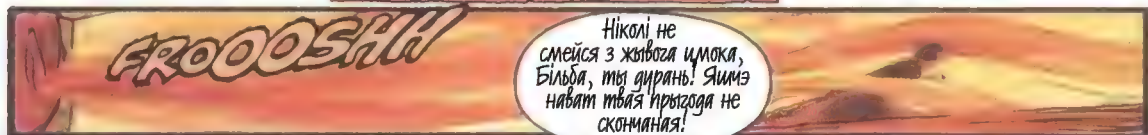
Мне зайсёды здавалася, што цмокі трох мякчэй знізі асядліва ў месцы... грымзеі, вась, але ж, безумоўна, такая моцна абароненая асоба пакляцілася і пра гэты.

Асягальна! Цудоўна! Неверагодна прыгожа! Сама дасканаласць!

Аднак пра сабе Більба дадаў: "Стары дурань! І не ведаеш, што ў цябе на грымзях пад левым лапай голае цела вытыркаецца, нібы спітак з ракавіны!"

Ну, я больш не адважваюся затрымліваць Вайямасц і пазбайляць вас неадходнага апамяткі. Здаецца, дэбелі цяжкая справа понт лавіць. А ўзломішчыкай тым больш!

Ніколі не смейся з жывога цмока, Більба, ты дурань! Яшчэ нават твоя прыгода не скончаная!

Дзень хіліўся да вечара, калі хобіт выйшаў з тунэлю. Аднак ён быў надта занепакоены дзі адмівай сабе арэнна, таму доўгі час з яго нічога вышчэньці не магло.

Ну, для людзей з Дойгала Воезья ў яго бідныя навіны, калі ён ня іх прыляцель. Хоць і не думам, што там засталася шмат людзей, якія б цікавіліся мовай дзяздой.

Што ж здарылася?

І Більба раславеў ім усё, што прыгадаў.

Каб яго! Бачы, ён слыхае, і ягоні погляд мне зусім не падабаецца.

Пацінь яго ў спакоі! Дзязды – птушкі добрыя і зайсёды ставіліся да нас добра. А гэты – вельмі стары дрозд, мажым, нашмадак той пароды, якію мой бацька з дзедам прырочылі. Людзі з Дэйла нежак навучыліся разумець іх мову і выкарыстоўвалі іх у якасці пасланцаў.

Я ўпэўнены, што ён здагадаўся пра наша з'яўленне з Азэрнага Горыдзі і іх датымогу нам. Баюся, што наспіны яго рух бідзе ў тым кірунку.

Мне здаецца, ты вельмі добра прабей размову. У любым выпадку даведайся шмат і вярніся жывым. А гэтым не кожны можа пахваліцца пасля гуітаркі з цмокам. Гэта ж проста цуд, што ты даведайся пра дзюрку на яго грымзях!

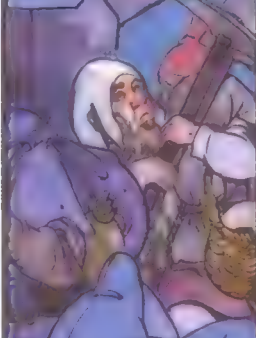
Увесь час, пакіль размаілялі,
дрозы іважліва сляхэй, а калі
надышлі цемра, ціха
расправілі крылы ды паляцеі.
І ўвесь час, пакіль гутарылі,
а цені падаіхаліся, Ёльба
рабіўся ўсё больш неспакойным.

Я йзійнены, што
сяззець тым белымі
небасяпення. Кожную хвіліну
Дзяк можа з явіцца, азізняя
наша надызе – зайсіць як
мага далей у тунэль.

Ён прамайляў так
адмайна, што нарэшце
ёго паслухалі, хоць гномы
і не спыняліся зачыняць
дзверы. Зачыніць проста,
а хто ведае, ці адмыніш
ізноў?

Бо апыніцца ў месцы,
азізны выхад з якога вядзе
праз логавя цмока –
такое нікому асабліва не
падабалася.

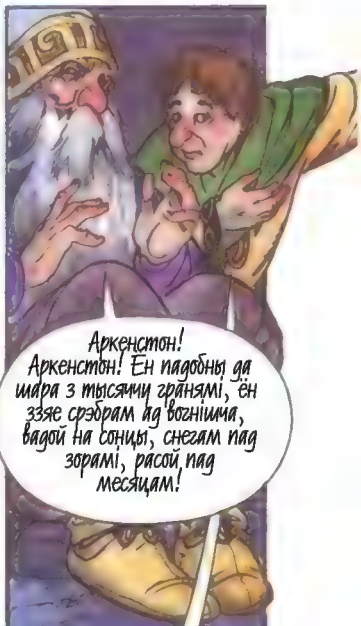

Таму доўгі час гномы сяззелі
непаладэх ад прычыненых
дзверэй і размаілялі.

Размова павярнулася да агідных
цмокавых словаў прад гномаў.
Але Торын сказаў: Што да
важнай часткі, то будзьце
йзійненыя ў нашай невыказнай
іздзячнасці! І ў тым, што вы
самі будзьце сяю долю, як
толькі будзе з чаго выбіраць. А
з трансьляртаў мы зробім для
вас, што зорлеем, і прымет на
сябе адпаведна частку расходу
на перавозцы.

З таго гаворка павярнула да саміх
скарбай і тых рэчэй, што Торын з
Балінам памяталі. Вядзены залаты
кіфаль Трора, каралі Пірыёна,
зробленыя з пяці содзень старэдай.
Але ж найбольш азівосным быў вялікі
дэль адымант, які знайшлі глыбока
пад кірнямі гары – Сэрца Гары,
Аркенстон Трэйна.

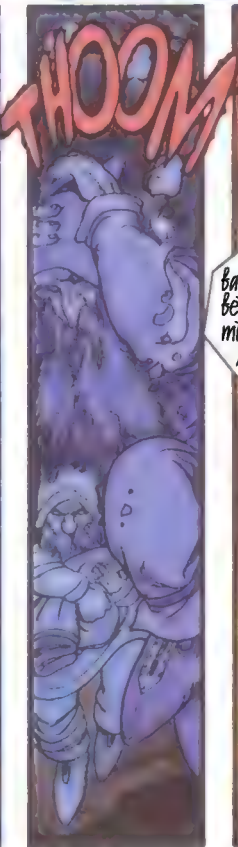
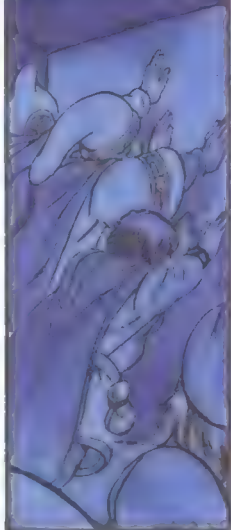

Аркенстон!
Аркенстон! Ён паводны да
шмат з тысячамі гранямі, ён
ззяе сэрцам ад вознішча,
вадой на сонцы, снегам пад
зорамі, расой пад
месяцам!

Зачыніце
дзверы! Я цмока
самымі косткамі
ціну! Зачыніце
дзверы, а то
будзе позна!

Яны ўсе налязлі на дзверы,
і яны з брызгатам
зачыніліся. Не засталося
аніякай замкавай
шчыліны на іх паверхні.
Яны былі замкнёныя
і Гары!

І ў час!

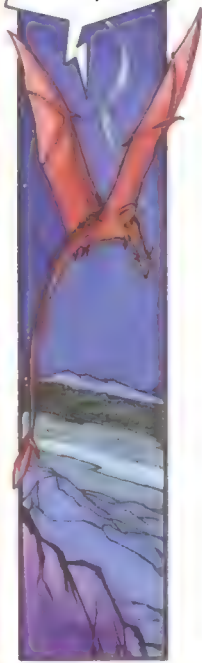

Вершнік
на Бочках! З
вады ты з явіся. Я не
ведаю твай пях, але ж калі
ты нават і не з азёрных
людзей, іх дапамогі
ты карыстаўся.

Гэтая выбухнула
шаленства цмока,
бо ён не злавій
нікога, хоць і
заягадаўся, дзе
павінна была быць
тая дзірка.

Вось яны
мяне і
пабачаць ды
йзгадаюць, хто
ёсць сапраўдны
Кароль-Над-
Гарой!

Тым часам гномы сядзелі ў поўнай цемры. Яны не ведалі, колькі прайшло часу, і лёдзё лаважаліся варухніцця. Урэшце, пасля таго як мінулі дні і дні ў бязмэставым, бессэнсэйным чаканні, трыбаць далей стала невыносна.

Давіць выйдем асюль!
Я хадзяю або ідзючыць свежэга павестра, або павестра.

Я хітэй
зганію ад цмокавых
кіпцюроў на волі, чым
задыхніся тут як
пачук.

Але яны знайшлі верхні канец тунэля цалкам забаленым, і ні ключ, ні магiтныя чары болы не маглі ачыніць дзверы.

Мы трапілі ў
пастку! Усе спрачана.
Мы ўсе тут
загінем!

Ну, ну, не трэба!
Пакуль жывем, даціль ёсць
надзея. Я пайду ўніз яшчэ раз.
Цімак там, можа, і няма! Ва
ўсялякім разе адзінае выйсце – ўніз,
і, падаецца мне, вам лепш усім
скарабцяцца разам
са мною.

У адмі яны рывілі долі. Уніз,
ўніз спускаліся яны, але, колькі
хобіт не прывыкаўся і не
прывыкаўся да наваколя,
адказам была пайноткая цішыня.

Каб яго, лускамага, у
якія гурны ён гуляе!

Можна крыху
распаліць пяходні ды
зірнуць навакол, пакуль
спакойна.

Але Білба не здолеў перацягнуць
гномай рывіць далей з ім. Як
далікатна памілаваў Торын,
спадар Торынс яшчэ выконваў
свое абавязкі афіцыйнага
ўзломчыка і даследчыка. Калі
надумай ён зайпаць пяходню –
калі ласка. Гномы пачакаюць
вынікаў эксперыментаў у тунэлі.

Таму яны паселі каля выхадзі і сталі чакаць.
Яны блылі ззяне пяходні ды бразганне,
калі хобіт спатыкаўся аб нейкі залаты
выраб.

Потым Білба
спыніўся і
нахіліўся, але
гномы не ведалі
чаму.

А гэты быў
Аркенстон, Сэрца
Тары. Найраў і
ды такія камяні
знайшліся ў нават у
такім цудоўнай
скарбніцы, нават у
цэлым свеце. Калі
Білба яго ўбачыў,
яму сцяла дыханне.

Вось цяпер я
сапраўдны ўзломчык!
Але ж трэба сказаць пра
камень гномам... калі-небудзь.
Яны казалі, я сам магу
выбраць сваю
частку, дык
вось яна, мая частка,
а яны хай забіраюць
астатняе!

Пэўная няёмкасць
ўсё ж турбавала яго:
білаць, праранаваны,
яму выбар найраў іх
ўключай! Гэты
дзіўны камень і
пэўна шытае клопаты
з таго яшчэ выйдзе.

Пробліскі скарбай, што ўбачылі
гномы, зной расхалілі полымі й
іх сэрцах. А калі сэрца гнома,
нават найбольш павяжанага ды
павяжанага, раздражніць золатам
ды самацэнтамі, ён робіцца
дзёрзкім і лёгка можа зрабіцца
шліфеным.

Сапраўды, нікога пераконваць не
было пярэбы. Усе разам выказалі
жаданне даследаваць залю, пакуль
ёсць магымасць і Драк недзе
далёка.

Яны набівалі самацэнтамі кімэнні,
а што не маглі запіхнуць,
вышкіскалі з палыцай, іздыхаючы.
Торын не апошні быў сярод іх, але
дольшасць часу ён шуклі там і
тут нешта, што аніж не
знаходзілася. Гэта быў Аркенстон,
аднак Торын нікому пра тое
не расказваў.

Гномы называлі са сценай латы ды ўзброіліся.

Спадар Торбін!
Вось першая частка
твой узнгароды!
Скадай старыя
лехмны, аўранай
гэтае!

Штодйна! Але ж,
здаецца мне, выглядаю
я проста блазанам. Як
бы з мяне спялася
доля, каля Торы!
А йсе ройна хочацца
зірнуць і лустэрка.

Торын! Што
далей? Мы ўзброіліся, але
калі гэта зброя ды латы даламаглі
супроць Драка Найжудаснейшага?
Скарбы яшчэ не нашыя.
Мы не золата шуклем цяпер,
а выйсьце, і нават іх
дойгі час
мы
спакушвалі
йдачы!

Прайду кажаш!
Хадзем! Я павяду вас.
І за тысячы гадоў я не
забыўся б шляхоў
сваёй паліцы.

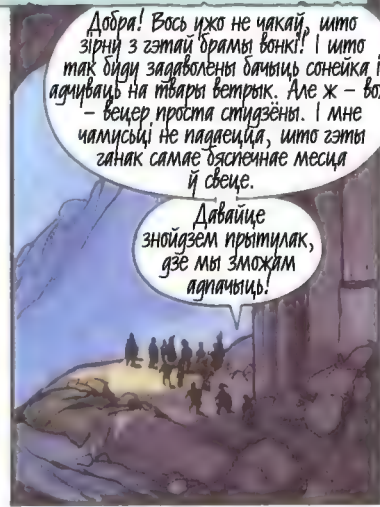
Кампанія караскалася
на дойгіх лесвіцах,
спускалася па
шматкіх тунэлях,
паварочвалі ды зной
караскалася па
лесвіцах, зной па іх...

як раптам выйшлі на дзённае святло.

Добра! Вось іх не чакай, што
зірну з гэтай брамы вонкі! І што
так бяду задаволены бачыць сонейка і
адываць на твары ветрык. Але ж – вох!
– вецер проста спідзены. І мне
чамісцы не падаецца, што гэты
ганак самае бяспечнае месца
і свец.

Давайце
знойдзем прытылак,
дзе мы зможам
адпачыць!

І тое прайда!
Мне падаецца, я ведаю
шлях. Нам трэба ісці да
стараго вяртавога паста і
пайночна-ісходняй частцы
гары.

Ці далёка
да яго?
Пяць гадзін, а лічы. Аднак
шлях можа быць цяжкім.
З дарогі ідзе да Стромы
сцяжка. Прайдзі, падым там
крыты, нават калі
спарыя прыступкі
аццелі.

Ратуйце!
Зной ісці і
караскацца з пустым
страйнікам! Шкава,
колькі ж сяджанкай
мы іх
прыпісцілі,
сідзячы без
гадзінніка і
той дзірцы!

А праседзелі яны дзве ночы і дзень з таго часу, як цмох
разнёс чароўныя дзёбры, і хоць ежы халіла, але Більба
зусім страціў адчыванне часу і не сказаў бы, ці адна
ноч прайшла, ці цэлы тыдзень.

Ну, ну, яшчэ
чаго? Ты мой палц
дзіркай не называй!
Пачакай як яго
адрамантуюць ды
прыбярэць!

Найрада ці тое мажым,
пакуль Драк жывы. Дарэчы,
дзе ж ён? Я б ааааа добры
сядзанап, каб дабедзіцца.
Спадзяюся, што
ён не сідзіць на
варшні гары і не
назірае на нас
адтуль.

Після нядоїдай дарогі яны сцініліся ў глыбокай ляжышчы. Тут яны адпачылі і пасілкаваліся, галоўным чынам хрумталі ды вядою. (Калі бы жадаеце дазнацца пра хрум, я скажу толькі, што рэцэпту і сам не ведаю. Ён падобны да бісквіту, ніколі не псуецца. Кажуць, вельмі добра трымае на нагах, але ж, вядома, мае ізычныя прадлемы са смакам. Любі з Вазера робяць яго для працяглых падарожжаў).

Після адпачынку яны пайшлі далей, аж пакуль не знайшлі пляскацкую плячоўку, з якой было далёка бачна на Усход, Захад і Пойдзень.

Тут у старажытныя часы мы зайсёды трымалі варту. Аднак у дні нашай заложнасці і імчася мы закінлі вартыю сляжы, іначай, лажыма, раней бы дабедаліся пра цмока і шмат чаго было б на-іншымі. Так ці не, але тут можна адпачыць ды схаватца, шмат пабачыць, ды і нас ніхто не зайважыць.

Не думай, бо нас бачылі, як мы сюды карыскаліся.

Некаторыя гномы адрозі ж палеглі ды заснілі, а некаторыя яшчэ сядзелі ды адмаркоўвалі свае планы. Гітарка ібсь час вярталася да цмока. Пізіралі на Захад – нічога, і на Усходзе пустя, і на Пойначы няма слядоў, толькі мноства птшых. На тое глядзелі і дзівіліся, але зразумець ніяк не маглі.

Зараз калі вы, як і гномы, жадаеце пачыць звесткі пра Драк, вам давядзецца вярнуцца на два дні назад, у той вечар, калі цмок у шаленстве паляцеў праз.

Зірніце! Зной агні! Апошняя ночку вартымы бачылі іх не аднойчы. Тб з явцяца, то згасніць – з пойначы да золкі. Нешта там адбываецца.

Можэ, Кароль-Пля-Тарой кудэ золіта – шмат часу мінула з той пары, калі ён скіраваўся на поінч. Навышла гадзіна спрайдзіцца старым пёсням.

А які кароль? Залецца мне, гэта шалёнае полымя цмока, азінага Караля-Пля-Тарой, які сапрыйды нам вядомы.

Зайсёды ты дрэннае кажаш! То пачып напярарочым, то пошася на рыбі. Хоць бы раз нешта добрае скажы!

Кароль-Пля-Тарой! З Тары цячэ залітая рака!

Ці я зусім дурны, ці гэта цмок! Руйніўце масты! Да зоры! Да зоры!

Потым рэптына трыбы зайгралі "небяспэку" і рэха замітусілася іздойж скалістых берагоў. Усе пасідзны і гарызэ найоінлі вядоў, кожны баяр ізборіўся, кожная страля і дрот былі напачатове. Мост быў скінуты ў ваду і падыраны.

Вось чаму Драк не здолеў застыць горад цалкам неспадзяваным.

З рыкам ён кініўся на горад.
Ураган стрэлай ізняўся,
насістрач ямі, яны біліся
ад яго лускавіны, кляштоўныя
камяні, ламаліся, аскоквалі.
Дрэўкі ўспыхвалі ад бозненага
подыху і з шыпеннем падалі
ў возера.

Ад збону цяцвай на ляхах ды
выцяя трыбай цмок кяматкова
звар яцеі наймацнейшым
цмокавым бар яцбам,
страціўшы йсялякае разуменне.

Сярод крыкаў, енкі і
лямінтні пранёсся ён над
горадам, кінўся да
мастоў — і драм! Мост
знік, а ворагі ягоныя
паселі на востраве пасярод
глыбокага возера, нагамі
глыбокага, цёнага ды
халоднага для цмока.

Ніхто не адважыўся біцца з ім доўгія, доўгія
гады і цяпер бы не наважыўся, калі б не
чалавек з сировым голасам (звал яго Баря),
які безупынна падбавэрбай лунікаў і прасіў
Бурмістра загавяць ім змагацца да
апошняй стралы.

ТНОООМ

Польма вырвалася з цмокавай
пачы. Драк каменем рухнуў
уніз, насістрач рою стрэлай,
забывшыся ў шале пастайляць
стрэлкам свае імацаўныя бакі,
з адзінай мэтай — спаліць,
знішчыць.

Польма выдихнула з саламяных
стрэх ды драўляных балак. Цмок
кідаўся зноў і зноў, луніў яымз і
яымз, і адна хата за другою
разляталася ды лхналася польмам.
І йсе яымз ніводная страла не
закранула пачбары.

Людзі йжо скокалі ў вады з усіх масткоў.
Жанчын ды дзяцей садзілі ў чойны. Зброю
накідалі. Сам Бурмістр сцяпайся да
свайго вялікага пазалочанага каядла,
спадзеючыся ў агільнай мімісіні адплыць
пра і пратавацца.

Хітка йфесь горад
бидзе знішчаны і
спалены да самой
паверхні возера.

Невдалічка кинка личнікэй
яшмэ трымалася сярод
вогненых дамоў. Галоўным
над імі быў Бард, наймадак
караля Дзіла, Гірвёна, чыя
жонка з азіцем іццякі на
раізе Стрымяніцы з руінай
Дзіла шмат часу таму.

Бард выпісціў усе
свае стрэлы,
акрамя адной.

Цікай!
Цікай!

Месці
узыходзіць! Шікай
голае месці з левага
боку на цмокавых
грудзях, калі бідзе
ён над табою!

Гэта быў стары
арозд. Дзійна, але
Бард зразімеў
гаворку пцішкі,
бо пяходзіў ад
людзей Дзіла.

Страла
мая, чорная страла!
Цябе я барог да апошняга.
Ніколі ты не хобіла, і
зайсёды я цябе знаходзіў.
Я атрымаў цябе ад
бацькі, а мой – ад
сваго.

Калі ты
насамрэч выйшла
з майстэрняй
караля-Паг-Гарой,
ляці іццёр і не
адхіліся!

Драк апісціўся яшмэ ніжэй,
і калі павярніўся, агонае
піза заблімэла ў промнях!
Месціца поўнмет
саміццётэй – ісюды,
акрамя адзінай плямы.

Вялікі лук завіней.

Проста і моцна
пцяццела
страла, проста
ў метку над
леваю латаю.

Там і знікла страла, уся цалкам:
наканечнік, дрэўка і пер е.

З жудасным крыкам, ад якога
аглохлі людзі, павяліліся дрэвы ды
раскалоліся камяні, Драк кінцніўся
ў паветры ды з храскам рухніў на
горад.

Цяжка падаў шмок, перадсмартныя
яго сцігарэй разнеслі руіны ў віхуры
выгола, іскрай і драйляных імчэняк.
Зарыло возера. Слуп павы, выбухніў
ў ряттоўна пцяццмнелыя надбёсы.

Зачыніла вада, закрціўся
вір – і настала іцціня. Вось
так загінулі Драк і Эзгарот,
але Бард застайся жыць.

Люді сабраліся на йсходнім березі і дрыжэлі на халодным ветры.
Ляманціюны, стогнічы, праякліналі ды злавалі найперш
на Бурмістра, які гэтак хітка пакініў горад, пакіў
адаронцы яшчэ змалаліся і яшчэ
былі гатовыя да адпору.

Можа, гандаль
і яго і лідзіцца, асабліва
іласны гандаль, ды калі
наадарыцца што-небудзь
сёр езнае ён ні на што
не варты!

Калі б толькі
Бард не загінніў! Мы б зрабілі
яго карацём. Бард Піерамоща
Цмока з роду Пірыёна! Які
жаль, што ён загінніў!

Бард не загінніў!
Ён выйшлі з Эзгароты, калі
вораз быў забіты. Я – Бард,
наймадак Пірыёна. Я – забойца
цмока!

Кароль
Бард!

Пірыён бый
іладаром Дэзіла, не
Эзгароты. У Азерным Горазе
зайсёды выбіралі Бурмістраў
сярод старэйшых і мідрых,
а забойцы, няхай і цмокаў,
нілі ніколі не
іладарылі.

Кароль
Бард!

Няхай "кароль"
Бард ідзе да свайго
карацёства – яно цяпер
вольнае, дзякуючы яго міджнісці,
яму нікога не перацякае. Хто
жадае – можа ісці рязам з ім.
Мідрыя застаніцца тут,
з нідзеяй адбываць
горад.

Жыве Кароль!
Далой старых
гандляроў!

Я іцкаам
цпэйнены і незвычайны
якідсьх іцноўнага Барда
Лічніка. Але чаму вы мяне
адбываеце? Хто, ня-вашама,
раззлаваў цмока? Хто атрымаў
ад нас багатыя падарункі і
дапамогу, карыстаўся нашай
дабрынёю? Якое ж
злата павыло да нас
па рэках як ізнагарода?
Толькі шаленне цмокава
полымі ды вогніца
нашага гораду!

Навошта
марнаваць словы ды
злосць на гэтых
небаракаў? Дзяк спаліў
іх першымі, да таго, як
прыляцелі да нас.

З кго нам трэба
аплачы страты, хто
павінен дапамагчы
іцдовам ды сіротам?

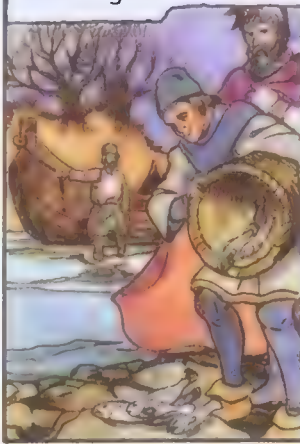
А пакуль ён прамаўляў
тое, рэнтам прыйшла
да яго думка пра
знакамітыя скарбы
Гары, якія ляжалі
іхно без аховы. Бард
замойк. Ён
аддаў словы пра
адбыванні Дэзіл, пра
новыя залатыя званы,
– заставаўся толькі
знайсці людзей.

Наша часі для злых слоў,
Бурмістр, няма часі, каб бываць
іцаны і марыць. Шмат чаго яшчэ
трэба зрабіць. Пакуль што я слухаю табе –
але, мідрыма, хітка я энэй іцдымаю пра
твае словы і скіруюся на поўнач з
тымі, хто іцжадае ісці рязам
са мною

Пасля Бард рыйшый прэч, каб даямажы будаваць лагер, дасглядаць жорных і параненых. І дзе ён не быў, пайскоў гаворка ішла пра велізарныя скарбы, што цяпер ляжалі безахоўныя; што яны вернуць ісе страты. Тое вельмі цешыла людзей. І добра, бо акрамя радасці не было чым імцаваць сябе ў тую ноч. Пабудавалі колыкі павесцяў (адна дасталася Бурмістру) ды сабралі крыжы ежы (нават Бурмістру перапіла малаваня). Шмат хто гэтай ноччу забарэў ад холаду ды роспачы, многія памёрлі цяпер і пазней.

Доўгі час людзі хварэлі ды пакіталі ад голаду. Бард прыняў ілажы, аздавай загады паводле свайго разумення, хоць і зайсеў ад Бурмістравыга імя. Але ісе ж, безагодна, большая частка людзей не перажыла б зімы, якая адганяла восень, калі б не своечасова даямажа.

А даямажа прыйшла хутка, бо Бард адразу ж скіраваў паслоў іверх на рязц і Ліхалессе, каб затрасіць Караля Эльфай. А паслы знайшлі эльфай ужо на пайшляху да Доўгага Возера, хоць толькі трэці дзень мініў з гібелі Дрыка.

Кароль Эльфай атрымаў звесткі ад сваіх паслоў ды ад пцішак, што сабралі з яго народам, таму бедай імят. Вельмі, вельмі моцнае іражанне зрабіла цмокава пазбел на ісялякіх істотай з крыламі, якія жылі на памежжы Цмокавай Пустэчы.

Уздоўж Ліхалесса ісе гаманіла, крычала: "Дрык памёр!" Лісце шапацела, і ісялякія быццё насісярохваліся, прыслухоўваліся. Навіны дасягнулі Ізножжэй Туманых Гор, Беарн таксама пачуў іх, і голбыні ў пячорах сабраліся, каб адомержаваць іх.

Сістрэйшым Бардавых пасланцой, Кароль Эльфай паішкадываў наймісных людзей, бо быў уладаром добрага і міласэрнага народа. Таму войска эльфай пасіяшмалася ініз на рязц да берагоў Доўгага Возера. Плытай і чайной для войска не хапала, але ж вялікую колькасць прыпасай Кароль выслай паперадзе на вадзе.

Пяць дзён мініла з гібелі цмока, а яны ўжо спялі на беразе і пазіралі на рунны Эсгароты. Іх прынялі вельмі ветліва, людзі і Бурміст былі згодныя на ісе, каб толькі ім даямажа.

Хутка склаліся планы. Бурмістр заставіся ля Возера, а з ім майстры і многія дасведчаныя і рямесціва ээльфы. Яны вялілі дрэвы ды будавалі ўздоўж возера хаты, каб было дзе перажыць зіму.

Большасць людзей, здольных трымаць зброю, і большасць войска Караля Эльфай паарыхтаваліся ісці на пойнач, да Тары. Боў так атрымалася, што толькі на адзінаццаты дзень пасля смерці цмока войска мініла скальную драмю за далым крмем возера і рыйшла да спістошаных земляй.

Нешта дзіўнае
робіцца. Час для восеньскага
адлёту йшо мінім. Гэтыя птушкі
птушкі, яны з'яўляюцца на месцы.
Дразы, берасцянікі, а ўвесь далёка –
процымі шмалкой, нібы там
бойка!

Зірніце! Той самы стары
дрозд! Значыць, ён ціх, калі
Драк руінаваў сёл!

Здаецца,
ён хоча нам
нешта расказаць.
Каб толькі ён
быў крэмчак!

Я думаю,
ты іх не любіш.
Ты ледзь не
хавайся ад іх,
раней, калі мы
падыходзілі
сюды.

То былі гургані!
Злыя, няветлівыя істоты.
А крэмчак – зусім іншы. Яны
раней шмат сядзелі з народам
Тора, прыносілі нам таямныя звесткі.
Гэтая самая выскотка атрымала назву
Крэмчаквай Стралоў якраз таму,
што тут жылі
пара знакамых і
мудрых крэмчаквай, стары
Карк і ягоны жонка. Іх гняздо было
над пакоем вяртавых. Але найрад ці
хто з той старажытнай пароды
яшчэ жыве.

Можа, мы
яго і не разумеем,
але нас старая птушка
разумее вядомы, я
цэнены! Пачакаем,
што адбудзецца
далей!

PIP PIP
PIP PIP PIP

Хітка пачулася лапатанне крылаў.
Вярнуўся дрозд, а з ім прыляцела
назвычайная старая, ладная птушка.

О Торын, сын Трэйна,
і Бэлін, сын Фінназіна!
Я – Рэж, сын Карка. Карк памёр,
але ён быў добра вядомы вам
калісьці. Цяпер я правадыр
вялікіх крэмчаквай
Тары.

Зірніце!
Птушкі збіраюцца
адкуль назад да Тары, і
Дэйл: з Зыхаў і Усхаў, з
Пойяна, бо найшмат
вядомы, што Драк
памёр!

Памёр?
Дарма мы
жыхаліся – і скары
цяпер бяспрэчна
нашым!

Так, памёр. Дрозд,
няхай ніколі не выглядае яго пер'е,
бачыць смерць Драка. Мы давяраем яму.
Радзіся, Торын Дубатар. Ты можаш
варніцца і свае залі і вяснцы –
пакуль што.

Аднак не
толькі птушкі
збіраюцца ў пароды. Ужо
харчовыя эльфай рушаць
сюды, а рэжам з імі і
шмалкой, спадзеючыся
на бітву і палаль.

Людзі з Вазера
наракаюць, што
беды іх ад ліха прыз
гномаў, бо Драк знішчыў
горы і мноства іх
загінула, рэшта ж бяздомная.
Яны таксама жадаюць
знайсці спыжэнне і
мілья скараў,
не звязаных
жывы ты ці мёртвы.

Трынаццаць – надна
малая частка Дарынава племені,
што некалі жыло тут. Калі мая
парада сцінныя для вас, то кажы:
не давяраіце Гаспадару Азэрнага Тораў,
а даверцеся таму, хто застрэліў
цмока са свайго лука.

Мазыма,
тут зной і
спакот ад міры
блуды жыць,
гномы, людзі
і эльфы. Але гэты
бидзе каштаваць
табе шмат
злата. Я ўсё
скажы.

Дзякий табе,
Рэж, сын Карка. Ні ты,
ні твой народ не будзць забытыя.
Але ж ні пылінкі нашлага золата не
дастанецца зладзеям без
нашага жадаання, пакіль мы
жывыя.

Таксама
папрашу цябе
пасляць вестыной
да майго сваяка Дзіна
з Жалезных Стромай, бо
ён мае шмат добра
йзброеных баяроў і жыве
бліжэй за ўсіх.
Папрасьце яго
паслямяцца!

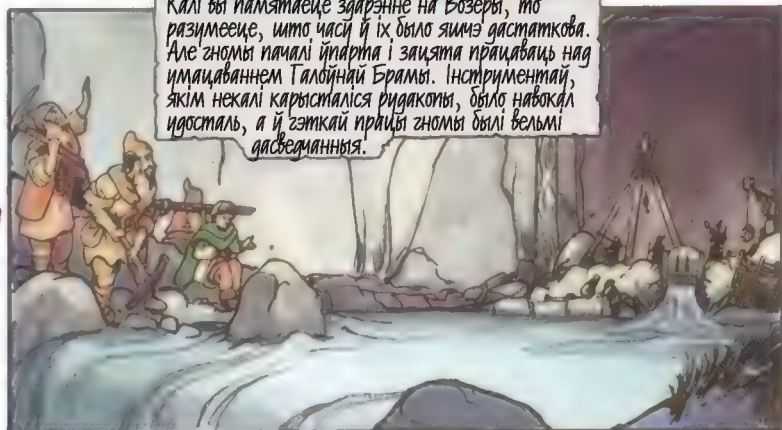

Не мне казаць,
добра гэтак рабіць, ці
не, але ж я даймагу, чым
здэю.

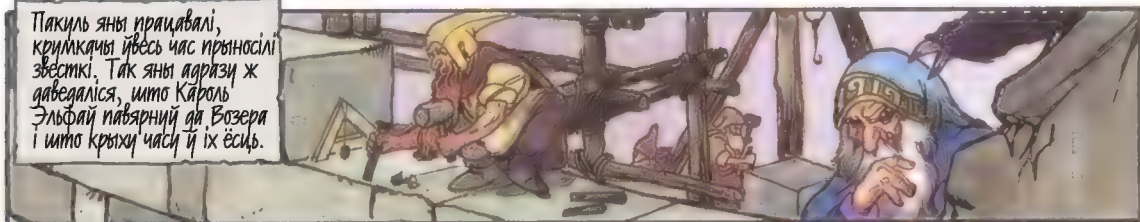
Назад
да Гары! У
нас засталася
няшмат часу!

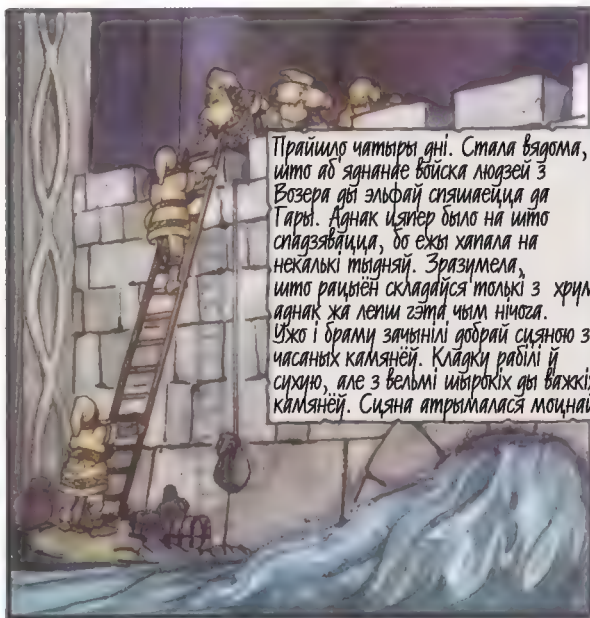
Калі бы памятаеце заарэнне на Возеры, то
разумеете, што часі ў іх было яшчэ дасяткова.
Але гномы пачалі ўпарта і зацята працаваць над
імацаваннем Талойнай Брамы. Інструментай,
якім некалі карысталіся рудакопы, было набокад
ідоства, а ў гэткай прыцы гномы былі вельмі
дасведчанныя.

Пакіль яны працавалі,
крумкачы ўвесь час прыносілі
звесткі. Так яны адразу ж
даведаліся, што Кароль
Эльфай павярнуў да Возера
і што крыху часі ў іх ёсць.

Прайшло чатыры дні. Стала вядома,
што аб янанне бойска людзей з
Возера дві эльфай спяшаецца да
Гары. Аднак цяпер было на што
спадзявацца, бо ежы хапала на
некалькі тыдзень. Зразумела,
што рацён складаўся толькі з хрум,
аднак жа лепш гэта чым нічога.
Ужо і брамы зачынілі добрай сцяною з
часаных камяней. Кладку рабілі ў
сіхну, але з вельмі шырокіх дві бажжх
камяней. Сцяна атрымалася моцнай.

А потым надышла ноч, калі пладзебя даліна каля
Дзіла раптоўна асвятлялася мноствам агней нёбы ад
паходняў дві бохніцай.

Прышлі!
Іхны лазер белзэрных
памерай! Напэйна, з явіліся
ў даліну з адождых дэрагой
ракі, хавачыся ў
зтрокі.

У гэтую ноч гномы
ямаль не спалі.

Ряніннє свято было яшмэ зусім цымянє, калі зайбжэлі, што да брамы накіроўваецца дэлегацыя. Гэта былі людзі з Вазера, атранітыя і ізбранныя пін-ваярскі, і эльфіскія личнікі.

Хто вы такія, што прыйшлі да брамы Торына, сына Грэйна, Караля-Пад-Гарой, ізбравіліся новы для вайны? Чаму вы жадаеце?

Вітаю цябе, Торын! Мы сапраўды задаволеныя, што ты застаўся жывы. Я – Бард, маёю рукою быў забіты цмок і выратаваны тваёй скарэ.

Больш за тое, я – законны намінадак і спадчынік караля Грэйна. У тваёй скарёніцы ляжыць досыць Грэйнавай маёмасці, нарабаванай старым Дракам з Дэіла ды наваколя. Ці не пра гэта нам трэба размаўляць?

І яшмэ – у сваёй апошняй бітве Драк знішчыў дамы жыхароў Эзгароты. Я пачуў што лічу сябе падначаленым Азэрнага Бурмістра і я спытаю да якогага імя: ці кранюць цябе стогны і няшчасці азэрных людзей? Яны дагатамлі табе ў час тваёй бяды, а ў падзяку ты прынёс да іх пачуць што толькі гора ды разбурэнне – зрышчмеля, не беднячы таго.

Прайдзівыя гэта былі і сямленныя словы, хоць прыгмалі савора і змрочна. Ёльбоа дымлай, што Торын пагрозіцца з імі. Але ж ён не мог нячыць, якію моц і ўладу мае золата, што такі доўгі час было цмокавым лоххям.

Ніякі чалавек не можа дагмаліцца дагмаліцца майго народа з той нагмалі, што Драк, які тыя дагмалі скрай, забіў жымло ці жыццё таго чалавекі. Не цмокавай тыя дагмалі, калі пачуць імі за цмокавай зямчынствы. За дэбро і дэпамозы, якія мы атрымалі ад людзей з Доўгага Вазера, мы заплацім – у адпаведны час.

Аднак нічога, нічога не заплацім мы пач пагрозай зброі. Я не жадаю дагмаліцца, пачуць бачы яе перад сваёй брамай. І я не бачы дагмаліцца і прысмітнэсці Караля Эльфай, да якога маю шмат надобрых пачуццяў. А зярэз ізіце прэм, інікім стрэлы!

Кароль Эльфай – мой сябар. Ён дагмалі Азэрнаму народу ў час бяды, хоць і не меў інімых абавязку перад намі, акрамя сяброўства.

Мы дамо табе час на раздум. Пачаўся добра са сваёй мідрасцю, пачуць мы вернемся.

Пряз некалькі гадзінай да брамы
п'явымі зной. Герольфы ступілі
наперад і збонка пратрылілі. А
адзін з іх крыкнуў:

У імя Эзгароты
і Ліхалеся, заклікаем мы
Трэіна Торына Дубатарыя, які
назвае сябе Каралём-Пяг-Тарой,
аднаведна адказаць на прыпавы
альбо абвясцім яму сваю
варожасць!

Ён павінен
даць дванадцятую частку
скарбай Барыя, як зойбцы цмока
ды нашмаккі Тірвёна. З той часткі
Бары сам вылучыць сродкі для
дапамогі Эзгароты.

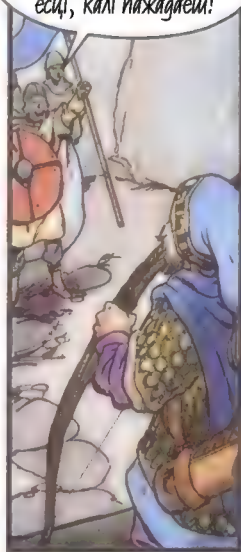
Аднак, калі Торын жадзе
заслужыць сядройства і пашану ад
населенцтва навакольных земляў, як і
ягонныя продкі ў даўнія часы, то ён аддасць
таксама і ад сябе, каб дапамагчы
людзям з Возера.

Калі гэтакі твой
адказ, то я абвясцім
аблогі Тары! Сядзець табе
пад ёю, пакіль сам не
запрыпанеш мір і перамовы.
Мы не падымем супроць цябе
зброі. Заставіся са сваім
золатам. Можам жа
есці, калі пажадаеш!

Дні цягнуліся павольна і
нідня. Торын зрабіўся такі
злосны, што найраў ці
хто абвясціў аспрэчваць
яго рашэнне ці папракаць
яго. Дый большасць зномай
мелі тыя ж думкі, можа
за выключэннем Бамбіра,
Філі ды Кілі. Більд,
вядомы, такі паварот
підзесяў не спадаваўся зусім.

Як жа
гэтак меса
п'ятых імокам,
аж гідка. Дый хрум
гэты йжо йноперак
глоткі стай.

Шікайце ў кожным куце
ды забудзьце! Бо Аркенстон майго бацькі
сам клішце больш за залатую рыку, а для мяне
не мае кошту. З усіх скарбай я прызначыў сабе
менавіта яго і клянусь жорстка аднавіць любоўю,
хто, знайомыя яго, не аддасць мне.

Більд чый тыя словы ды
жалоўся. Аднак ў яго
маленькі галабе
спакваля пачаў
складацца план.

Адночы крымканы прывеслі весткі, што Дайн і з ім
былі за пяць соцён зномай набліжаюцца да Тары
з Пайночнага Усходу. І застаецца ім два дні шляху.

Хоць зномы і моцны народ, сумняваюся, што
яны здолеець праціцца прыз боіска людзей ды эльфай.
А калі і здолеець, што табе з таго? Як ты будзеш
зняходзіць харч без сядройства і адарачынасіці
жыхарой навакольных земляў?

Хітмэй за йсе, ты
загнеш ад свайго скарба,
хоць і няма больш
цмока!

Зіма ды снег
найсноўчэ настрой і
людзям, і эльфам. З малімі
скарамі за сіноў ды зімой
навокал іх імовы
абавязкова пам'якшэюць.

Гэтым вечарам Білба,
нарэшце, вызначыўся.

Ну і
халодна! Нам бы
раскласіць вогнішча,
як уінь тыя,
і лагеры!

У пячорах дэволі
цёпла. Мазі прапанаваць
павартаваць за цябе, калі
пажадаеш. Апошні раз я вартаваў
іжо дэволі даўно. А сёння
мне не спіцца.

Добры ты хобіт,
спадар Торбінс, я з
вялікім задавальненнем
прывяжу тваю прапанову.
Толькі калі што здарыцца,
калі ласка, падбізі мяне
першага.

Добра! Я
падбіжу цябе апоўначы,
кад ты змож падбізіць
наступнага вартэйніка.

Я – спадар Білба Торбінс,
кампа́ньён Торына, калі вы гэта
жадалі ведаць. Я добра ведаю вяшча
караля, хоць, мажым, ён і не пазнае
майго выглядзі. А Бард пазнае, якраз
Бард я і хачу падбачыць.

Калі вы хочаце
хітэй вярнуцца і свае лясцы з гэтага
халоднага неўсяслага месца, вы хіценькі
мяне прыводзіце да вогнішча, дзе я змагу
паразмалілаць з вяшчымі прывадзірамі.
У мяне толькі слазіна ці дзве часы.

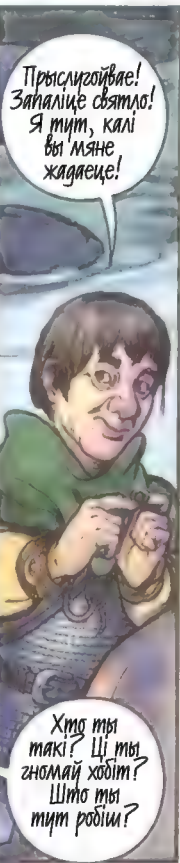
Прывітаю! Затыліце святло!
Я тут, калі
вы мяне
жадаеце!

Хто ты
такі? Ці ты
знамай ходіш?
Што ты
тут робіш?

Гэта
не рыба. Гэта
дакладна шпён,
Згасіце паходні!

Калі то
дзіўная маленькая
істота, што прывітае
знама, то святло больш
дапаможа ёй, чым
нам.

Як толькі Бамбір
знік, Білба насіў
пярэчэнак ды
выслізнуў за сцяну.
У яго было яшчэ пяць
гадзін. Бамбір
бідзе спаць, а рэшта
адпачывае ці нешта
робіць пад Торынавым
кіраўніцтвам.

Веддесе, справы
дайшлі дзя небыснага
стані. Аслабіста я
белмі стомлены ад
ісяго гэтага.

Але я маю пэйнае
зачкайленне тут, больш
дакладна – чатырнаццятую
частку скарай, адпаведна
ліста, які я нават маю
з сабою.

Менавіта
я цякам за тое, каб іважліва
разгледзіць вашыя прапановы і
атрымліць сваю частку толькі пасля
таго, як з агіднага будзе сплачана
і адпаведнасці з вашымі
патрабаваннямі.

Але вы не так
добра веддесе Торына Дубатарна,
як я. Хачу запізнаць вас. Ён цякам
згодны намерці з золата на кучы
золата, накуль вы сядзіце
тут.

І зіма
набліжаецца. У дзядзятка
хитка з явацца ініцыя іяжжасці.
Дайн з Жалезных Стромай, хачу
сказаць вам, менш чым і фых днах
дарогі, а рязам з ім, самае
менш, іяжж сонтнай гномай.
Клі яны з явацца сюды,
бідзіць непрыемнасці.

Іамя ты
распабдаеш нам
гэты? Ці ты зраджаш
сябром, ці жадаш нас
запалохаць?

Даражэнькі
мой Бар! Не
спяшайся! Я проста
старалася пазбегнуць
проблем для ісях
цудзельнай справы. А
зарыз я зраджу вам
прапанову.

Вось
яны!

Вось
Аркестон Трэйна.
Сэрца Гары, а таксама
сэрца Торына. Ён каціне
для яго даражэнькі за раку
золата. Я даю Аркестон
вам. Ён дапаможа
вам прыйсці да
збожы.

Ці ён
твой, што
ты яго ням
падаеш?

Ну, не
тое каб я,
клі дакладна, мей
на яго прыві, але я
магу сабе дзавольць,
каб камень замянілі
на іся маю частку
скарай. Можа
я і ўзломіць,
але сімленны. Ва
ісяжакім рязе, зарыз
я выпрыялюся назя,
і няхай гномы робяць
са мною, што
жадаюць.

Більба Торына!
Ты больш варты насіць
дасягх эльфіскіх прынцаў, чым
многія з тых, камяі яны пісавалі.
Аднак сімняваюся, што Торына
таксама так палчыць.

Здаецца мне, я значна
больш ведаю пра гномаў, чым
ты. Я б прайі табе застатца
з намі, і мы будзем ісяжак
цшаюнаўць іябе.

Дзякуй вам
важкі! Але ж я лічу, што
не варты мне пакідаць сяброў
вось так пасля ісяго, што мы
прайшлі рязам. Ды я паяжачы
пабідзіць Бамбіра апоўначы!
Па прайдзе, мне трэба ісяці,
нават паспашацца.

Добра зроблена!
У табе зайсёды ёсць
больш, чым ты сам
сабе іяжаш.

Гэналь!
Я так рады іябе
бачыць! Дзе
ты іябес гэты
час...

Ісё і свой
час! Клі не паяжашся,
прыгоды набліжаюцца да
канца. Непрыемныя хвіліны
перад табою, так, але ж не
пайі дуham! Мажыма, ісё
павернецца да лепшага.
Такія тут рэчы забаваліся,
што і крэмкачы пра іх
не чулі. Дабрані!

Ісцешаны, Більба
паспашацца прэч.
Апоўначы ён пабідзіць
Бамбіра.

Апойдні зномы і
хобітш ібачылі сяга
зномай і людзей з
Возера.

Вітаю
Торын! Ты
не змяніў сваё
раішэнне?

Маё раішэнне
не мяняецца ад таго,
што некалькі разоў ізвышло
і сёла сонца. Ці вы сабраліся
задаваць тым жа пытанні?
Яшчэ эльфійскія
харосы не скіраваліся
дамоў, як я папрадаваў.
Без гэтага дарэмна вам
прыходзіць сюды.

Хіба няма
нічога ў свеце, за
што б ты адаў
сваё золата?

Як наконіт
Аркенстона
Трэйна?

Камень
належаў майму бацьку
і належаў мне. Цяпер
я павінен набыць
сваё?

Як вы знайшлі
галюны скары майго
дома – калі такое
ібогіле можна
займацца і
зладзеяй?

Я
адаў
яго.

Ты! Ты! Ты
мяззотны хобіт! Ты,
маларослы.. ізломшчык!
Клянися барадаю
Джурна! Ну, быў
бы тым Тэндальф! Пракляцце
яму за такі выбар! Кад выпала
яго барада! А цябе за гэтакі
чыняк я раструшчу ад
каменне!

Спыніся!
Тваё жадаанне
зрэйснілася!

Вось табе
Тэндальф! Ды ў час,
як я бліч. Не рабі зля
майму ізломшчыку, калі
ласка, нават калі ён табе
не дастадовы. Адпусці яго
дзі выслухай.

Ці ж ты не сам прапанаваў
мне выбраць мяю чатырнаццятую частку?
Мажымма, я надта літаральна зразімеў! І
не так даўно, здаецца мне, ты думай, што
з мяне ёсць нейкая карысць. Я абыішоўся
з маёю часткай скары пав-свойму,
ці ты не згодны?

Згодны.

За Аркенстон я дам
чатырнаццятую частку скары
золатам дзі срэбрам, без ішахэтных
каменняў. Але тое будзе лічыцца
доляй зраадніка, з якоў ён павінен
быў пакінуць Гару. Дзяліце
як пажадаетце.

Трэні! Калыжы
тваю зрабуй мой народ, яна надта
добра для цябе, яе не праё еш спірагой,
але – клянися! – калі ты зярэз жа не
знікнеш з маіх вачэй, я прасцяро
твае калматыя ногі!

Як
наконіт
золата і
срэбра?

Тое потым,
як і
дамовіліся.

Да таго часу
камень будзе ў нас. Зайтра
апойдні мы вернемся дзі праверым,
ці апабедная частка скары
падрахатаваная для адомену. Калі
ісё будзе сымменна, мы
развітаемся. А пакуль –
да пабачэння!

Надобра ты
пачынаеш
Каралеўства-Пад-Гарой,
сябра мой Торын, аднак
шмат што можа
яшчэ змяніцца.

Праймой дзень, потым ноч.
Наступным ранкам у лагеры
зайгрылі трыбы.

Дайн прыйшоў.

Торын загадаў Раэкі выслыць ганцоў да Дайна і
раслабесці тямі пры здарэнні і папрасіць
пастанавіцца. Дайн з бойскай ішоў безупынна
йсю ноч і з ябэйся значна раней, чым яго чакалі.

Мы прыйшлі ад Дайна,
сына Найна. Мы спыталіся
да нашых родных, да Тары, бо
пачулі, што былое каралеўства
аднавілася. А хто ж бы такія,
што паселі ўзброеныя пад
сцягамі, нібы ворагі?

Гномы мелі намер
прайсціся
паміж ракой і
Тарой, бо тая
визкая паласа
зямлі падавалася
зусім
неабароненай.

Зразімець, Бард адмовіў гномам
і да Тары прайсці не дазволіў. Ён
цверда вырашыў чакаць, пакуль не
пабячыць золата дзі срэбра,
прызначанага за Аркенстон. Не
верылася, што тое будзе
зроблена, калі Тарі зойме такі
вялікі дзі ваянічы гарнізон. Тым
больш што гномы прынёслі шмат
прыпасай з сабою. Іх бы хапіла на
некалькі тыдняў, а там і іншыя
гномы маглі
прайсці.

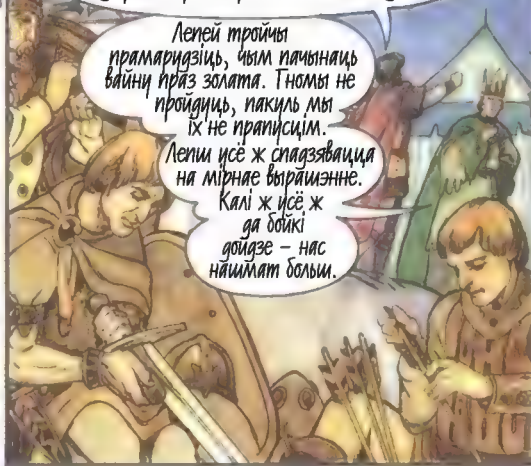
Пасля злых
словаў гномы—
паслы сышлі,
з незадаволеным
буркятаннем і
свае бароды.

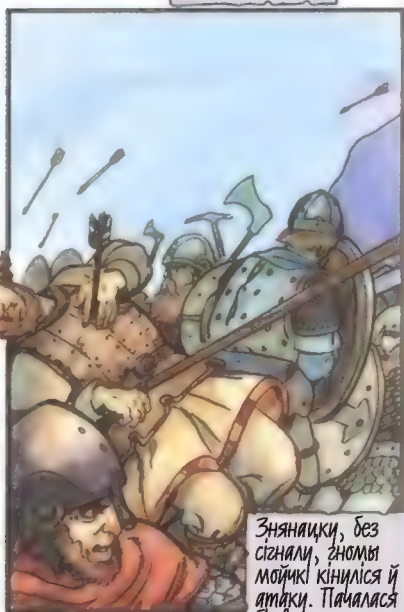
Бард паслаў ганцоў да брамы — але там ні золата, ні
іншых каштоўнасцяў не знайшлі. Больш за тое, як толькі
яны падышлі бліжэй, палачылі стрэлы і яны кінцліся прэч.

Увесь лагер рыхтаваўся да бітвы, а гномы іх рушмілі
ўздоўж усходняга берага.

Дурні! Яны нічога не разумеюць і вайне
на паверхні, які ёсць досвед боек і пяхотах дзі шахах
яны не мелі! Трэба напасці на іх зарыз жа з
адобрых бакоў, пакуль яны яшчэ не адпачылі!

Лепей тройчы
прамаршваць, чым пачынаць
вайну пры золата. Гномы не
пройдзюць, пакуль мы
іх не прайсцім.
Лепш усё ж спадзявацца
на мірнае вырашэнне.
Калі ж усё ж
да бойкі
дойдзе — нас
нашмат больш.

Знянацкі, без
сгнала, гномы
мойкі кінцліся ў
атаку. Пачалася
бітва.

Але яшчэ больш раптоўна, з жахлівай
хуткасцю на даліні і Тары навалілася цемра!
Не ведаю прынёс яе, яна прыляцела з Пойначы
нібы нейбыхная арапежная зграя, што
крыламі захлнула святло.

Сивніцеся!

Жах прыйшоў
да нас! Гобліны ідуць!
Гобліны ідуць! З Пойначы рывіць
Болы! Ягонага дачку ты забіў і
пячорах Моры, о Дайн! Зірніце!
Кажаны йноўца над ягоным бойскам,
як мора саранчы. Гобліны едць
на байках, і Вярэ дзюць
побач!

Яшчэ ёсць час
да нарады. Дайн, сын
Найна, хітэй ідзі
да нас!

Так пачалася бітва, якую ніхто не чакаў. Яе называлі
Бітвай паяц бойскай, і была яна вельмі жахлівай. З
аднаго боку былі гобліны ды драпежныя вайкі, з другога –
эльфы, людзі ды гномы.

З часу смерці Вярхойнага
гобліна Тыманых Гор нядаўсё
гоблінай да гномлі распалілася
і іх сэрца і сапраўднае
шаленства. Вестыны павесілі
паміж іхнымі гарадамі,
калоніямі ды крэпасцямі, бо
вырашылі яны назайсёва
дамажыся вярхойнай іладзі на
Пойначы.

Потым яны даведаліся пра
смерць Дзяка, радысць
апанавалі іх сэрцы, і
пачаліся яны ідзень і йночы
праз горы, пакуль, нарэшце,
не прынёсліся з Пойначы ледзь
не на Дайнавым карку.

Дзізнаў надзеяй Рады
было зваблёў гоблінай
і даліны паміж
пайднёвым ды ўсходнім
лагор ямі, а самім
зайняць вяршыні.

На пайднёвым
лагор і сталі
эльфы.

На ўсходнім
размясціліся
людзі ды гномы.

Ніўзабаве пр ергара гоблінай
завірахай ўварваўся і даліні.
Шмат адрэзаных людзей
загінулі, стрымліваты іх,
аднак астатнія здолелі
адбрацца да лагор яў.
Гоблінская хароўя ды сцязі
былі незлічонымі, іх войска
цягло, нібы паводка, крышчычы
і лютычы ісе на свайм шляху.

Але справы магі пайсці
кейска, калі б і гоблінай
хатіла ваярой пераваліць
Гары і атакваць абаронцаў
ззаду ды зверху.

Тэтя была жахлівая бітва.

Більба на самым пачатку насінній, пярсецёнак на палец, дык знік – калі не ад неадспекі, дык з бачэй. Пярсецёнак такога кшталту ні стрэлай, ні драгой не спыніць, але абаражэ ая быбярэ хэбавым гоблінам тваёй галавы для свайго мяча.

Эльфы атакавалі першыя. Іх нянявісьці да гоблінай была пядонная да халоднага, жорсткага пошымя. Яны абрынілі на іх залезы стрэл, і кожная блішмэла ў палёце, нібы падпаленая злым агнём. За стрэламі тысяча азідарой рушыла з-за скалай і атакавала. Камяні адразу ж пачыналі ад гоблінскай крыў.

Толькі гобліны ачынялі ад пермага націскі і спынілі рых эльфаў, як з арыгога докі даліны пакаціўся магутны крык. Зайройшы Морыя! і Далін, Далін! зномы Жалезных Стралаў шалёна рушылі ўніз з інімага агар я з цяжкімі абрухамі ў руках, а побач з імі – Азёрныя людзі з доўгімі мячамі.

Паніка ўсцалася сорад гоблінай. Калі яны павярнулі, каб абараніцца ад новага нападу, эльфы атакавалі зноў. Здавалася, боў яны, перамога, але раптам з вышыні пацўіся кліч.

Гобліны перайшлі Гару, і ўжо шмат іх сабралася над Брамай, а іншыя палкнілі, як рака, ўніз. Гобліны намерваліся атакаваць агар зверху! Надзея палася ў сэрцах. Бо стала відавочна, што стрымлілі толькі першы націск чорнай навалы.

Час ішоў. У даліне зноў сабраліся гобліны. Туды ўбарыліся і атрад маленішых Баргай, а з імі рызам – гвардыя Больша. Цяпер Бард цяжка біўся, каб абараніць існуючае агар е, і павольна, крок за крокам, адступіў. Эльфійскія йладары біліся побач са свайм караём, прыціснутыя да бартавога паста на Крэмкачовой Страле.

Але йсе забилися на Торына!

Да мяне! Да
мяне! Эльфы і людзі!
Да мяне, мая крой!

Каторы раз паніка завалодала гоблінамі, яны
густя падалі долі, пакіль іся даліна не
пакрылася іх чорнымі цемлімі. Бары разбегліся.
Торын ісекся і шэраг целяяхойнікэй Більба.

Але прабіцця
прыз іх не здолей.

Даліна пашыралася, і ціск атакі сслабеў.
Надзя маля было вяргой. Ніхто не
пільнаваў флангаў. Хитка твоя, хто
атакаваў, ператварыўся ў тых, каго
атакуюць. З выціфем і вискям гвардыя
Більба рывула на іх шэрагі, нібы
марская жбала на сцену з пяску.

У глыбокім смутку на йсе гэты
пазірай Більба.

Хитка гобліны
зойміць брані, а нас усіх
пераб'юць ці возыміць у палон.
Ну, нават плакаць хочацца.
Прыз столькі праймойшы –
так скончыць.

Па мне, лепш
бы стары Драк жыў
на гэтых нікічэмных
скарбах, бо дастанецца
йсе гэтым пачварам.
Нямасныя Балдир, і
Балін, і Філі, і
Кілі, і йсе...

Жадаў бы я
быць далёка
адсюль.

Тым часам вецер раздзёр хмары, з Захаду прабілася чырвоная святло.
Більба павярнуўся да зірнуў ігары. І закрыў іголос: ад таго,
што ён убачыў, аж сэрца скочыла ў грудзёх – цёмныя постылі,
маленькія, але велічныя ў прамнях сонца, набліжались да іх.

Арлы!
Арлы! Арлы
прывяцелі!

Шэраг за шэрагам,
разам з ветрам ляцела
важкая колькасьць арлой.
Напэўна, яны сабраліся з
усіх гняздоўяў Пойначы.
Хоць эльфы і не бачылі
Більба, яны яго пачулі.
Хитка яны падрэлі
крык, і той пачаўся на
даліне.

Арлы!
Арлы!

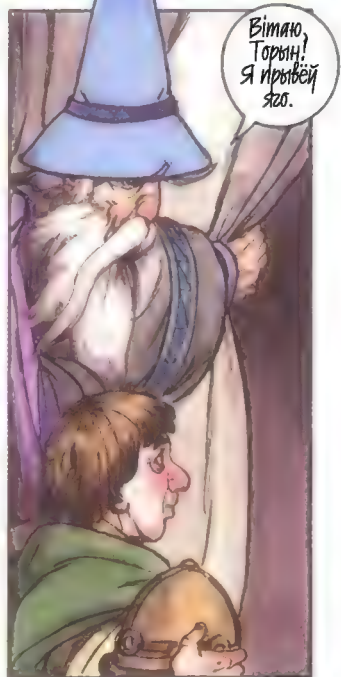
Арлы
набліжаюцца!

У гэты момант
камень, які
шпірнілі зверху,
цяжка ідарыў
Більба на ілеме.

Більба ўпай
на зямлю і
праваліўся ў
цёмру.

Бывай,
добры хобіт! Я адыходжу
й залі чаканця, каб сядзець
побач з мамі бацькамі,
якіх свет не
адновіцца.

Гам, киды я іду
зарыз, няма патрэбы й
золаце ды кляйнотам. Я хачу
йзяць нязад ісе све словы, якія
казай твады каля Брэмы. І
йчынікі. Я хачу, каб мы
развіталіся сябрамі.

Бывай, Кароль-Пад-
Гарой! Горкі канец у нашай
прыгоды, і нават гарой золаца яго
не выправіш. Аднак я ганарыся, што
прайшоў праз небяспечкі і жах побач з
табю – хоць я і не засліхнуў
тваго гонары.

Не! У цябе больш дзярэнні
ды моцы, чым ты мяркую, і
жыхар далекіх дорах Захады. І
мірасці, і мужнасці і адпаведнай долі.
Калі б большасць з нас шынавала добрую
ежу, смех ды песні вышэй за золаці,
прыемней было б на свеце.

Але
вясёлы свет ці
змрочны – я павінен
гэта пачінуць. Бывай!

Гадзі Білба прайшоў праз, самотны, потым сей,
зажніўшыся й коўдзі, ды плакаў, пакінь бочы не
пачырванелі, а голас не ахрып. Добрая ён быў душа.
І сапраўды, доўгі час прайшоў, пакінь ён сабраўся з
сіламі хоць трошчачкі пажартаваць.

Добра, што апытомеі у
час. Хоць хай бы Торын
выжыў. Аднак і тебе
добра, што добра
развіталіся.

Дурань ты,
Білба Торінс, дзірэмна
ты забарыў калі з каменем,
ісе ройна бойка адоўжыся,
хоць і намагайся ты ісе
уладзіць. Але найрад ці
варта сядзе тут
вінаваціць.

При йсё, што адыбылося
падчас яго
непрытомнасці,
Більба даведася
пазней.

Арлы дайно заяждваліся пры гоблінскія
намеры і зборы, бо ад іх бячэй неадсячэнны
рых цялкам схываць цяжка. Таму яны,
здадзек пачуццям бяліку семі, іраганам
прымчалі да Гары — і своечасова! Яны і
выбілі гоблінаў з горных схілаў.

Але нават з арламі абаронцаў было
значна менш за гоблінаў. І тым, у
апошнюю адчайную хвіліну з з'явіўся
Беарн — ніхто не ведае як і адкуль.
З з'явіўся ён апазін і выглядае
мядзведзя і здавалася, у шаленстве
святм бырас да памерай беліканскіх.

Рой ягонь гудзі як гром, ён ідарыў
у тыя гоблінскія войскі і раскідаў
яго, як пер е дзі саломі. Прабіўся да
знёмаў, падхатыў Торына, які ляжыў
паранены дзідамі, ды вынес яго з бойкі.

Хітка Беарн вярнуўся. Шалёнства
яго паводзілася, здавалася, анікая
зброя не можа яму пашкодзіць. Ён
раскідаў гвардыю Бельга, сцягнў яго
самата на зямлю ды задушыў.

Тады роспач завалодала гоблінамі,
яны пачалі разбегіцца ва ўсіх
напрамках. Удачышчы зэта, зномы,
людзі ды эльфы кінцліся найздэгон
і няшмат іх ворагаў здолела
ўцячы.

У песнях звязваюць,
што тры чвэрці
гоблінскіх ваяроў
загінулі ў той дзень,
і доўга гадзі пасля
таго ў гарах было
спакойна.

А дзе
арлы?

Некаторыя
паляюць, але
большасць вярнулася
да сваіх гнездаў.

Яны
адляцелі з
першымі промнямі
сонца. Дайн
ўзнагародзіў
іх прывіды
золатам і
пакаляў іх
вечным
сяброўстве.

А ці
хітка мы
дадому?

Як
толькі
паглядзем.

Жаль які. Я маю на
ўвазе, я б хацеў знаць іх
падышчы. Можа, яны
сустрэну на шляху
дадому.

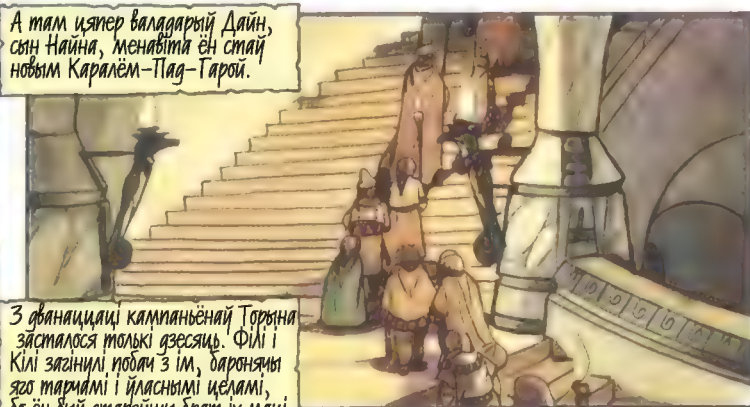
На самой справе мінула зимэ некалькі дзён.
Яны пахавалі Торына глыбока пад Гарой, і
Бард паклаў Аркенстон на ягоныя грудзі.

Няхай ляхіцы тым
пакінь спаць Тара! І няхай
з гэты камень прывясе ідучы
добрабыт усім ягонным
народу!

На магільны камень Кароль Эльфай, паклаў
Оркыст, эльфійскі меч, які адымаў і
Торына і час палоні. Песні кажуць, што ён
пачынае сваяцтва, калі надбіваюцца ворагі,
так што на зноўны крэпасць немагчыма
напасці знянацку.

А там цяпер валадары Дайн,
сын Найна, менавіта ён стаў
новым Каралём-Пад-Гарой.

З абыякавасці камянянёнай Торына
засталося толькі дзесяць. Філі і
Кілі загінелі, побач з ім, бароначы
яго трымаў і ілліснмі цэлямі,
бо ён быў старэйшым брат іх маці.

Мы шануем
дзямовы, якім
заклучым няхожык, і
ён цяпер мае
Аркенстон і свай
ілліснсіц.

Багацце такое ж тваё, як і маё,
хоць старыя дзямовы і не маюць больш
моцы. Але ж хоць ты і адмовіся ад свай
часткі, я не жадаю, каб злыя словы Торына,
якія ён потым забраў назад, сталі прайсці.
Ён казаў, што атрымаеш менш за іх.
Я ўзнягароджу цябе больш за іх.

У рэчце рэшт, хоць зладзіць ізяц
толькі дзве невялікія скрыні, адны з
золатам, другію са срэбрам, такія,
што зольныя безці здаровыя пні.

Бывай, Балін! Да пабачэння, Двалін,
бывайце, Доры, Норы, Орры, Ойні, Глоін,
Біфур, Бяфур ды Бамбур! Няхай вайшы
бароды ніколі не парэзаюць!

За тое я вельмі
йдзячы. Аднак я нават
рады падавацца ад ўзнягароды.
Крыў нядосы, як мне дабездзі твая
скарбы дзядомі без вайны на дарозе,
што я бачу з імі радзі дома?
Лепш ім застацца
і ваіхых руках.

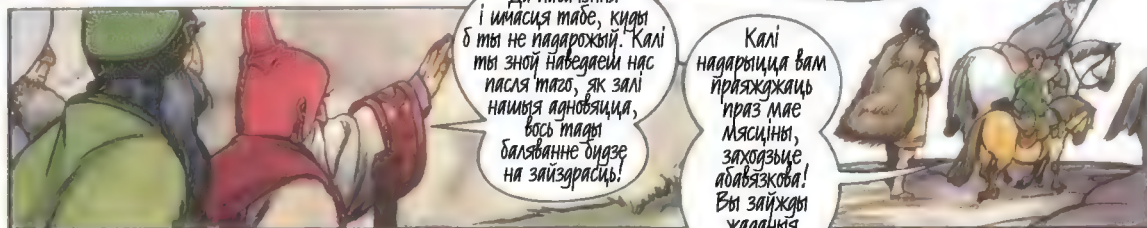
Зразумела,
ніхто больш не
казаў пра падзел
скарбы адпаведна
з ранейшымі планамі. Аднак
чатырнаццятая частка была
перададзена Барду. Той паслаў
шмат золата Гісладару
Азернага Тораду ды ўмыва
ўзнягародзіць сяброў і прысмернікі. А Каралю
Эльфай падаў старэйшы Гірвэна, якія дай
Барду Дайн, бо Кароль любіў іх больш за іншых.

Бывай, Торын
Дубатары! І Філі з
Кілі! Няхай памяць
пра вас заўсёды
жыве!

Да пабачэння
і імаша тваё, куды
б ты не падарожыў. Калі
ты зноў наведзеш нас
пасля таго, як залі
нашмуд анованца,
вось тавы
бляжыяне бідзе
на зайзрасці.

Калі
надаровіцца вам
прыязжаць
праз мае
мясіцыны,
захоўвайце
дображыя!
Вы зайжы
жаданія
госці!

Ельфійське войско рушило дахаты. Хоць яно і паменшала, але многія з тых, хто засталіся жывымі, былі задыяваленыя. Бо Пойнам зяряз на доўгія гады зрабілася прыемным і мірным месцам. Цмок загінны, гоблінай перамаглі, а за зімой хутка прывізе вясна, пойныя радасці. Так і рухаліся, пакуль не дабраліся амаль да межэй Ліхалесса. Там спыніліся, бо чараўнік і Білба мелі намер пяхаць издоўж пайночнага йзлэску да пустэчы, што ляжала паміж лесам і пачаткам Шэрых Гор. Тым болым што Беарн меў намер ісьці тым жа шляхам.

Бывай, Кароль Ельфай!
Няхай квітнеюць ласы, пакуль
свет яшчэ малады!

І няхай
квітнее твой
народ!

Бывай, Гэндальф!
Жадаю табе і надалей з яўляцца
там, дзе патрэбны найбольш,
і дзе цяжэйшымі найменш.
І чым часцей ты будзеш
з яўляцца і маіх яўлях,
тым мне прыемней.

Шмат што адылося, пакуль дабраліся – і непрыемнасцей, і прыгодаў. Дзіказем е засталася Дзіказем ем, і многа каго яшчэ там можна было напатакаць акрамя гоблінай.

Ірзіце рэшт, на палове зімы Гэндальф з Білба дабраліся да Беарнавай сядзібы і засталіся там адпачываць.

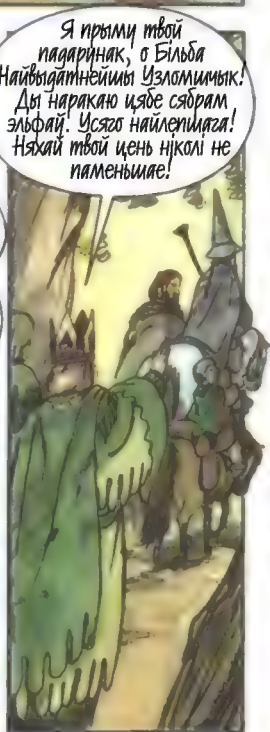
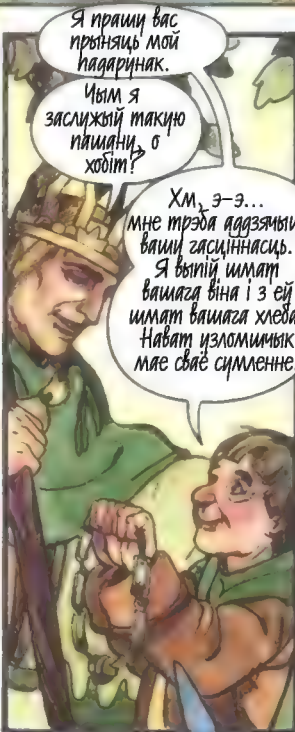
Беарн пазней стаў вялікім правадыром у тых мясцінах. Казалі, што многія накіленні ягонага наймадкі ўмелі ператварацца ў мядзведзяў.

Я прыму вас
прынаць мой
падарынак.

Чым я
заслужыў такую
пашану, о
хобіт?

Я прыму твой
падарынак, о Білба
Найбывацейшы Узломімык!
Ды наракаю цябе сядрам
эльфай! Усяго найменшага!
Няхай твой цень ніколі не
паменшыае!

Хм, э-э...
мне трэба аддзячыць
вашу гасціннасць.
Я выпіў шмат
вашага віна і з ёй
шмат вашага хлеба.
Нават узломімык
мае сваё сумленне.

Ужо была вясна, калі Гэндальф з Білба, нарэшце, рушылі далей. Пасля доўгага падарожжа яны падняліся на той самы перабал, дзе калісьці іх напатакалі гобліны. Далёка-далёка, на самым даязладзе, ледзь блылася самотная Гара. На яе вяршыні яшчэ бляеў снег.

Было поўныя,
а цяпер снег –
нават цмокаў час
некалі сыходзіць!

Зараз я
жадаю толькі
хутэйшэ сесці ў
сваё крэсла!

Першага трайна Білба і Гэндальф, нарэшце, дабраліся да Рывэндэла, Апошняга (ці, калі глядзець з гэтага боку, Першага) Прытылку на захад ад Гор.

Іх вельмі цёпла прывіталі, і было там вельмі шмат лютых паслухаў пра іх незвычайныя прыгоды.

Распавядаў Гэндальф, бо Білба, пад ейшы, пачаў дэзясці носам і час ад часу засьняй. Тады ён і даведаўся, дзе ж ірапааў Гэндальф.

Сталася, што ён быў на вялікай радзе белых чараўнікоў, майстроў добрай магіі, і што яны, нарэшце, здолелі выгнаць Некраманта з ягорнага чорнага берлагу на поўдні Ліхалеся.

Цяпер ле надойга бідзе здарвішчы дві спякайнейшы. Пойначы вызвалення ад ліха, я спадзяюся, на доўгія, доўгія гады. Аднак лепш было б іцлкам выгнаць яго з нашага свету!

Тое сапраўды было б добра, але ж я баюся, гэтымі не здарвіцца яні й нашы эпохі, яні й мноства эпох пасля.

Хітка йсякая стома пакінула Білба і тым цудоўным доме. Аднак і тымэйшэ хвічэ не зыхаіла хобіта надойгі час, бо ён зайсёў думай толькі пра свой дом. Праз тыдзень, развітайшыся з Элрандам дві ірчышчы яны павярнулі, Білба і Гэндальфам паехалі прэч.

Так, добры ж тым травень! Мы павярнулі спіной да легендай дві вяртаемся дадома. Вос і першае прывітанне.

Перад нам яшчэ доўгі шлях.

Але ж тое апошняе дарога.

Кожны паварот дарогі нагадваў Білба пра пазеі, якія адбыліся год таму, а здавалася – дзесяць. Зразімепа, хоць хітка пазнай месца, дзе пачі іваліўся ў ракі і зноў здобылі з дарогі ад жадаснай прыгоды з Томам, Білам і Бертам.

Побач з дарогай знайшлі і прыхаванае зноўмі золата троякі, нікім не крацітае.

Ну, мне золата на мой век хопіць. Лепей ты вазьмі яго, Тэндальф. Здаецца, ты зноўдзеш, як яго выкарыстаць.

Падарожжа пасля гэтага стала болым маршаным: большаю частку ішлі пехатю. Але мясцовасць навокал рабілася ўсё зелянейшая, травы было шмат, а па ёй хоць ішоў з задывальненнем. Навокал было гарачае летня, сонца ззяла на ўсю моц.

Давай лепш пазелім паройні. Падзецця мне, што табе яно можа болым спатрэбіцца, чым ты думаеш.

Усё некалі скончылася, і вось прэціце надышоў дзень, калі яны ўзняліся на пагорак, адкуль была родная Строма.

Няма скамення для шляхоў Зайжы ідуць далей – для зямлі дальніх, гарадоў, для цудай і людзей.

Няма скамення для шляхоў, Праз горы ўсі гадзі, Але дамоў вярніцца зноў Нам сяджана зайжы.

Даражэнькі мой Білба! Ты ўжо зусім не той хоць, што быў раней!

Бліжэны! Што ж ты робіш?

Білба вярніўся якраз у разгар аўкцыёна! Велзарная чырвоная – чорная аўкцыёна на браме, павадмляючы, што двайцаць другога лінея спадарамі Халінам дві Схавісям бідзе распрадавацца маёмасць набожыка спадара Білба Торінса з Торы-Пад-Стромай, Строма, Хоцінам. Пачатак роўна а дзясцатый гадзіне.

А йжо набліжайся час абеду,
 большасць рэспі якраз распрэдаць
 амаль за ляляны грош (як часцяком
 робіцца на аўкцыёнах).

Більбаў свяжкі Кляістра—
 Торбіна нават вымаралі пакі,
 прыкідваючы, ці памесціцца
 туды іх мэля! Карацей кажучы,
 Більба палчылі мёртвым, і
 далёка не кожны быў узрываваць
 падачыць, што памыліўся.

Вяртанне спадара Більба
 Торбіна нарабілі шмат
 ва ўсім наваколлі: і над
 Стромай, і за Стромай,
 і за Вадой-ля-Стромой.
 На гэты не збыліся ні
 праз дзень, ні праз месяц.
 Шмат часу мінула, аж
 накіць Більба афіцыяна
 здаліліся ляміць жытым.
 У рэшце рэшт, каб
 паздавіцца дзярэмных
 клопатай, Більба выкінуў
 большыню частку ўласнай
 мэлі. А вось мноства
 срэзных лыжак таямніча
 знікла...

А яшчэ ён страціў нешта большае за лыжкі —
 сваю рэспітацыю. Прайда, ён назіраў
 застаны сябрам эльфай ды мей пашыні аў
 зномай, чарэйнікой і ўсялякага падобнага
 людзі, але ж і суседскіх бачах ягонае
 спавішча моцна пяхнілася.
 Фактычна, усе навакольных ходіць лічылі яго
 дзіўкам ці ўвогуле пашкоджаным галавою —
 за выключэннем пляменнікай ды пляменніц, з
 Хватавага боку, але іх бяжкі не раілі з ім
 знацца.

Прызнаюся вам, Більба гэты
 не вельмі крыналя. Ён быў
 задаволены свайм жыццём.
 Меч ён прылажыў на сцяну.
 Калымага і шлём бісела на
 асобнай драўлянай раме ў
 зялі. Золата ды срэбра
 развіліся пераважна на
 падаарнік. Чаройны пярэсёнак
 ён трымаў у таямніцы, бо
 выкарыстоўваў, калі
 з яўляліся непрыемныя госці.

Більба пачай пісаць вершы
 ды наведваць эльфай,
 хоць амаль ніхто не верыў
 у ягоныя апаведы, наш
 ходіт жыві вельмі імасаўва
 да канца свайх дзён, а іх ён
 падачыць называлі шмат.

Адночы восеньскім вечарам праз калкі гайды пася, калі Білба сядзеў за сталом ды пісаў мемуары. Вядоўка туды ды нязда, альбо Хоўцкая бакацыя — яны пазналі і дзверы.

Гэта былі Тэндальф і гном, а гномім быў, ні хто іншы, як Балін.

Гаворка адразу ж пайшла пра мінулае. Білба зайымаўся, як ідуць справы навокал Гары. Выходзіла, што вельмі добра. Бард адыдаваў зораў і даліне, якію зной адыдаў ды засялі, і ранейшню пусцэню цяпер было не пазнаць. Увесну пайскоў сьнявалі птушкі, ісе квітнела, а ўвосень збіралі багатых іраджаў ды святкавалі, ад душы весяліліся ды гулялі.

Заходзьце!
Заходзьце!

Адыдавалі і Азэрны Горад, ён стай яшчэ больш багатым, чым раней. Добрае сяродства паміж эльфаўмі, людзьмі ды гномімі ўсталявалася ў тых краях.

Новы Бурмістр мідрэйшы. І вельмі папулярны, бо, зразумела, менавіта ён лічыцца галоўнай крыніцай гарадской заможнасці. Людзі там складаюць песні пра тое, што і яго час сапраўды пацякалі рэкі золата.

А вось стары Бурмістр скончыў дранна. Бард даў яму шмат золата, каб той дапамог людзям з Возера, але ж Бурмістр быў таго чалавечэга кшталту, які лёгка чапляе цмокавы хваробы. Вось ён захварэў на яе і здох і Пустэчу з большай часткай золата, а там памёр з голаду, кніжні сваімі прысешнікамі.

Так што прадказанні старых песень ісе ж нейкім чынам спрайдзіліся!

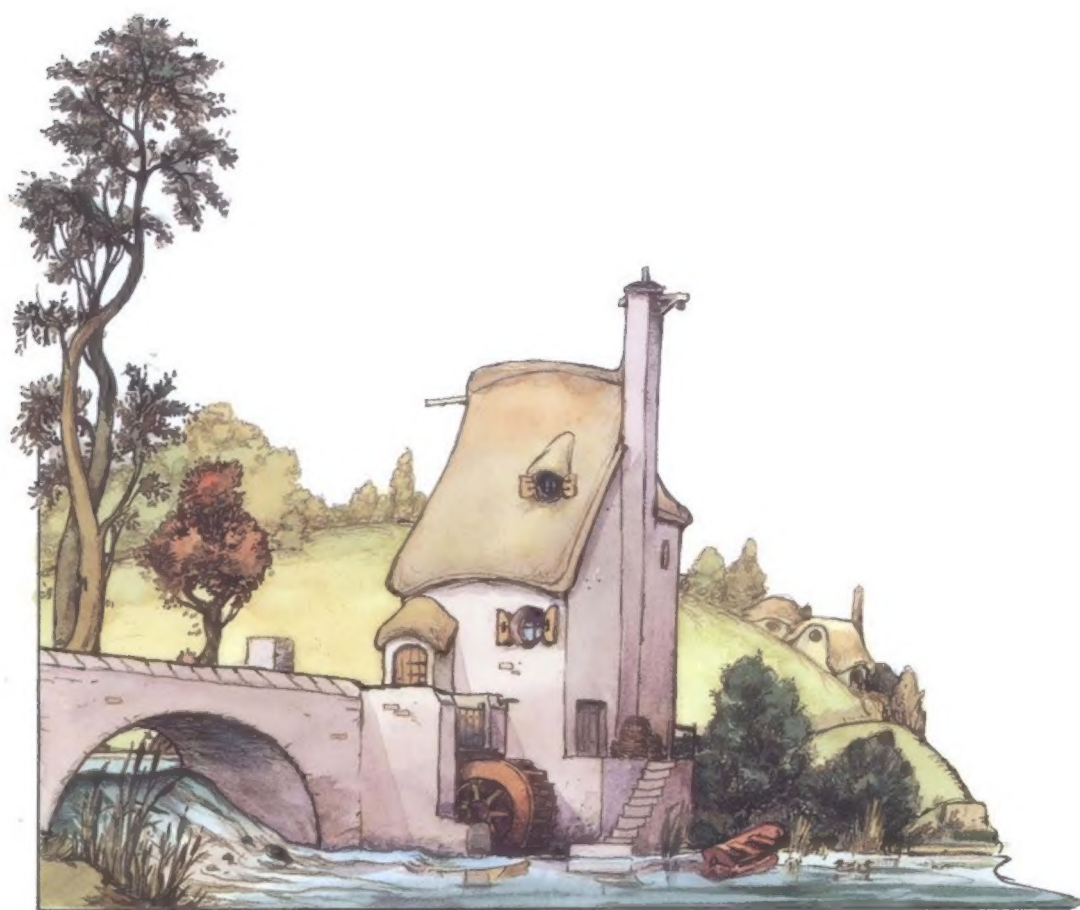
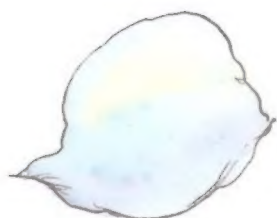
Вядома!
А чаму ж яны не павінны спрайдзіцца?

Ты ж не станеш сумнявацца ў прадказаннях яд таго, што сам дапамаг ім стаць прайдай! Ты ж, сьпядзюся, не лічыш, што ісе тэле прыгоды, хітрыкі ды іцёкі адыліся проста дзякуйшчы чыстай шліцаванна дзеля твайго іласнага задавальнення!

Добры ты, спадар Білба Торбінс, і надзя мне падаляецца, але ж ты ісяго толькі вельмі маленькая постаць і неяссяжым Сусвеце!

Ну і ладчыкі!

Канец.

Укладальнік: Максім М. Чарняйскі.

У гэтых частках выкарыстаны пераклад К. Курчанковай, Д. Мазілёўцава, Т. Яфімавай.

Не для продажу.

Менск, 2014 год.